

Долбоор Евробиримдиги
тарабынан каржыланат

Investing in rural people

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

ГЕНДЕРДИК СЕЗИМТАЛ ИШ-АРАКЕТТЕРДИ ИЗИЛДӨӨ СИСТЕМАСЫНЫН (ГАЛС) ЫКМАЛАРЫН ИШКЕ АШЫРУУ БОЮНЧА КОЛДОНМО *Gender Action Learning System (GALS)*

экинчи басылышы

Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө системасынын (ГАЛС) ыкмаларын ишке ашыруу боюнча колдонмо

Бул колдонmodo укуктар менен мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү боюнча Др. Линда Мэйонун GAMEchange методологиялары, ошондой эле 2016-жылы Айыл чарбаны өнүктүрүү эл аралык фондусунун (ИФАД) демилгеси менен Кыргыз Республикасынын жергиликтүү шарттарында алгачкы тажрыйбадан өткөрүүнүн негизинде иштелип чыккан сунуштары которулуп, ыңгайлаштырылып берилди.

©Др. Линда Мэйо жана ИФАД, 2020-жыл
Бардык укуктар корголгон.

Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө системасынын (ГАЛС) ыкмаларын ишке ашыруу боюнча колдонмо

Кыргызстанда жана башка өлкөлөрдө колдонулган оригиналдуу методологиянын автору: Др. Линда Мэйо (Dr. Linda Mayoux) (<https://gamechangenetwork.org/>, <https://gamechangenetwork.org/copyright/>)

Кыргыз Республикасынын жергиликтүү шарттарына ыңгайлаштырылган методологиянын авторлоштору: ИФАД жана "Коомчулукту өнүктүрүү альянсы" коомдук бирикмеси

Биринчи басылышын түзүп чыккан: "Коомчулукту өнүктүрүү альянсы" коомдук бирикмеси (CDA)

2018-жылы орусча версиянын экинчи басылышын түзүп чыккан: Асель Куттубаева

2019-жылы кыргызча версиянын экинчи басылышын түзүп чыккан: Гульмира Расулова

Сүрөтчүсү: Чолпон Аламанова

Редактору: Айнуру Булекбаева

Верстка жана дизайн: Айбек Нурмамбетов

Көз каранды эмес рецензенттери: Бакен Досалиева ("Аялдарды колдоо борбору" ӨЭУ), Наргиза Эштаева ("Аялзат" ӨЭУ), Нурдин Дуйшенбеков ("Социалдык программалардын фонду" ӨЭУ), Мырзаш Шабданбекова ("Леди Ширин" ӨЭУ), Салия Акулова ("Өзгөрүүлөр агенттери" ӨЭУ)

Фото: Линда Мэйо жана Виталий Коновалов

Бул басылма Европа Биримдигинин каржылык колдоосу менен даярдалды. Бул басылмада билдирилген пикирлер авторлорго таандык болуп, Бириккен Улуттар Уюмунун же Европа Биримдигинин көз карашын чагылдырбайт.

Төмөнкү өнөктөштөрүбүзгө кызматташтыгы жана колдоосу үчүн терең ыраазычылыгыбызды билдиребиз:

Долбоор Евробиримдиги тарабынан каржыланат

Investing in rural people

02.

БУЛ КОЛДОНМО ТӨМӨНКҮ АДАМГА ТААНДЫК

Аты-жөнү: _____

Жоголгон колдонмону таап алсаңыз, _____
(мобилдик телефон номери) же _____
(электрондук почта дареги) боюнча ээсине кайрылыңыз.

03.

ГАЛС ТУУРАЛУУ МЕНИН ОЮМ

"Бул ГАЛС боюнча биздин акыркы окуубуз. Бардык оюмду бир жерге топтоп, мындай тыянакка келдим. Бир караганда, бул ыкмалар адамдын жашоосун түп-тамырынан жакшы жагына өзгөртө алат деп түк ойлобойсуң. Бирок ГАЛСты гендердик теңчиликти орнотуу долбоорлорунда гана эмес, жашоонун башка жааттарында да колдонуу керек: ал адамдардын жүрөгүн жылытып, акылын тереңдетип, жакырчылыкты кыскартып, көптөгөн үй-бүлөлөрдү бактылуу кылат".

Наргиза Мадумарова, ГАЛС чемпиону,
Баткен облусунан (2019)

"ГАЛС ыкмалары эркектер менен аялдардын ортосунда сый-урматка негизделген бактылуу жана коопсуз мамилелерди орнотууга жардам берет. ГАЛС аркылуу үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы байланыштын, айрыкча, балдар менен баарлашуунун жоктугу сыяктуу үй-бүлөдөгү оор кыйынчылыктардын бирин жеңүүгө болот".

Чынара Ордобаева, ГАЛС чемпиону,
Ысык-Көл облусунан (2019)

"ГАЛС ыкмаларын колдонгонго чейин, мен биздин үй-бүлөдө кандайдыр бир көйгөйлөр болушу мүмкүн деп ойлобоптумун. Көрсө, мурун аялыма үйдөгү түйшүктүн баарын жүктөп салып, анын эмгегин баалабай, өзүмдү гана ойлочу экенмин. Менин оюмча, ГАЛС ыкмаларын айыл жергесинде, айрыкча эркектердин арасында кеңири жайылтуу менен, зор натыйжаларга жетүүгө болот".

Максат Курманалиев, ГАЛС чемпиону,
Ысык-Көл облусунан (2019)

МАЗМУНУ

- 05.** КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ
- 06.** ЫРААЗЫЧЫЛЫК БИЛДИРҮҮ
- 08.** УКУКТАР МЕНЕН МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРДҮ КЕҢЕЙ-
ТҮҮЧҮ GAMECHANGE ЫКМАЛАРЫНЫН АВТОРУ
ТУУРАЛУУ
- 09.** КИРИШ СӨЗ
- 14 .** КАТЫШУУЧУЛАРДЫ ТАНДОО
- 15.** ГЕНДЕРДИК СЕЗИМТАЛ ИШ-АРАКЕТТЕРДИ ИЗИЛ-
ДӨӨ ЖАНА АНЫКТОО СИСТЕМАСЫНЫН (ГАЛС)
ЫКМАЛАРЫ
- 16.** КЫЯЛДАНУУ
- 27.** КЫЯЛГА САЯКАТ
- 46.** БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫ
- 71.** КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫ
- 92.** БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨНҮН БРИЛЛИАНТЫ

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

БДАТП	UN World Food Programme/ БУУнун Бүткүл дүйнөлүк азык-түлүк программасы
БУУ	Бириккен Улуттар Уюму
БҮБ	Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты
БУУнун Аялдар	БУУнун Гендердик теңчилик жана аялдардын укуктары менен мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү түзүмү
БҮД	Бактылуу үй-бүлө дарагы
ГАЛС	Gender Action Learning System/ Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө системасы
ЕБ	Европа Биримдиги
ИФАД	International Fund for Agricultural Development/ Айыл чарбаны өнүктүрүүнүн эл аралык фонду
КБЖК	Кыз-келиндерди басмырлоонун бардык формаларын жоюу Конвенциясы
ККД	Кирешени көбөйтүү дарагы
КС	Кыялга саякат
ФАО	UN Food and Agriculture Organization/ БУУнун Азык-түлүк жана айыл чарбасы боюнча уюму
GAMEchange	Global Advocacy for Empowerment to Change Network/Укуктар менен мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүчү дүйнөлүк адвокация тармагы
CDA	Community Development Alliance/ Коомчулуктарды өнүктүрүү альянсы

06.

ЫРААЗЫЧЫЛЫК БИЛДИРҮҮ

Бул колдонмо Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө жана аныктоо системасын (ГАЛС) жергиликтүү шарттарда ыңгайлаштыруу боюнча Кыргызстандагы жана чет өлкөлүк бир катар өнөктөштөрдүн көп жылдык аракеттеринин натыйжасы болуп саналат. Бизге ишеним көрсөтүп, бул ыкманы Кыргызстандагы 60тан ашуун максаттуу коомчулуктарда жайылтууга мүмкүнчүлүк берген жарандык коомдун аялдар уюмдарынын өкүлдөрүнө, пилоттук жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, өнүгүү жаатындагы өнөктөштөргө жана жарандык активисттерге терең ыраазычылыгыбызды билдиребиз.

Биринчи кезекте, Кыргызстанда жана Айыл чарбаны өнүктүрүүчү эл аралык фонд (ИФАД), «БУУнун Аялдар» түзүмү,

БУУнун Азык-түлүк жана айыл чарба уюму (ФАО) жана БУУнун Бүткүл дүйнөлүк азык-түлүк программасы (БДАТП) жүзөгө ашырып жаткан **"Айылдык аялдардын экономикалык укуктары менен мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү"** биргелешкен программасынын алкагында ГАЛС пилоттук демилгесин көтөрүп, методологиянын биринчи басылып чыгышына¹ жана аны жергиликтүү шарттарга ыңгайлаштырууга өз салымын кошкондордун баарына өзгөчө ыраазычылыгыбызды билдиребиз. Атап айтканда:

- **Др. Линда Мэйо айымга**, методологиянын негиздөөчүсүнө, Кыргызстанда жеке тренингдерди өткөрүп, ГАЛС чемпиондорунун биринчи топторун жетектеп, окутканы үчүн.

¹Колдонмонун биринчи басылышын бул шилтеме аркылуу тапсаңыздар болот: <https://gamechangenetwork.org/network/kyrgyzstan-cda#livelihood-strengthening-and-followup>

- **Айыл чарбаны өнүктүрүүчү эл аралык фондго, өзгөчө, Беатрис Герли айымга,** Кыргызстанда ГАЛС пилоттук демилгени көтөргөнү үчүн.

- **БУУнун Аялдар түзүмүнүн командасына,** Кыргызстанда методологияны өркүндөтүп, кеңейтүүгө даярдыгы жана ачыктыгы үчүн, ошондой эле 2016-2018-жылдардагы программанын жетекчиси **Жыпара Турмаматова айымга** жана коомчулукту өнүктүрүү боюнча адис **Асыл Жакиева айымга.**

- **Коомчулукту өнүктүрүү альянсынын командасына** Кыргызстанда ГАЛС методологиясын пилоттоштуруп, ГАЛС колдонмосунун биринчи басылышын иштеп чыккандыгы үчүн. Биринчи пилоттук демилгенин ийгиликтүү болушуна чоң салымдарын кошкон **Айгүл Мусаева айымга, Асел Куттубаева айымга, Гүлмира Расулова айымга, Авазкан Ормонова айымга, Кыял Тилебалдиева айымга, Марат Рахманов мырзага** жана башкаларга.

- **Биргелешкен программанын алкагындагы 45 пилоттук айылдын ГАЛС боюнча 43 чемпионна** терең ыраазычылыгыбызды билдиребиз.

Европа Биримдиги тарабынан каржыланган **“Муундар жана гендердик чектер ортосунда – Кыргызстандагы гендердик зомбулукка каршы күрөшкөн коомчулуктар”** долбоорунун алкагында ГАЛС ыкмаларын пилоттоштуруунун экинчи фазасынын биринчи басылышынын негизинде иштелип чыккан ушул колдонмонун экинчи басылышына салым кошкон адамдарга терең ыраазычылыгыбызды билдиребиз, айрыкча:

- Бул колдонмону кыз-келиндер дуушар болгон зомбулукту токтотуу багытында жергиликтүү шарттарга ылайыкташтырып, Кыргызстандын 16 пилоттук коомчулугунун 4 курама тобун окутуп,

машыктырышканы үчүн **Гүлмира Расулова** жана **Кыял Тилебалдиева айымдарга.**

- Методологияга чоң ишеним көрсөтүп, Баткен, Ысык-Көл, Ош жана Талас областтарынын 16 пилоттук коомчулуктарында 11457 адамга ГАЛС ыкмаларын жайылткандыгы үчүн **ГАЛСтын 45 чемпионна.**

- Өзүнүн кең пейилдик салымы үчүн **Европа Биримдигине** жана өзүнүн жогорку деңгээлдеги катышуусу, экинчи пилоттук фазада көрсөткөн чоң колдоосу үчүн **Никола Скарамуццо мырзага.**

- Кеп-кеңештерин берип, методологияны документтештирип, кеңири жайылтууга көмөк көрсөткөн **БУУнун Аялдар түзүмүнүн командасына:** өлкөдөгү өкүлү **Улзийсурэн Жамсран айымга,** долбоордун жетекчиси **Нурай Мамытова айымга** жана долбоордун жардамчысы **Шарипа Жумабекова айымга.**

- ГАЛС ыкмаларын иш жүзүндө колдонуунун негизинде экинчи басылышты карап чыгууга зор салымдарын кошкон жумушчу топтун мүчөлөрү: **Бакен Досалиева айымга** ("Аялдарды колдоо борбору" ӨЭУ), **Наргиза Эштаева айымга** ("Аялзат" ӨЭУ), **Нурдин Дүйшөнбеков мырзага** ("Социалдык программалардын фонду" ӨЭУ), **Шабданбекова Мырзаш айымга** ("Леди Ширин" ӨЭУ), **Салия Акулова айымга** ("Өзгөрүүлөр агенттери" ӨЭУ).

- Ушул колдонмону кооздоп, ГАЛС философиясынын духун чагылдырган түстүү сүрөттөрү үчүн **Чолпон Аламанова айымга.**

- Ушул колдонмону кесипкөйлүк менен редакциялаган **Айнуру Булекбаева айымга.**

08.

УКУКТАР МЕНЕН МҮМКҮНЧҮЛҮК- ТӨРДҮ КЕҢЕЙТҮҮЧҮ GAMEchange ЫКМАЛАРЫНЫН АВТОРУ ТУУРАЛУУ

Др. Линда Мэйо (Dr. Linda Mayo) – укуктар менен мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү, гендердик трансформация жана экономикалык өнүгүү стратегияларын илгерилеткен, айрыкча, каржы кызматтары жана наркты түптөө чынжырын өнүктүрүү жаатындагы эл аралык өнүгүү агенттиктеринде жана жергиликтүү уюмдарда эмгектенген көзкарандысыз эл аралык эксперт.

Др. Линда Мэйо учурда Кыргызстанда жүзөгө ашырылып жаткан социалдык адилеттүүлүк үчүн укуктар менен мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүчү GAMEchange ыкмаларынын жыйындысын, *ошондой эле Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө жана аныктоо системасын (ГАЛС) жана Инновациялар үчүн бизнес аракеттерди окутуу системасын (БАЛИ)* иштеп чыккан. GAMEchange ыкмалары, ошондой эле аларды

жүзөгө ашыруу тажрыйбасы тууралуу кененирээк маалымат алгыңыз келсе, анын жеке веб-сайтына өтүңүз: <https://gamechangenetwork.org>.

2016-жылы Айыл-чарбаны өнүктүрүүчү эл аралык фонддун (ИФАД) расмий чакыруусу менен Кыргызстанга биринчи жолу келип, Коомчулуктарды өнүктүрүү альянсынын (CDA) жардамы менен, ГАЛС ыкмаларын жергиликтүү шарттарда ылайыкташтыра баштаган.

Учурда ИФАД жана жергиликтүү уюмдар менен ГАЛС ыкмаларын Кыргызстанда жайылтуунун үстүндө тыгыз кызматташып, ыкмалардын таасирин күчөтүүчү төмөнкүдөй кыйла тереңдетилген процесстерди иштеп чыкты: Үй чарбаларында гендердик трансформация процессин күчөтүү үчүн *Бактылуу үй-бүлөгө көз чаптыруу* жана бизнести жана наркты түптөө чынжырын өнүктүрүү үчүн *Инновациялар үчүн бизнес аракеттерди окутуу системасы (БАЛИ)*. Видео, ыкмалар жана отчетторду көргүңүз келсе, бул шилтеме боюнча өтүңүз: <https://gamechangenetwork.org/network/kyrgyz-republic/>.

10.

КИРИШ СӨЗ

ГАЛСтын максаты – жөн гана диаграмма түзүп, ыкмаларды үйрөтүү эмес, туруктуу, өз алдынча жайылуучу жана динамикалык Гендердик Акыйкаттык Кыймылын илгерилетүү болуп саналат.

Жүрүм-турумду тез арада өзгөртүү дээрлик мүмкүн эмес, себеби аялдар да, эркектер да “өзүбүздүн табиятыбызга мүнөздүү болгон нерселерди” тышкы чөйрөнүн кысымы менен жасадык деп актанышат. Мындай **ӨЗ-ГӨРҮҮЛӨРДҮ** баштоо үчүн, боло турган өзгөрүүлөрдү элестетип, теңчиликти орнотуу мүмкүнчүлүктөрү менен ага тоскоол болуп жаткан кыйынчылыктарды ачык көрсөтүп, аларды бардык катышуучулар толугу менен түшүнө алышы үчүн, чогуу-чаран талкуулоо керек деген тыянакка келишибиз керек. Жөн гана “гендердик концепцияларды” окутуп же гендердик теңчилик көрсөткүчтөрүн (индикаторлорун) иштеп чыгуу менен, иш жүзүндө адамдардын ой жүгүртүүсүн жана жүрүм-турумун өзгөртүүгө болбойт.

ГАЛС процесси Кыз-келиндерди басмырлоонун бардык формаларын жоюу Конвенциясынын (КБЖК) негизги жоболорун илгерилетет:

- Зомбулуксуз жашоого болгон укук.
- Жеке менчикке болгон укук.
- Чечим кабыл алууда бирдей катышуу укугу.
- Бирдей иштеп, бирдей эс алуу мүмкүнчүлүгүнө болгон укук.
- Сөз эркиндигине жана ассоциацияларга болгон укук.

ГЕНДЕРДИК АКЫЙКАТТЫК: МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРДҮ КЕҢЕЙТҮҮ - БУЛ КЫЗЫКТУУ

ГАЛС системасында гендердик акыйкаттык – бардык деңгээлдеги талдоонун жана стратегиялардын ажырагыс жана талкуулангыс бөлүгү. “Туура гендерди” же “концепциялык айкындыкты” окутуудан көрө, адам укуктарынын жалпы принциптери

акырындык менен “кадыресе көрүнүш” катары кабыл алына баштаганда, гендердик мамилелердин жаңы үлгүлөрү ары кызыктуу, ары жандуу формада эркектердин да, аялдардын да ой-жүгүртүүсүнүн жана жүрүм-турумунун “көнүмүш бөлүгүнө” айлана баштайт.

Эркектер да, аялдар да, гендердик теңсиздикти өзгөртмөйүнчө, өз жашоосундагы чыныгы максаттарын орундата албай тургандыгын түшүнүшү керек.

ГАЛС чоңдорду окутуу жаатындагы алдыңкы тажрыйбага жана биргелешип катышуу принциптерине таянат. Максат тыштан белгиленбейт жана билим деңгээлин жогорулатууну көздөбөйт. Ал көптөгөн стандарттык окутуу ыкмаларынан айырмаланып, **учурда орун ала баштаган жагымдуу өзгөрүүлөргө көңүл буруп, жаңы өзгөрүүлөргө, кабардарлыкка, катышуучулар менен болгон талкууларга кызыгууну арттырат.**

Максаты: катышуучуларга боло турган өзгөрүүлөрдү даана элестетүүгө, жашоолорун жакшы жагына өзгөртүүчү так жана даана белгиленген стратегиялар менен пландарды иштеп чыгууга, ошондой эле жеке тажрыйбанын негизинде үй-бүлөлөрүнүн, иштеген жамаатынын жана коомдоштугунун башка мүчөлөрүнө жашоо шарттарын жакшыртуу мүмкүнчүлүгү тууралуу айтып берип, ынандырууга жардам берүү. ГАЛС аркылуу макро-деңгээлдеги зор өзгөрүүлөрдү ишке ашырууга болот.

ГАЛС төмөнкү жөндөмдөрдүн өнүгүүсүнө таасирин тийгизет:

- ▶ Жашоого болгон жаңы, кеңири көз караштын түптөлүшүнө жана перспективаларга;
- ▶ Диаграммаларды түзүү, сүрөт тартуу, ырдоо, ролдоштурулган оюндар сыяктуу биргелешип катышуу ыкмалары аркылуу оозеки жана визуалдык баарлашуу жөндөмүнө;

- ▶ Аялдар менен эркектердин ортосундагы биргелешкен топтук иш аркылуу угуу жана лидер болуу жөндөмүнө;
- ▶ Ырларды ырдоо, сүрөт тартуу жана оюндар аркылуу гендердик трансформация маданиятынын жаңы формаларынын түзүлүшүнө;
- ▶ Эркектер менен аялдардын, муундардын жана этностук топтордун ортосунда жаңы мамилелердин, достуктун орношуна жардам берүү.

Бул колдонмо өз коомчулуктарынан “чемпиондорду” тандап алып, аларга ГАЛС ыкмаларын үйрөткөн ГАЛС фасилитаторлору үчүн атайын иштелип чыккан. “Чемпион” сөзү Линда Мэйонун өзүнө таандык методологиясынан алынып, ГАЛС ыкмаларын жеке турмушунда жана үй-бүлөсүндө ийгиликтүү колдонуп, өзү жашаган коомчулуктун деңгээлинде жайылтып жаткан адамга карата колдонулат. Чемпиондор акырындык менен атайын тастыктамасы бар тренерлерге айланып, демөөрчү уюмдардын кошумча колдоосу менен ГАЛС ыкмаларын жаңы жерлерде жайылта алышат. Африканын көптөгөн бөлүктөрүндө алдыңкы фасилитаторлорго караганда, коомчулуктун ушундай тренер-лидерлери өз башынан өткөн нерселерди бөлүшүп, ГАЛС ыкмаларын кыйла майнаптуу жайылта алышканы маалым болгон.

АР БИР АДАМ ӨЗГӨРҮҮНҮН ЛИДЕРИ БОЛО АЛАТ

ГАЛС гендердик өзгөрүү процессинде аялдар менен эркектердин айрымдары гана лидер болуп, калгандары аларды ээрчийт же башкарылат деген пикирди төгүнгө чыгарат.

Өзгөрүүлөр процессинде ГАЛС ар бир адамга лидердик сапаттарын калыптандырууга жардам берет. Ушуну менен, эркектер менен аялдар (жамааттар жана уюмдар) өзүлөрүнүн күчтүү жактарын, жеке жоопкерчилигин аныктап, ошонун неги-

зинде өз салымдарын кошо башташат. Ошол эле маалда, алсыз жактарын да аныктап, адамдар менен мамиле түзүү, биргелешип иштөө жана башкаларды “угуу” жөндөмдөрүн өнүктүрө алышат. ГАЛС ар бир катышуучуга өзүнүн өзгөрүү процессине “жеке өзү жооптуу” экенин сезгенге жардам берип, ошол өзгөрүүлөрдү башка адамдардын арасында өз алдынча жайылуууга көмөктөшөт.

ГАЛС – ДИАГРАММА ТҮЗҮҮ ЖАНА СҮРӨТ ТАРТУУ АРКЫЛУУ ТАЛДОО

Чагылгандай тездик менен өзгөрүлүп жаткан дүйнөдө сүрөт тартуу менен диаграммаларды түзүүнүн мааниси барган сайын жогорулоодо. Бир нече бетти түзгөн көлөмдүү маалыматты диаграммалар аркылуу ары жөнөкөй, ары кызыктуу формада берүүгө болот.

Маалыматтык диаграммалар, концепциялык карталар жана маалыматтык графикалар адамдарга жардам берген эл аралык компаниялардан, эл аралык уюмдардан баштап, окуу жайлардагы лекцияларга чейин колдонулат.

“Диаграммалар аркылуу ой жүгүртүү”² же «системдик ой жүгүртүү» инновациялар үчүн талап кылынган чыгармачыл жана стандарттык эмес ой жүгүртүүнүн негизги бөлүгү болуп эсептелет.

Диаграмма түзүүдө айрым учурларда сүрөт тартылбаса дагы, ал диаграмманын визуалдык таасирин жана концепциялык тактыгын күчөтөт. Сүрөттү “балдар тартышат” деген шылтоо менен чоңдор көп сүрөт тартышпайт. Ошентсе да, илимий изилдөөлөр көрсөткөндөй, **сүрөт тартуу мээнин ар кандай бөлүктөрүнүн өрчүшүнө, ошону менен бирге адамдын интеллектинин жогорулашына түрткү берет.**

Сүрөт тартуу ой жүгүртүүгө, сокур сезимде катылып жаткан ойлорду сыртка чыгарууга жардам берет, ошондой эле сүрөт тартуу аркылуу адам өзүнүн жүрүм-турумун жана башкалар менен болгон мамилелерин талдап, өзгөрө алат. Мындан тышкары, өз оюн, идеяларын, ошону менен катар сөз менен айтып жеткире албаган нерселерин кенен билдирип, топтун ичиндеги ынтымакты жана эркин мамилени калыптандырууга шарт түзөт.

Адатта аялуу, мүмкүнчүлүктөрү чектелген адамдар менен биргелешип, катышуучулар үчүн эрежелерди эске алуу менен жаманаттык иш-чараларды алып барганда да, алар көп учурда процесстен четте калып, пассивдүү катышуучу гана болуп калышат. Ал эми, диаграмма/сүрөт тартуу аркылуу ар бир катышуучуну иш процессине бирдей катыштырып кетсе болот, ошондой эле ар бир катышуучунун үнү жетет, угулат, сыйланат.

Эң негизги эреже – ар бир адам сүрөттү өзү тартышы керек. **ЭЧ КИМ БАШКА БИРӨӨ ҮЧҮН СҮРӨТ ТАРТЫП БЕРБЕЙТ. Адатта, эң башында бардык катышуучулар, биллим деңгээлине карабастан, сүрөт тартууну жактырбашы мүмкүн.** Ошентсе да, тажрыйба көрсөтүп тургандай, колуна калемди биринчи жолу кармаган кичинекей балдар да, жашы улгайган адамдар да сүрөт тартууну бат эле өздөштүрүп кетишет. Эң негизгиси, аларга башынан колдоо көрсөтүп, көңүлдөрүн көтөрүп, тамашалап, мактап туруу керек.

Ошентип, СҮРӨТ ТАРТУУ:

- ▶ Ойлор менен концепцияларды тактаганга жардам берет;
- ▶ Идеяларды, концепцияларды жана так байланыштарды элестетип көрүүгө көмөктөшөт;

²Англис тилинде “Thinking with Diagrams”

- ▶ Чакан мейкиндикте көлөмдүү маалыматты жайгаштырып талдоого жана ар кандай элементтердин ортосундагы байланышты байкоого мүмкүнчүлүк берет;
- ▶ Билим деңгээли төмөн катышуучуларды процеске катыштырууга жардам берет. Көпчүлүк учурларда, мындай адамдар билими жогору адамдарга караганда символдор аркылуу сүрөт тартуу ыкмасын тез өздөштүрүп кетишет.

Сүрөт тартуу ГАЛС катышуучуларынын ар кандай жөндөмдөрүн өнүктүрө турганын билдик,

анда эмесе,

Урматтуу достор, кесиптештер, Силерди ары кызыктуу, ары жөнөкөй, ары түшүнүктүү ГАЛС ыкмаларын биргелешип ишке ашыруу саякатына чакырабыз!

КАТЫШУУЧУЛАРДЫ ТАНДОО

Биринчи чемпиондор үчүн болжол менен 20 эркек жана аял тандалып алышы керек (бирдей санда). Курактары жана билим деңгээли ар кандай болсо аябай жакшы болот. Беш же андан көп аймактан 4 катышуучу тандалып алынса, ГАЛС процессин кеңири жайылтууга жакшы өбөлгө болот.

Алардын эч кимисинин бири-бири менен туугандык жайы болбошу керек, себеби окуунун жүрүшүндө алар бири-биринин көзүнчө жакшы ачыла алышпай, үйрөнгөн нерселерин дароо үй-бүлө мүчөлөрү менен гана бөлүшүп, ГАЛС ыкмалары кеңири жайылбай калат. Ушул эреже сакталбай, окууга күйөөлөрү, аялдары же башка туугандары келген жерлерде, талкуулар ойдогудай уланбай, ГАЛС ыкмалары кеңири жайылышына кедергисин тийгизген.

ГАЛС ыкмалары боюнча окуу башталганга чейин/жүрүп жатканда/аяктагандан кийин калаган учурда маалымат алмашып, бири-бирине колдоо көрсөтө алышы үчүн, чемпиондор үчүн WhatsApp / Telegram топторун ачып берсеңиз болот.

ГЕНДЕРДИК СЕЗИМТАЛ ИШ-АРАКЕТТЕРДИ ИЗИЛДӨӨ СИСТЕМАСЫНЫН (ГАЛС) ЫКМАЛАРЫ

КЫЯЛДАНУУ

16.

КЫЯЛДАНУУ

Канча убакыт кетет:
2 саат 40 мүнөт

«Кыялдануу» ыкмасы төмөнкүдөй жолдор менен ишке ашырылат:

Катышуучулардын иштеген темпине жараша убакыт азыраак же көбүрөөк кетиши мүмкүн.

- Жуптарда иштөө.
- Мээге чабуул.
- Сүрөт тартуу.
- Талдоо.
- Ыкманын негизинде ыр жазып, калган катышуучулар менен бирге ырдоо.
- Катышуучуларды шыктандыруу үчүн шаңдуу кол чабуу ыргагын колдонуу.

Таанышуу **25 мүнөт**

Катышуучулар али тааныша элек башка (же ошол эле жыныстагы) катышуучуну тандайт. Алар колдон келишинче тезирээк тандаганга аракет кылышы керек, болбосо жупсуз калышы мүмкүн. Ушуну менен, катышуучуларды кыймылга келтирип, жандандырууга болот. Жуптарда иштөөнүн максаты: катышуучуларга бири-бири менен таанышууга мүмкүнчүлүк берүү.

Биринчи жуп бири-бири менен таанышып бүткөндөн кийин, түгөйлөрүн алмаштырып, жаңы жуптарда башка катышуучулар менен таанышат. Ошентип, тааны-

<p>Катышуучулардын күтүүлөрү: 15 мүнөт</p>	<p>шуу процесси бардык катышуучулар бири-бирин таанып-билгенге чейин улана берет.</p> <p>Катышуучулар алдыда боло турган ГАЛС процессинен кандай нерселерди күтүп жатканын, ал жөнүндө буга чейин уккан нерселерин жана эмнелерди үйрөнүп билгиси келе турганын айтып беришет. Аларга ар кандай түстөгү стикерлер берилип, стикерлерди флипчартка же дубалга чапташат.</p> <p>Андан соң фасилитатор бардык стикерлерди топтоштуруп, катышуучулардын күтүүлөрүн жыйынтыктайт.</p> <p>Стикерлер чапталган флипчарт/дубал тренингдин аягына чейин алынбайт, себеби ошонун негизинде катышуучулардын кайсы күтүүлөрү орундалып, кайсылары орундалбай калганын көрө алышат.</p>
<p>Жуптарда иштөө:</p>	<p>Жуптарда иштөөдө катышуучулар бири-бирине кездешүүлөрдө үйрөнгөн нерселерин айтып беришип, үй тапшырмалары, ошондой эле ГАЛС ыкмаларында алган тажрыйбалары менен жетишкендиктерин бөлүшүшөт.</p> <p>Мындай жол менен, катышуучулар өз алдынча маалымат алмашып, өтпөй калган ыкмаларды түшүнүп билип алышат.</p>
<p>Кол чабуу ыргагын аныктоо: 5 мүнөт</p>	<p>Кол чабуунун ГАЛС ыкмаларында мааниси чоң, себеби катышуучулар кол чабуу аркылуу бири-бирин кубаттап, окууга жигердүү катышып, көңүл бурууга түрткү берип, ошону менен катар иштин жүрүшүндө бири-бирине болгон сый мамилесин, ыраазычылыгын билдире алышат.</p> <p>Кол чабуу ыргагы төмөнкүдөй көрсөткүчтөргө жооп бериши керек:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ыкчам жана шайдоот; ▶ Узак; ▶ Шаңдуу жана көңүлдүү.
<p>Фасилитаторго эскертме:</p>	<p>ГАЛСтын ар бир ыкмасын жана кадамын өтүп жатканда, ушул колдонmodo көрсөтүлгөн «кол чабылчу» жерлерде катышуучулар чогуу аныктап алган ыргак менен кол чабышат. Ушуну менен, тренингдин тартибин сактап, катышуучулардын көңүлүн керектүү нерселерге бура аласыңар.</p>

Фасилитатор үчүн пайдалуу кеңештер:

- Фасилитатор катышуучуларды ишке тартууда түз жолду көрсөтпөстөн, багыттоочу суроолорду гана берип турат.
- Талкуу учурунда да, чемпион катышуучуларга даяр жооптор менен мисалдарды бербейт.
- Ар бир катышуучу өз сүрөтүн өзү тартат. Бири-бирине жардам берүүгө болбойт.
- Айрыкча, кандайдыр бир ыкманы калем менен сүрөт же диаграмма тартып түшүндүрүүгө болбойт. Оозеки гана түшүндүрүп беришиңер керек. Эгер катышуучулар туура эмес тартып жатса, аларды оңдобоңуз. Бардык нерсени катышуучулар өзүлөрү тартышы керек.
- ГАЛС ыкмаларын ишке ашырып жатканда мисалдарды келтирүүгө болбойт. Кээ бир коомчулукта мисал келтирмейин иш жүрбөйт, андыктан башка коомчулукта кездешкен мисалдарды келтирсе болот. Фасилитатор эч качан жеке пикирин мисал катары келтирбеш керек.

ГЕНДЕРДИК СЕЗИМТАЛ ИШ-АРАКЕТТЕРДИ ИЗИЛДӨӨ СИСТЕМАСЫ ЖӨНҮНДӨ УЧКАЙ МААЛЫМАТ:

Фасилитатор катышуучуларга бериле турган маалымат:

5 мүнөт

ГАЛС англис тилиндеги **GALS (Gender Action Learning System)** деген сөздүн орусча жазылышы. **Gender Action Learning System** кыргыз тилине **Гендердик сезимтал иш-аракеттерди изилдөө системасы** деп которулат. Аталган системанын **максаты – үй-бүлөлөрдүн жашоо шартын жакшыртуу.**

ГАЛС ыкмалары Кыргыз Республикасында 2016-2017-жылдар аралыгында Биргелешкен программанын алкагында Ош, Жалал-Абад, Нарын жана Чүй областтарындагы 45 айылда Айыл-чарбаны өнүктүрүүнүн эл аралык фонду (International Foundation for Agricultural Development, IFAD), БУУнун “Аялдар” түзүмү (UN Women) жана Коомчулукту өнүктүрүү альянсы (Community development alliance, CDA) коомдук бирикмеси тарабынан ишке ашырылган.

2017-жылы ГАЛС чемпиондорунун жардамы менен программага 3500 адам катыша алган. Натыйжада, алардын үй-бүлөлөрүндө бири-бирине болгон мамиле

жакшырып, үй иштери үй бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда кайрадан тең бөлүштүрүлүп, ишкерлик пландары пайда болуп, кирешелери көбөйүп, зордук-зомбулук көрүнүштөрүнүн азайгандыгы байкалган. Ыкмаларды ыңгайлаштыруу максатында, оригиналдуу методологиясынын автору Др. Линда Мэйо (**Dr. Linda Mayoux**) Кыргызстанга бир нече жолу келип, CDA уюмунун кызматкерлерин жана жергиликтүү коомчулуктардын чемпиондорун окутуп, ГАЛС ыкмаларын жайылтуу жөндөмүн такшалтып кеткен.

“Кыялдануу” ыкмасын ишке ашыруу кадамдары:

«Кыялдануу» ыкмасынын максаты:

Ар бир адамдын алдыга койгон, келечекке умтулган кыялдарын сүрөт аркылуу чагылдыруу.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

«Кыялдануу» ыкмасы аркылуу катышуучулар жашоосундагы эң маанилүү нерселерди (приоритеттерди) кайра баштан карап чыгышат. Мындан тышкары, бул ыкма аркылуу алар өз күчүнө көбүрөөк ишенип, жакшы нерселерге көбүрөөк шыктанып, аракет кыла башташат. Кыялдануу ыкмасы ГАЛСтын башка бөлүмдөрүндө да колдонулгандыктан, катышуучулар кыялын чагылдырганды жакшылап үйрөнүп алышы керек.

2 мүнөт

5 мүнөт

Кыялдануу ыкмасына ылайык, баракка күндүн элесин тартуу:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны чыгарып, калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат.

Ыктыярчыга сүрөт тартканга багыт берүү:

Фасилитатор ыктыярчыга төмөнкүдөй багыттарды берет:

- кызыл калем менен барактын бетине чоң тегерек тартыңыз;
- андан соң, терегектин сыртына ар тарапты караган таякчаларды тартып чыгыңыз.

Фасилитатор:

«Интерактивдүү фасилитация» ыкмалары аркылуу ыктыярчыга сүрөттү туура тартканга жардам берет.

Мындай фасилитацияда, ыктыярчы кагазга маркер менен бир нерсе тартуудан мурун, колу менен жаңсап эмнени кайсы жерге тарта турганын көрсөтүп берет. Андан соң фасилитатор калган катышуучулардан ыктыярчы туура көрсөттүбү деп сурайт. Эгер туура көрсөткөн болсо, ыктыярчы сүрөт тартат. Эгер туура эмес

көрсөткөн болсо, анын ордуна башка ыктыярчы чыгат. Албетте, бул нерсеге көбүрөөк убакыт кетет, бирок катышуучулар маалыматты жакшыраак эстеп, түшүнө алышат. Барактын бети кыйма-чийме сызыктарга толуп калган сайын, аны улам алмаштырып туруу керек. Бул ыкма төмөндө келтирилген бардык куралдарда колдонулат.

Ыктыярчы дубалдагы кагазга күндү тартып бүткөндөн кийин, бардык катышуучулар менен чогуу кол чаап, ыраазычылыгын билдирип, ыктыярчыны ордуна узатат.

Катышуучуларга сүрөт тартканга багыт берүү:

- кызыл түстөгү калем менен дептериңерге же альбомго ыктыярчы көрсөтүп кеткендей күндүн элесин тарткыла.

Фасилитатор катышуучуларга багыт берип, күндүн туура тартылышына көз салып турат.

Күндүн сүрөтү эмнени билдире турганын талкуулоо:

5 мүнөт

Фасилитатор катышуучуларга төмөнкү суроолорду берет:

- Эмне үчүн күндүн сүрөтүн тарттык?
- Күндү көргөндө силерде кандай сезимдер пайда болот?
- Кыял, кыялдануу деген эмне?
- Кыял менен күндүн ортосунда кандай байланыш бар?

Фасилитатор:

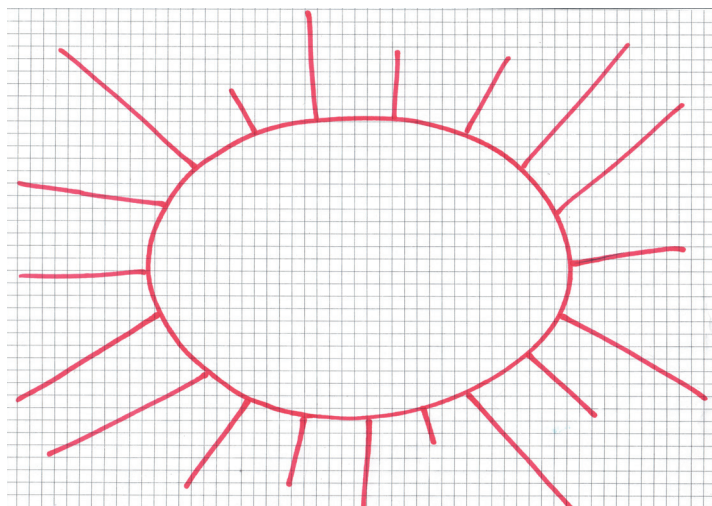
3 мүнөт

Алынган жооптордун негизинде, катышуучуларга төмөнкүдөй маалымат берет:

Азыркы биз тарткан нурлары бар тегерекче - күндүн сүрөтү. Кыялыбызды күнгө салыштырганыбыздын себеби, **ар бир адамдын кыялы күн сыяктуу адамга жарык чачып, күч-кубат берип, жылуулукка бөлөп, бийик турат.**

Ал эми кызыл түс **сүйүүнү, сулуулукту, кубанычты, шаттыкты** билдирет. Мындан тышкары, күн ысык нурларын чачканда же **күн чыкканда же батканда кыпкызыл болуп, жалындаган өрттөй болуп көрүнөт.**

1-сүрөт. Күндүн сүрөтү кагазга төмөнкүдөй түшүрүлөт:

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

3 мүнөт

Кыялыңардагы нерсенин сүрөтүн тартуудан мурун, аны жакшылап элестетип алгыла. Кыялыңардагы нерсени мүмкүн болушунча так жана даана элестеткенге аракет кылышыңар керек, себеби жалпы-жонунан же үстүртөн элестеткенде, орчундуу нерселер камтылбай, чындап тилеген нерсеңизден алыс болуп калышы мүмкүн.

Өзүңүзгө, үй-бүлөңүздүн мүчөлөрүнө (алардын кыялданган нерселерин тренинг бүткөндөн кийин тактап коюңуз), кошуналарыңарга жана өзүңүз жашаган комчулуктун мүчөлөрүнө байланыштуу (сизди курчап турган чөйрөгө кимдер кире турганына жараша) кыялдарыңар тууралуу ойлонгула. Кийинчерээк ушул кыялдарыңарга кайтып келип, алардын убакыттын өтүшү менен өзгөргөнүн же өзгөрбөгөнүн биле аласыз.

Мисалы: Билим алууну кыялданып жатсаңыз, кандай кесипке ээ болгуңуз келгенин жана кайсы жакта окугуңуз келгенин так белгилешиңиз керек.

Эң негизгиси, сонун нерселер тууралуу кыялданып, алардан силерге канат бүтүп, силерде эргүү пайда болушу керек.

Тапшырма: 5 мүнөт

Баарыңар көздөрүңөрдү жумуп, 5 мүнөткө чейин кыялданган нерсеңерди элестеткиле.

Фасилитатор 5 мүнөттөн кийин, катышуучуларга көзүңөрдү ачкыла деп айтып, кийинки тапшырманы түшүндүрүп берет.

Тапшырма: 20 мүнөт

Эми кыялданган нерселериңерди күндүн ичине тарткыла.

Фасилитатор катышуучуларга эскертүүчү нерселер:

Кыялданган нерсеңердин ар кандай элементтерин символдор аркылуу чагылдырсаңар болот. Бир көргөндө түшүнүктүү болуп, эргүү тартуулай турган, кийинчерээк кайра көргөндө күлгөнгө аргасыз кылган сүрөт тартуу ыкмалары тууралуу ойлонуп көргүлө.

Сүрөт тарта албайм деп уялбагыла. Кантсе да, күндү чагылдырган чоң айлананы жана сызыктарды тарттыңар. Силер тарткан сүрөттөр – көркөм өнөр портреттери эмес, жөн гана сызыктар жана айланалар түрүндө берилген сүрөттөр. Аларды өзүңүз үчүн тартасыз жана алардын сапаты бааланбайт.

Эң негизгиси, кыялданган тилегиңер мүмкүн болушунча так, даана жана түшүнүктүү болушу керек. Кыялыңардагы тигил же бул нерсенин сизге канчалык маанилүү экенин көрсөткүңөр келсе, бирөөсүн чоңураак, экинчисин кичирээк кылып тартсаңар болот.

Кыялданган нерселериңиздин санын да көрсөтө кеткиле.

Багыттоочу суроолор:

- **Өзүңөр:** Кыялданган нерсеңерди сүрөттө толук чагылдыра алдыңарбы?
- **Бактылуу турмушту кандай элестетесиңер?**
- **Үй-бүлөңөр:** Кыялданган нерселериңерде үй-бүлөңүздүн бардык мүчөлөрү барбы?
- **Эгер болсо, алардын кандай болушун кыялданып жатасыз?**
- **Балдарыңыз тууралуу кыялдандыңызбы? Алардын кандай болушун каалайсыз?**
- **Алардын билим алышы жөнүндө кыялданып жатасыңарбы? Турмушка чыккыңар/Үйлөнгүңөр келеби? Же кандайдыр бир жумушка орношкучуңар келеби?**
- **Бул кыялыңызды кыска убакытта орундата аласызбы?**
- **Канча убакыт кетет деп ойлойсуз? ж.б.**

Фасилитаторго эскертме:

«Кыялдануу» ыкмасында фасилитатор катышуучуларга кыялданган нерселерин так, даана жана толук сүрөттөө керектигин эскертип турат.

Ар бир катышуучу өзүнүн жеке кыялындагы нерсени тартат, бири бириникин карап көчүргөнгө болбойт, себеби ар бир катышуучу бирөөнүн кыялындагы нерсени кайталабастан, өзүнүн жеке жашоосун, өз тилегин аныктап, талдап чыгышы керек.

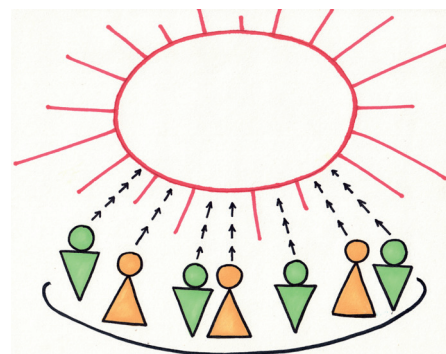
Катышуучулар кыялданган нерселерин тартып жатканда, үй-бүлө мүчөлөрүн эстетип туруу керек, себеби аларды унутуп койгон учурлар болбой койбойт. Ар бир адамга үй-бүлө мүчөлөрүнүн маанилүүлүгүн жана баалуулугун эскертип туруу ашыкча болбойт.

Кыялындагы нерсени берилген убакыттан эрте сүрөттөгөн катышуучулар кийинки кадамга өтө берсе болот.

Кийинки кадам: Кыялдаштарды табуу

Фасилитатор төмөнкүлөрдү түшүндүрөт:

Эми ар бир катышуучу башка катышуучу менен жуп түзүп, бири-бирине күндүн ичинде тартылган кыялданган нерселерин айтып берип, тааныштырышат. Бардык катышуучулар бири-биринин кыялданган нерселери менен таанышып чыкмайынча, жаңы жуп түзүшүп, түгөйлөрүн алмаштыра беришет.

Эгер айрым катышуучулар менен сүйлөшпөй кала турган болсоңуз, кыялдашыңызды таппай калышыңыз мүмкүн.

Бири-бири менен иштешип жатканда, катышуучулар өзүлөрүнүкүнө окшош (сүрөттөрү окшошураак) катышуучуларды байкап, белгилеп алышы керек.

Тапшырма: 10 мүнөт

Катышуучулар жуптарда иштөө аркылуу бири-бирине кыялданган нерселерин айтып беришип, кыялдаш катышуучуларды табышат.

Таанышуу шарты: жуптар түгөйлөрүнүн сүрөттөрү менен таанышып, маанисин түшүнгөнгө аракет кылышы керек. Эгер түшүнө албаса, сүрөттүн ээси өзү түшүндүрүп берет.

**Фасилитатор
төмөнкүлөрдү
түшүндүрөт:**

Окшош нерселерди кыялданган катышуучулар чакан топторго бөлүнүшөт. Бирдей ой жүгүртүп, бирдей максаттарды көздөп, окшош нерселерди кыялданышкан адамдарды кыялдаштар дейбиз.

Сүрөттөрү башкалардыкына таптакыр окшобогон катышуучулар да кездешет. Алар өзүнчө “көзкарандысыз ойчулдар” тобун түзүп алышса болот. Алар сүрөттөрүм эч кимдикине окшобойт деп кабатыр болбой эле коюшса болот, себеби так ушундай адамдардан прогрессивдүү, новатордук ойлор жаралат.

Адатта 3-5 топ пайда болот. Эми ар бир топ биргелешип кыялданган нерселерин кагазга түшүрүшөт.

Тапшырма: 10 мүнөт

Топтун ар бир мүчөсү кыялданган нерсесин элестетип, күндүн ичине топтук кыялды тартып чыгышат.

**Фасилитаторго
эскертме:**

Чакан топтун ар бир мүчөсү биргелешип сүрөт тартууда четте калбай, өз салымын кошушу керек. Алар сүрөт тартып жатышканда, калгандар карап, угуп турушат. Ушул көнүгүү аркылуу катышуучулардын сабакка көңүл буруп же бири-бирин угуп отурганын байкап, бардык катышуучулардын өзүлөрүн эркин сезип, тренингге катышып, эч ким үстөмдүк кылбаганын аныктай аласыз.

Кыялданган нерселерин тартып бүтүшкөндөн кийин, ар бир топ башка топторго тартылган нерселерин көрсөтүшүп, тааныштырып чыгышат.

**Талкууну багыттоочу
суроолор:**

- **Сүрөттөр бири-бирине канчалык деңгээлде окшош?**
- **Аялдар менен эркектердин сүрөттөрүнүн ортосунда айырмачылык барбы?**
- **Болсо, кандай?**
- **Эмне үчүн айырмаланып турат?** деген сыяктуу суроолор берилип, талкууланат.

Бул учурда жеке адамдын эмес, жалпы уюмдун же жамааттын кыялданган нерселери чагылдырылат.

Фасилитатор: 5 мүнөт

Ыкманы ишке ашырууда келип чыккан ой-пикирлерди, суроолорду бышыктап, аткарылган ишке баа берип, жыйынтыктайт.

БАСА БЕЛГИЛЕЙ КЕТҮҮЧҮ нерселер:

- Кыялданган нерсени орундатууда ГАЛСтын “Кыялданган нерсеге карай саякат” ыкмасынын чоң жардамы тиет. Бул ыкма менен кийинки жолугушууда таанышабыз.

“Кыялдануу” ыкмасын жыйынтыктоо

Фасилитатор: 5 мүнөт ыкманы ишке ашырууда келип чыккан ой-пикирлерди, маселелерди бышыктап, аткарылган иш-чарага баа берип, жыйынтыктайт.

Кыялданган нерсени орундатуу аракеттерине дароо киришип, аларды мезгил-мезгили менен баалап, зарылчылыкка жараша өзгөрүүлөрдү киргизип туруу өтө маниилүү экендигин, ошону менен бирге **кыялданган нерсеге жетүүдө ГАЛСтын «Кыялга саякат» ыкмасы чоң роль ойной турганын алдын ала айта кетишибиз керек.** «Кыялга саякат» ыкмасына кийинки жолугушууда кененирээк токтолобуз.

“Кыялдануу” ыкмасына ыр чыгаруу

Ырдын максаты: 3 мүнөт “Кыялдануу” ыкмасынын кадамдарын жана иретин унутпай, эстеп калуу үчүн, катышуучуларга аларды ыр түрүндө бышыктап, жаттап алуу сунушталат. Мындай амал ГАЛСтын ар бир ыкмасында колдонулат.

Ар бир ырдын эстеп калууга оңой болгон кайырма-сы болуп, куралдын башкы максаты айтылышы керек. Ар бир кадамды ар бир куплет сүрөттөп, ырды топтун мүчөлөрү менен чогуу чыгаруу керек.

Катышуучулар ыр аркылуу кыйла биримдиктүү болуп, кездешүүлөр көңүлдүү жана шаңдуу маанайда өтөт.

Тапшырма: 10 мүнөт

Ар бир катышуучу өз алдынча же топтун ичинде **КЫЯЛДАНУУ** ыкмасынын бардык кадамдары камтылган шаңдуу ыр чыгарат.

Фасилитатор тапшырмага берилген убакыт аягына чыкканда, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 10 мүнөт

Топтун ичинде ар бир катышуучу өзүнүн ыр саптарын сунуштайт. Калган катышуучулар аларды угуп же өзүлөрүнүн ыр саптарын кошуп, **ТОПТУН ШАҢДУУ ЫРЫН** ойлоп таап, обонго салышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Ар бир топ КЫЯЛДАНУУ ыкмасына чыгарган ырын башка катышуучулардын алдына чыгып ырдап берет.

Фасилитаторго эскертме: Топ ырдап жатканда, башка катышуучулар ырга баа беришет. Тактап айтканда, ырда ыкманын кадамдары туура берилгенине, ырдын маанисине көңүл буруп, кошумча-алымчаларын белгилеп турушат.

Фасилитатор: 5 мүнөт Бардык топтор ырлары менен тааныштырып бүткөндөн кийин, катышуучулар эң мыкты ырды тандашат (ыкманын кадамдары туура берилген, шаңдуу ырды).

Фасилитаторго эскертме: Жолуккан сайын топтун динамикасы ар кандай болушу мүмкүн. Эгер катышуучулар ушул көнүгүү учурунда ыр чыгара албай жатышса, фасилитатор аны үй тапшырмасы катары берип, кийинки сабакка эртерээк келгиле деп сунушташы мүмкүн.

Катышуучулар ырды жолуккан сайын ырдап турушат (сбактын башында же аягында же эки учурда тең).

ҮЙ ТАПШЫРМА

Фасилитатор: 5 мүнөт Катышуучулар үйлөрүнө барганда кыялданууну улантып, кыялданган нерселеринин сүрөтүн оңдоп, толуктап тартып келишет. Мындан тышкары, бул ыкманы башка адамдарга жана үй-бүлө мүчөлөрүнө үйрөтүп, ишке ашырууда алардан жардам сурашса болот.

КЫЯЛГА САЯКАТ

28.

КЫЯЛГА САЯКАТ

<p>Канча убакыт кетет: 4 саат «Кыялга саякат» ыкмасы төмөнкүдөй жолдор менен ишке ашырылат:</p>	<p>Азыраак же көбүрөөк убакыт кетиши мүмкүн</p> <ul style="list-style-type: none">• Жуптарда иштөө;• Мээге чабуул;• Сүрөт тартуу;• Талдоо;• Ыкманын негизинде ыр чыгарып, калган катышуучулар менен чогуу ырдоо;• Катышуучуларды шыктандыруу үчүн шаңдуу кол чабуу ыргагын колдонуу.
<p>Саламдашуу: 5 мүнөт</p>	<p>Фасилитатор катышуучулар менен саламдашып, жаңы келгендер болсо, жалпы катышуучулар менен тааныштырат.</p>
<p>Саламдашуу: 5 мүнөт</p>	<p>Тааныштырып/саламдашып бүткөн соң, жуптарда иштөөгө өтөт.</p>
<p>Жуптарда иштөө:</p>	<p>Жуптарда иштөөдө катышуучулар бири-бирине кездешүүлөрдө үйрөнгөн нерселерин айтып беришип, үй-тапшырмалары, ошондой эле ГАЛС ыкмаларында алган тажрыйбалары менен жетишкендиктерин бөлүшүшөт.</p>

Мындай жол менен, катышуучулар өз алдынча маалымат алмашып, өтпөй калган ыкмаларды түшүнүп билип алышат.

- Фасилитатор:** **10 мүнөт**
- Катышуучуларды эки-экиден бөлүштүрүп, төмөнкүдөй тапшырма берет:
- Бири-бириңерге “Кыялдануу” ыкмасында үйрөнгөн нерселериңерди жана жетишкендиктериңерди айтып бергиле;
 - Эгер араңарда “Кыялдануу” ыкмасына катышпай калгандар болсо, “Кыялдануу” ыкмасы боюнча жалпы түшүнүк берип, кагазга жазып көрсөтүп, үй тапшырма бергиле.

Фасилитаторго эскертме:

Колдонмонун 18-бетиндеги №2 эскертмени карагыла.

“КЫЯЛГА САЯКАТ” ЫКМАСЫН ИШКЕ АШЫРУУ КАДАМДАРЫ:

«Кыялга саякат» ыкмасынын максаты:

Кыялданган нерсеге жетүү үчүн учурдагы абалды талдап, мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктарды эске алуу менен, алдыга максат коюп, аны орундата турган милдеттерди/кадамдарды жана иш-аракеттерди пландаштыруу керек.

“Кыялга саякат” ыкмасына киришүү. Фасилитатор менен катышуучулардын ортосундагы талкуу:
5 мүнөт

- **Кыялга саякат дегенди кандай түшүнөсүз?**
- **Саякат учурунда кандай факторлор кездешиши мүмкүн?**
- **Кыялданган нерселерибиздин баарына бир маалда жете алабызбы?**

Жооптордун негизинде кийинки маалымат берилет:

“Кыялга саякат” ыкмасынын “Кыялдануу” ыкмасынан айырмасы - ар бир адам үй-бүлө мүчөлөрү менен биргеликте кыялданган нерсесин талдап, максат коюп, ага жетүү үчүн план түзөт.

Эгер бир адамдын КЫЯЛДАНГАН НЕРСЕСИ тууралуу сөз болуп жатса, «Кыялга саякат» ыкмасы менен ал адам жеке өзү иштейт.

Ал эми бүтүндөй топтун же үй-бүлө мүчөлөрүнүн КЫЯЛДАНГАН НЕРСЕСИН аныктоодо, анын ар бир мүчөсү бүтүндөй топтун/үй-бүлөнүн кыялданган нерсесин ишке ашыруу үчүн жеке план түзүп чыгышы керек. Андан соң алар пландарын бири-бирине көрсөтүп, пикирлери менен бөлүшүшөт.

Бул ыкмада планды ишке ашырууга дароо киришип, ага өзгөрүүлөр менен толуктоолорду такай киргизип туруу зарылчылыгы айтылат.

Бул ыкмага чейинки “Кыялдануу” ыкмасындагы көп кыялдардын бирин, башкача айтканда, сүрөттөрдүн бир элементин (белгилүү бир нерсени) тандап алуу керек.

Ошентип, катышуучулардын кыялданган нерселеринин ичинен бирөөсүн гана тандап алып, учурдагы абалды талдап, мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктарды эске алуу менен, максат коюп, ага жетүү үчүн кадамдар менен иш-аракеттер планын түзүп чыгабыз.

1-КАДАМ. КЫЯЛ

3-5 мүнөт

Ыкманын талабы боюнча 1-кадам кагазга түшүрүлөт:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу: 3 мүнөт

- Кагазды туурасынан жайгаштырыңыз;
- Кызыл түстүү калем менен, кагаздын **үстүңкү оң бурчуна күндү (кызыл тегерекче) тартыңыз.**

Фасилитатор:

«Интерактивдүү фасилитация» ыкмалары менен, ыктыярчыга күндү туура тартканга жардам берет.

Ыктыярчы күндү тартып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

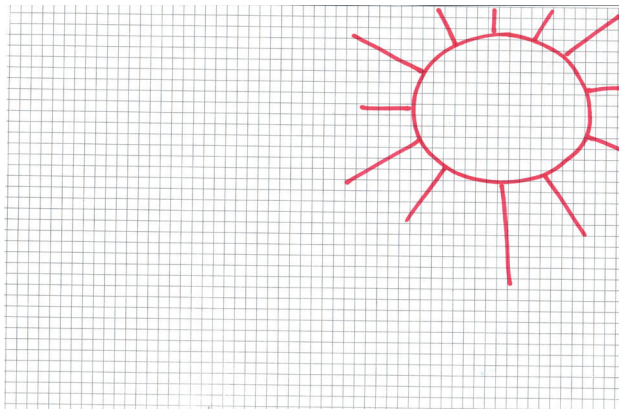
Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- кызыл түстөгү калем менен, дептердин эки барагын туурасынан жайгаштырып, ыктыярчы тарткандай ыкманын кадамын чагылдыргыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат. Төмөнкү маалыматты кайталайт:

Жогорудагы “Кыялдануу” ыкмасындагыдай күндү тарттык. Күн - биздин кыялданган нерсебиз. Ал **күндөй болуп бийик жерде турат жана силер ага умтулуп, ага жеткенге аракет кыласыңар.** Ал эми кыялданган нерсеңер силерди **күндөй жылытып, күч-кубат берип, нурларына бөлөп, ар кандай тоскоолдуктарды жеңип чыгууга** жардам берет.

2-сүрөт. “Кыялга саякат” ыкмасынын 1-кадамы кагазда төмөнкүдөй жайгашат:

Тапшырма: 10 минут

“Кыялдануу” ыкмасындагы бири-бири менен байланышкан көп кыялдын арасынан бирди тандап, күндүн ичине тартасыңар. Ушул сабактын максаттары катары, болжол менен бир жыл ичинде ишке ашырууга мүмкүн болгон бир кыялданган нерсени тандап, ага жетүү боюнча план түзүп, куралды өздөштүрөсүңөр. Үйдөн башка кыялданган нерселериңерге көбүрөөк саякатка чыксаңар болот.

Катышуучулар көп кыялдын ичинен бирөөнү тандап жатканда, Фасилитатор төмөнкүнү эскертет:

КЫЯЛДАНГАН НЕРСЕЛЕРДИН ичинен кайсынысын биринчи ишке ашыргым келет же кайсынысын ишке ашырууну эңсеп жүрөм же кайсынысын тез арада, аз убакыттын ичинде ишке ашыра алам деген суроолордун үстүнөн ойлоону керек.

2-КАДАМ. УЧУРДАГЫ АБАЛ

5 мүнөт

Ыкманын талабы боюнча 2-кадам кагазга түшүрүлөт:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайын-

дагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара түстүү калем менен барактын ылдыйкы сол бурчуна тегерекче тартыңыз. Бул тегерекче кызыл тегерекчеден кичирээк болуп, анда **учурдагы абалыбыз** тартылат;
- Учурдагы абалыбыз (кара тегерекче) менен кыялыбызды (кызыл тегерекчени) эки сызык менен бириктиребиз. Эки сызык - биздин кыялыбызга карай саякатыбыз. Бул жол кенен болушу керек, себеби ага дагы башка нерселер тартылат.

Фасилитатор:

“Интерактивдүү фасилитация” ыкмалары менен, ыктыярчыга эки сызыктан турган саякат жолун туура тартканга жардам берет.

Ыктыярчы кара тегерекче менен саякат жолун тартып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

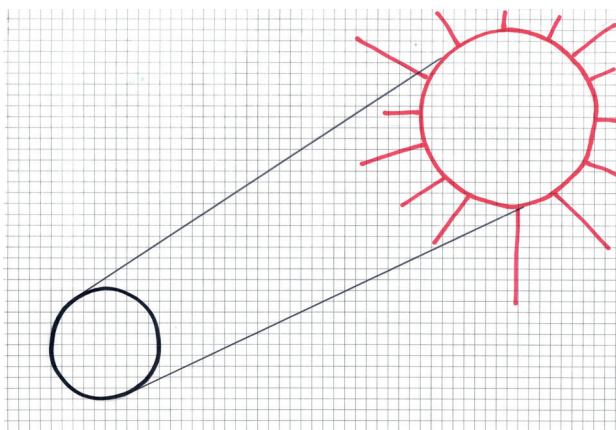
Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- кара түстөгү калем менен, дептердин эки барагын туурасынан жайгаштырып, ыкманын кадамын ыктыярчы тарткандай чагылдыргыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Кыялданган нерсебизге жетүү үчүн, бүгүнкү күндөгү абалыбызды/шартыбызды талдашыбыз керек. Ушуну менен, тилегибизге жетүү үчүн учурда кандай нерселерибиз бар, кандай нерселер жетишпейт же жок экендигин аныктай алабыз (тажрыйба, акча, мал, үй, участок сыяктуу). Эч нерсени калтырбай, баарын туура талдасак, кыялыбызга тезирээк жетүү үчүн шарт түзүлөт.

3-сүрөт. “Кыялга саякат” ыкмасынын 2-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 15 минут

Ой жүгүртүп, кыялданган нерсебизге жетүү үчүн бүгүнкү күндөгү абалыбыз/шарттарыбыз кандай экенин талдап, сүрөт аркылуу чагылдырабыз.

Багыттоочу суроолор:

- **Тандап алган кыялыңызга жетүү үчүн учурдагы абалыңыз/шарттарыңыз кандай?**
- **Күчтүү жактарыңыз кандай?**
- **Алсыз жактарыңызчы?**
- **Сөз болуп жаткан абалыңыздын кагазга тартылган кыялыңызга тиешеси барбы?**

Фасилитаторго эскертме:

Катышуучулар сүрөт тартып жатканда ар биринин жанына барып, көз салып, ар бир адамдын кыялданган нерсесине ылайык жогорудагы багыттоочу суроолорду берип, учурдагы абалын/шартын тагыраак жана түшүнүктүүрөөк талдаганга жардам берип турат.

Көз салып, жардам берип жатканда, Фасилитатор кээ бир учурларда гана мисалдарды келтирсе болот. Бирок, колдон келсе, антпей эле койгону жакшы.

Ошол эле маалда, айрым катышуучулар сүрөттөрүн башкаларга көрсөткүсү же талкуулагысы келбейт жана бири-биринин сүрөттөрүн карабай иштөөнү өтүнөт. Мындай учурларда, фасилитатор катышуучуларга этияттык менен, астейдил мамиле жасашы керек.

“Кыялга саякат” ыкмасынын 1- жана 2-кадамдарынан 3-кадамга өтүү байламтасы

Фасилитатор катышуучулардан төмөнкүлөрдү сурайт:

5 мүнөт

- Силердин оюңарча, учурдагы абалыбыздан бийиктеги кыялыбызга жетүү мүмкүнбү?
- Кыялданган нерсебизге эмне үчүн же кандай себептерден улам жете албай жүрөбүз?
- Кыялданган нерсебизге алып барган саякат жолубузда мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктар кездешеби?
- Кездешсе, кандай мүмкүнчүлүктөр жана кандай тоскоолдуктар?
- Бул мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктар кайсы чөйрөдөн: ичкиби же тышкыбы?
- Тышкы болсо, аларды кайсы жерге жайгаштыруу керек?

3-КАДАМ. 3 А. МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨР ЖАНА 3 Б. ТОСКООЛДУКТАР

5 мүнөт

Ыкманын талабы боюнча 3-кадам кагазга түшүрүлөт:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Жолдун үстүнө, кагаздын үстүңкү сол бурчуна күлүп турган быйтыкчаны тартыңыз. Мындай быйтыкча **мүмкүнчүлүктөрдү** билдирет. Анын жанына 10дон кем эмес деген шарттуу белгини коюңуз.
- Ал эми жолдун ылдый жагына, кагаздын ылдыйкы оң бурчуна капаланган быйтыкчаны тартыңыз. Ал **тоскоолдуктарды** билдирет. Анын да жанына 10дон кем эмес деген шарттуу белгини коюңуз.

Фасилитатор:

Ыктыярчыга быйтыкчаларды туура жайгаштырып, тартууга жардам берет.

Ыктыярчы быйтыкчаларды тартып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- түстүү калем менен, дептердин эки барагын туурасынан жайгаштырып, ыкманын кадамын ыктыярчы тарткандай чагылдыргыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Кыялга саякат учурунда канчалык көп мүмкүнчүлүктөр аныкталса, планыңар ошончолук күчтүү болот да, кыялданган нерсеңизге саякат ийгиликтүү өтөт.

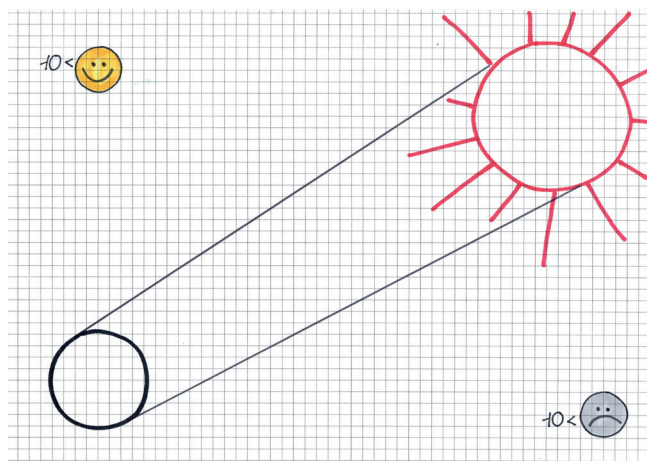
Жолдун үстүнө кеминде 10 мүмкүнчүлүк тартасыңар. Мүмкүнчүлүктөрүңөр канчалык көп болсо, кыялданган нерсеңизге ошончолук оңой жетесиңер.

Өзүңөрдүн колуңардан келген мүмкүнчүлүктөрдү жолго жакыныраак, ал эми колуңардан келбеген, сизге баш ийбеген мүмкүнчүлүктөрдү жолдон алысыраак тартасыңар.

Негизи, көпчүлүк адамдар колдо бар нерсени барктабай, дароо эле тоскоолдуктар же көйгөйлөр тууралуу ойлошот. Андыктан эң биринчи кезекте 10 мүмкүнчүлүктү аныктап алганга аракет кылуу керек. Силерден

да кыйын абалда турган адамдар бар. Алдыга умтулуп, илгерилөө стратегиясын иштеп чыгуу үчүн, колдо бар мүмкүнчүлүктөрдү жакшылап ойлонуштуруп алуу керек. Менин колумдан эч нерсе келбейт деп башка бирөөнү күтүп отура берүү туура эмес.

4-сүрөт. "Кыялга саякат" ыкмасынын 3-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 15 минут

Кыялданган нерсени көздөй саякатыңарда кездеше турган МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРдү аныктап, сүрөт аркылуу чагылдырасыңар. Кеминде 10 мүмкүнчүлүк аныкталышы керек.

Фасилитаторго эскертме:

Адатта катышуучулар аныктаган мүмкүнчүлүктөрдүн саны ар кандай шылтоо менен 10 жетпей калат, себеби алар колунда бар нерселерди барктабастан, дароо эле көйгөйлөр тууралуу ойлой башташат. Катышуучулардын арасында жашоо-шарты аябай оор же депрессияда жүргөн адамдар кездешиши мүмкүн. Фасилитатор мындай адамдарга жардам берип, башка катышуучулар менен жакшылыктан үмүт үзбөй, ар дайым жакшы нерселер тууралуу ойлонууну талкуулоону сунушташы керек.

Мындай учурда, кеминде 10 мүмкүнчүлүк тартуу – **ыкманын негизги талабы экендигин түшүндүрүп**, көз салып туруу керек.

Багыттоочу суроолор:

- Азыркы абалдан чыгып, кыялданган нерсеңизге жетүү үчүн кандай мүмкүнчүлүктөрүм бар деп ойлойсуз?
- Силерге кайсы адистердин жардамы керек болот?
- Силерге үй-бүлөңүз жана кыялкечтер тобунун мүчөлөрү кандай жардам бере алышат?
- Туугандарыңар кандай жардам бере алышат?
- Кошумча кандай билим же тажрыйба алышыңыз керек?
- Кимден же каяктан кошумча маалымат ала аласыз?
- Кыялданган нерсеңизге жетүүдө кандай нерселер жардам бериши мүмкүн?

Мүмкүнчүлүктөрүңүз канчалык көп болсо, саякатыңыз ошончолук ийгиликтүү болот.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Кыялданган нерсеңизге саякат учурунда тоскоолдуктар менен коркунучтар канчалык так аныкталса, пландарыңыз ошончолук жакшыраак ишке ашып, саякатыңыз ийгиликтүү болот. Эгер талдооңуз толук эмес болуп калса, тоскоолдуктардын алдын алуу же аларды жеңүү үчүн стратегияңыз жок болуп, бүтүндөй планыңыз урап калышы мүмкүн.

Жолдун ылдый жагына кеминде 10 тоскоолдук тартылат. Көбүрөөк тоскоолдуктун алдын алуу менен, келечектеги тилегиңизге жетүү үчүн майнаптуу план түзө аласыңар.

Өзүңөр чече ала турган тоскоолдуктарды жолго жакыныраак, ал эми колуңардан келбеген, сизге баш ийбеген тоскоолдуктарды жолдон алысыраак тартасыңар.

Адатта катышуучулар аныктаган тоскоолдуктардын саны ар кандай шылтоо менен 10 жетпей калат. Мындай учурда, кеминде 10 тоскоолдук тартуу – **ыкманын негизги талабы экендигин түшүндүрүп**, көз салып туруу керек.

Тапшырма:**15 минут**

Кыялданган нерсени көздөй саякатыңарда кездеше турган **ТОСКООЛДУКТАРДЫ** аныктап, сүрөт аркылуу чагылдырасыңар. Кеминде 10 тоскоолдук тартылышы керек.

Багыттоочу суроолор:

- Кыялданган нерсеңизге жетүүдө кандай тоскоолдуктар болушу мүмкүн?
- Кандай нерселер силерди артка тартышы мүмкүн?
- Кандай нерселер тынчыңарды алат?
- Үй-бүлө мүчөлөрү тоскоол болушу мүмкүнбү? ж.б.у.с. суроолор

“Кыялга саякат” ыкмасынын 1-, 2-, 3-кадамдарынан 4-кадамга өтүү байламтасы

Фасилитатор катышуучулардан төмөнкүлөрдү сурайт:

5 мүнөт

- Кыялданган нерсебизге жетүү үчүн учурдагы абалыбызды талдап, мүмкүнчүлүктөрүбүз менен тоскоолдуктарды аныктап алдык. Эми эмне кылышыбыз керек деп ойлойсуңар?
- Алынган жоопторду талкуулап, жыйынтыктоо менен, **максат коюу** этабына жакындап, 4-кадамга өтөбүз.

4А КАДАМ. МАКСАТ

Фасилитатор:

Ыкманын талабы боюнча 4А кадамын кагазга түшүрүү:

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

- Учурдагы абалдан кыялданган нерсебизге – кызыл тегерекке жетүү үчүн мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктарды эске алып, алдыга максат коюшубуз керек.
- Саякат жолунун ичине, кыялыбыз тартылган кызыл тегереккеге ыктай жашыл тегерекче тартыңыз. Ал кызыл тегереккеге жакын жайгашышы керек.

Фасилитатор:

Ыктыярчыга жашыл тегерекчени туура жайгаштырып тартканга жардам берет.

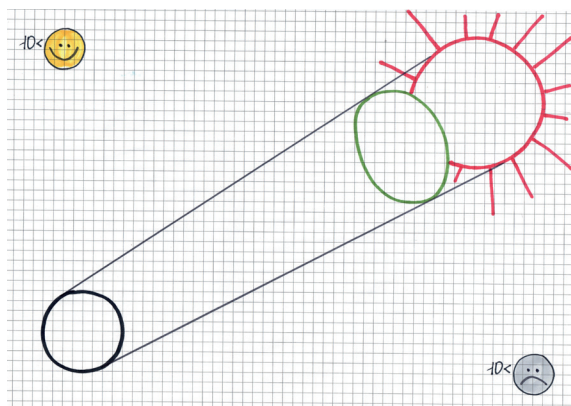
Ыктыярчы жашыл тегерекчени тартып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- жашыл калем менен саякат жолунун ичине ыктыярчы тарткандай ыкманын кадамын чагылдыргыла

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

5-сүрөт. “Кыялга саякат” ыкмасынын 4А кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Ар кимибиз ар кайсы нерсени кыялданарбыз жана ага жетүүчүн ар кандай убакыт талап кылынат. Кыялданган айрым нерсебизге 5 же андан көп жылда жетишибиз мүмкүн. Бирок биз 1 жылда гана жете турган максатты белгилейбиз. Демек, кыялданган нерсебизге 5 жылда жете турган болсок, анда ага карай саякатты 5 жолу б.а. ар бир жылга өзүнчө түзүп чыгышыбыз керек.

Максат SMART (SMART) көрсөткүчтөрүнө жооп бериши керек. Тактап айтканда, максат:

- так жана даана белгиленип,
- өлчөнүп,
- жетүүгө мүмкүн болгондой,
- чыныгы жашоодон алыстабай,
- убакыт жактан чектелиши керек.

Так жана даана		S pecific
Өлчөнүүчү		M easurable
Жетүүгө мүмкүн		A ttainable
Чыныгы жашоодон алыстабай		R ealistic
Убакыт жактан чектелген		T ime-bound

Мындан тышкары, канча акча талап кылынары да көрсөтүлүшү керек.

Мисалы, там салам деп кыялдансаңар, биринчи жылы үйдүн пайдубалын куям деген максат коюшуңуз мүмкүн.

- так жана даана – жайгашкан жери;
- өлчөнүүчү - пайдубалдын өлчөмү, курулуш материалдарынын өлчөмү, бюджет өлчөмү;
- жетүүгө мүмкүн – колумдан келеби,

- убакыт жактан чектелген – так көрсөтүш керек, бир жыл болсо: февраль 2020 - февраль 2021.

Кыскасы, өзүңүздөн «Бардык көрсөткүчтөр боюнча максатты орундатууга болобу?» деп сурашыңыз керек.

Тапшырма: 15 минут

Катышуучулар кыялданган нерсеге алып барган саякат жолунун ичиндеги жашыл тегерекчеге максаттарыңарды SMART көрсөткүчтөрүнө жооп бергендей сүрөт аркылуу чагылдырасыңар

Багыттоочу суроолор:

- **Максатты тартып жатканда кайсы көрсөткүчтөрдү эске алдыңар?**
- **Максаттын мөөнөтү кандай экен?**
- **Максатыңыз орундалса, кыялданган нерсеңизге жетет экенсизби?**
- **Максатыңыз SMART көрсөткүчтөрүнө жооп береби? ж.б.у.с.**

“Кыялга саякат” ыкмасынын 4А кадамынан 4Б кадамына өтүү байламтасы

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптордун негизинде кийинки кадамга өтөт:

- SMART көрсөткүчтөрү боюнча максат койдуңар, эми аны кантип орундатасыңар?
- Эмне кылуу керек?

5 мүнөт

4Б КАДАМЫ. МИЛДЕТТЕР

10 минут

Ыкманын талабы боюнча 4Б кадамын кагазга түшүрүү:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кыялданган нерсеге алып барчу жолдун ичине, учурдагы абал тегерекчеси менен максат тегерекчесинин ортосуна кара калем менен дагы 3 тегерекче тартасыңар. Кара тегерекчелердин ортосунда боштук болушу керек.

- Кара тегерекчелердин ичине сүрөт тартыла тургандыктан, аларды кененирээк кылып тарткыла.

Фасилитаторго эскертме:

Ыктыярчыга 3 кара тегерекчени туура жайгаштырып тартканга жардам берет.

Ыктыярчы тегерекчелерди тартып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара калем менен, саякат жолунун ичине ыктыярчы тарткандай ыкманын кадамын чагылдыргыла

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

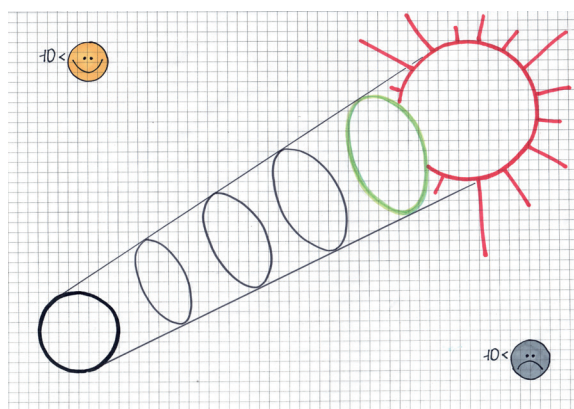
Катышуучуларга берилүүчү маалымат:

Кыялданган нерсебизге жетүү үчүн максат коебуз. Аны орундатуу үчүн кандайдыр бир кадамдар пландаштырылат. Ошол кадамдар биздин ыкмада **МИЛДЕТТЕР** деп аталат.

Максат 1 жылга белгиленсе, ага жетүү үчүн 3 милдет коюлат.

1-тегерекче учурдагы абалдын үстүнө, 2-тегерекче 1-тегерекче менен 3-тегерекченин ортосуна, ал эми 3-тегерекче максаттын жанына жайгашат (тегерекчелердин ортосунда бош орун калышы керек).

Учурдагы абалдын жанындагы 1-тегерекче бүгүнкү күндөн баштап 3 айды камтыса, калган экөө 4-5 айды камтыйт.

6-сүрөт. “Кыялга саякат” ыкмасынын 4Б кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 20 минут

Катышуучулар кыялданган нерсеге алып барган саякат жолунун ичиндеги кара тегерекчелердин ичине максатка жетүүдөгү **милдеттерди** сүрөт аркылуу чагылдырышат.

Багыттоочу суроолор:

- **Ар бир кадамыңарды аныктадыңарбы?**
- **Бул кадамдарды канча убакытта аткара аласыңар?**
- **Ушул кадамдарды аткарсаңар максатыңарга жетесиңерби?**

Милдеттерди бүткөн соң, кийинки байламтаны эске алып, ыкманын 6-кадамына өтөсүңөр.

Кыялга саякат ыкмасынын 4Б кадамынан 5-кадамга өтүү байламтасы

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптордун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, максатыңарга жетүү үчүн негизги кадамдарды аныктадыңар. Эми ушул кадамдарды аткарсаңар эле максатыңарга жетебиз деп ойлойсуңарбы?
- Кыялданган нерсеңерге жетүү үчүн ушул жерде тарткан максатыңар менен негизги кадамдар жетиштүүбү?
- Ушул кадамдарды аткаруу үчүн кандай иш-аракеттер талап кылынат?

5-КАДАМ. ИШ-АРАКЕТТЕР

10 мүнөт

Фасилитатор:

Ыкманын талабы боюнча 5-кадамды кагазга түшүрүү:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

4Б кадамында тартылган кара тегерекчелердин ортосундагы бош жерлерге каалаган түстөгү калем менен төмөнкүлөрдү тартасыз:

- учурдагы абал тегерекчеси менен 1-милдет тегерекчесинин ортосундагы бош жерге **1-милдетке жетүү үчүн жасала турган иш-аракеттерди;**

- 1-милдет тегерекчеси менен 2-милдет тегерекчесинин ортосундагы бош жерге **2-милдетке жетүү үчүн жасала турган аракеттерди**;
- 2-милдет тегерекчеси менен 3-милдет тегерекчесинин ортосундагы бош жерге **3-милдетке жетүү үчүн жасала турган иш-аракеттерди**.

Катышуучулар менен бирге шарттуу белгини иштеп чыгуу:

- Иш-аракеттерди кандай шарттуу белги менен белгилесек болот?

Фасилитатор ыктыярчы менен бирге:

Катышуучулардын жооптору боюнча бир шарттуу белгини тандап алышы керек.

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Тандалган шарттуу белгини милдеттердин алдына жайгаштырыңыз.

Фасилитатор ыктыярчыга иш-аракеттердин шарттуу белгисин туура жайгаштырып чагылдырганга жардам берет.

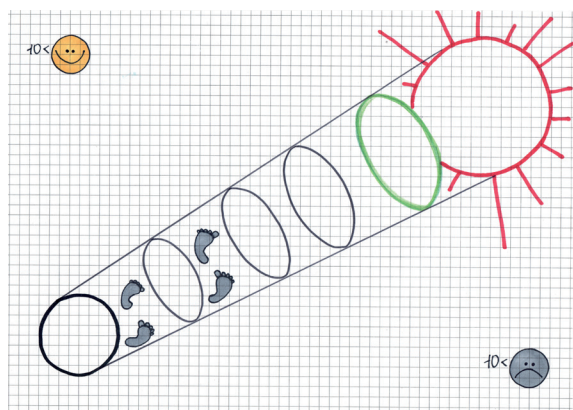
Фасилитатор:

Ыктыярчы иш-аракеттердин шарттуу белгилерин чагылдырып бүткөндөн кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

Каалаган түстөгү калем менен, саякат жолунун ичине ыктыярчы тарткандай ыкманын кадамын чагылдыргыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

7-сүрөт. "Кыялга саякат" ыкмасынын 5-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 30 мүнөт

Катышуучулар кыялданган нерсеге жетүү үчүн аткарыла турган иш-аракеттерди аныктап, аларды ар бир **милдеттин** жанына сүрөт аркылуу чагылдырасыңар

Багыттоочу суроолор:

- 1-, 2- жана 3-милдетти аткаруу үчүн кандай иш-аракеттер талап кылынат?
- Канча убакыт талап кылынат?
- Канча акча талап кылынат?
- Ар бир иш-аракет түшүнүктүү чагылдырылдыбы?
- Бул иш-аракеттер реалдуубу? Өлчөөгө болобу? Убакыты чектелгенби? Так жана даанабы? Аткарууга болобу? ж.б.у.с. суроолор.

“Кыялга саякат” ыкмасын жыйынтыктоо

Фасилитатор: 10 мүнөт

Ыкма ишке ашырылып жатканда келип чыккан ой-пикирлерди, маселелерди жалпылап, иш-чарага баа берип жыйынтыктайт.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Ар бириңер **кыялданган нерсеңерге саякаттап, учурдагы абалыңарды талдап**, өзүңөрдүн күчтүү жана алсыз жактарыңарды аныктадыңар.

Мындан тышкары, учурдагы абал талдангандан кийин, **мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктар** да каралды, себеби кыялданган нерсеңерге карай жол тартууда кимге же эмнеге таянып, кандай тоскоолдуктардын алдын алуу керектигин тактап алганыңар оң.

Ошентип кыялданган нерсеңерге жетүү үчүн учурдагы абалыңарды, мүмкүнчүлүктөрүңөр менен тоскоолдуктарды аныктап туруп, алдыга **максат койдуңар**.

Ал максатка жетиш үчүн **милдеттерди** иштеп чыктыңар да, ар бир милдетти ишке ашыруу үчүн, ар бирине иш-аракеттерди белгиледиңер.

Демек:

- ▶ Кыялданган нерсеңерди көздөй саякаттоодо учурдагы абалды, мүмкүнчүлүктөр менен тоскоолдуктарды эске алып, алдыга максат коюп, ага жетүү үчүн милдеттерди аныктап, ар бир милдетке иш-аракеттерди пландаштырып, белгилеген убакыттан тарта **ИШКЕ АШЫРУУ** - ушул ыкманын негизги принциби;
- ▶ **Бардык кадамдарда логикалык алгоритм сөзсүз түрдө эске алынышы керек, болбосо, ыкма майнапсыз болуп калышы мүмкүн;**
- ▶ Кыялданган нерсени көздөй баратканда мезгил-мезгили менен жетишкендиктерди баалап, зарылчылыкка жараша, өзгөрүүлөрдү киргизип, толуктап туруш керек;
- ▶ Ийгиликтерди кызыл түс менен тегеректеп тургула, себеби кызыл түс бышкан мөмөнү билдирет, башкача айтканда, ишке ашты десек болот.

Кыялга саякат ыкмасына ыр чыгаруу

*Ыр чыгаруунун максаты:
3 мүнөт*

ГАЛСтын ар бир ыкмасынын кадамдарын эстеп, унутпай жүрүү, ошондой эле ыкманы жайылтууда эстен чыгарбоо.

Ыр ырдоо менен, кездешүүлөр көңүлдүү жана шаңдуу өтүп, катышуучулардын маанайы көтөрүлүп, бири-бирине жакындашат.

Тапшырма: 10 мүнөт

Ар бир катышуучу өз алдынча же топтун ичинде “Кыялга саякат” ыкмасынын бардык кадамдары камтылган шаңдуу ыр чыгарат.

Фасилитатор тапшырмага берилген убакыт аягына чыкканда, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 10 мүнөт

Топтун ичинде ар бир катышуучу өзүнүн ыр саптарын сунуштайт. Калган катышуучулар аларды угуп же өзүлөрүнүн ыр саптарын кошуп, **ТОПТУН ШАҢДУУ ЫРЫН** ойлоп таап, обонго салышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Ар бир топ “Кыялга саякат” ыкмасына чыгарган ырын башка катышуучулардын алдына чыгып ырдап берет.

Фасилитаторго эскертме:

Топ ырдап жатканда, башка катышуучулар ырга баа беришет. Тактап айтканда, ырда ыкманын кадамдары туура берилгенине, ырдын маанисине көңүл буруп, кошумча-алымчаларын белгилеп турушат.

Фасилитатор: 5 мүнөт

Бардык топтор ырлары менен тааныштырып бүткөндөн кийин, катышуучулар эң мыкты ырды тандашат (ыкманын кадамдары туура берилген, шаңдуу ырды).

Фасилитаторго эскертме:

Жолуккан сайын топтун динамикасы ар кандай болушу мүмкүн. Эгер катышуучулар ушул көнүгүү учурунда ыр чыгара албай жатышса, фасилитатор аны үй тапшырмасы катары берип, кийинки сабакка эртерээк келгиле деп сунушташы мүмкүн.

Катышуучулар ырды жолуккан сайын ырдап турушат (сбактын башында же аягында же эки учурда тең).

ҮЙ ТАПШЫРМА**Фасилитатор 5 мүнөт**

Катышуучулар үйлөрүнө барганда “Кыялга саякат” ыкмасын улантып, сүрөтүн оңдоп, толуктап тартып келишет.

Мындан тышкары, бул ыкманы башка адамдарга жана үй-бүлө мүчөлөрүнө үйрөтүп, алардан жардам сурашса болот. Катышуучулар кыялданган нерсесин орундатууга дароо аракет кылып башташы керек. Ар бир ишти өз убагында бүтүрбөсө, кыялданган нерсесине жетпей калышы мүмкүн.

Катышуучулар кыялданган нерсесине жетүүдөгү ийгиликтерин белгилеп турушу керек:

- орундалган максаттар/милдеттер/иш-чаралар кызыл түс менен тегеректелет.
- оңунан чыкпай калган максаттар/милдеттер/иш-чаралар көк түс менен тегеректелет.
- орундай элек, бирок аткарылып жаткан максаттар/милдеттер/иш-чаралар жашыл түс менен тегеректелет.

Ийгиликтериңерге такай көз салып турбасаңар, кыялданган нерсеңизге жетпей, ал жөн гана ой боюнча калып калат.

БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫ

47.

БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫ

Канча убакыт кетет:
4-5 саат

Катышуучулардын иштеген темпине жараша убакыт азыраак же көбүрөөк кетиши мүмкүн.

«Бактылуу үй-бүлө дарагы» ыкмасы төмөнкүдөй жолдор менен ишке ашырылат:

- Жуптарда иштөө.
- Мээге чабуул.
- Сүрөт тартуу.
- Талдоо;
- Ыкманын негизинде ыр жазып, калган катышуучулар менен бирге ырдоо.
- Шыктандыруу үчүн шаңдуу кол чабуу ыргагын колдонуу.

Саламдашуу: **5 мүнөт**

Фасилитатор катышуучулар менен саламдашып, жаңы келгендер болсо, жалпы катышуучулар менен тааныштырат.

Тааныштырып/саламдашып бүткөн соң, жуптарда иштөөгө өтөт.

Жуптарда иштөө:

Жуптарда иштөөдө **катышуучулар бири-бирине кездешүүлөрдө үйрөнгөн нерселерин айтып беришип, үй-тапшырмалары, ошондой эле ГАЛС ыкмаларында алган тажрыйбалары менен жетишкендиктерин бөлүшүшөт.**

Мындай жол менен, катышуучулар өз алдынча маалымат алмашып, өтпөй калган ыкмаларды түшүнүп билип алышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Катышуучуларды эки-экиден бөлүштүрүп, төмөнкүдөй тапшырма берет:

- Бири-бириңерге “Кыялдануу” жана “Кыялга саякат” ыкмаларында үйрөнгөн нерселериңерди жана жетишкендиктериңерди айтып бергиле;
- Эгер араңарда “Кыялдануу” жана “Кыялга саякат” ыкмалары боюнча кездешүүгө катышпай калгандар болсо, алар боюнча жалпы түшүнүк берип, кагазга жазып көрсөтүп, үй тапшырма бергиле.

Фасилитатор жаңы ыкмага өтүүгө байламта катары катышуучуларга төмөнкү маалыматты берет:

5 мүнөт

- ▶ Өткөн жолугушуубузда “Кыялдануу” жана “Кыялга саякат” ыкмаларын өтүп, өз алдыңарча иштөө үчүн үйгө тапшырма алгансыңар;
- ▶ “Кыялдануу” жана “Кыялга саякат” ыкмалары боюнча суроолоруңар барбы? (Фасилитатор суроолорго жооп берет)
- ▶ Ар бир адамга алдыга койгон максаттарына же кыялданган нерселерине жетүү үчүн өзүнүн гана аракети эмес, жакын адамдарынын да колдоосу керек. Бүгүн биз үй-бүлөнүн ичиндеги маанайды, үй-бүлө мүчөлөрүнүн бири-бирине болгон мамилелерин жакшыртканга, үйдөгү жумуштарды тең салмактуу, адилет бөлүштүрүүгө мүмкүндүк берген ГАЛСтын 3-ыкмасын үйрөнөбүз.

Фасилиаторго эскертме:

Колдонмонун 18-бетиндеги №2 эскертмени карагыла

«БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫ» (МЫНДАН АРЫ «БҮД») ЫКМАСЫН ИШКЕ АШЫРУУ КАДАМДАРЫ:

«БҮД» ыкмасынын максаты: Үй-бүлө мүчөлөрү менен биргеликте акча каражаттарынын сарпталышын талдап, акча каражаттарын бөлүштүрүү боюнча чечимдерди бирге кабыл алып, бири-бирине жардам берип, колдоо көрсөтүү, ошондой эле башка үй-бүлөлүк маселелерди биргелешип чечүү аркылуу бир үй-бүлөдө жашаган адамдардын ортосундагы мамилелерди жакшыртуу.

1- кадам. “Бактылуу үй-бүлө дарагынын” СӨҢГӨГҮ

5 мүнөт

“БҮД” ыкмасынын талабы боюнча 1-кадамды кагазга түшүрүү:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

Дарак тигинен өсүп, бутактары менен тамырлары болгондуктан, фасилитатор ыктыярчыга кагазды тигинен жайгаштырууну сунуштап, төмөнкүдөй көрсөтмөлөрдү берет:

- кара түстөгү калем менен барактын так ортосуна тигинен эки параллель сызык - дарактын сөңгөгүн тартабыз;
- кызыл түстөгү калем менен сөңгөктүн өйдө жагына, эки сызыкты бириктирген кызыл тегерекче (күндү) тартабыз;
- кара түстөгү калем менен сөңгөктүн ылдый жагына, эки сызыкты бириктирген кара тегерекче тартабыз.

«Интерктивдүү фасилитация» ыкмалары менен, фасилитатор ыктыярчыга дарактын сөңгөгүн туура тартканга жардам берет.

Фасилитатор катышуучуларга кайрылат:

Дарактын сөңгөгү тартылган кагаздын бир бөлүгүн аялдарга, экинчи бөлүгүн эркектерге таандык кылып бөлүп, атайын шарттуу белги менен белгилеп коюшубуз керек:

- Кайсы тарабын аялдарга, кайсы тарабын эркектерге берсек?
- Кандай шарттуу белги менен белгилейли?

Катышуучулар ойлорун талкуулап, бир тыянакка келишет.

Көпчүлүктүн сунушу менен, ыктыярчыга кайрылат:

- Катышуучулардын сунушу боюнча, аялдар менен эркектердин бөлүктөрүнө тийиштүү шарттуу белгилерди коюп чыгыңыз.

Фасилитатор:

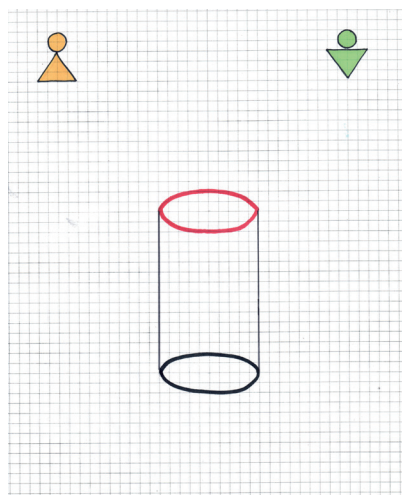
Ыктыярчы дарактын сөңгөгүн тартып, эркектер менен аялдарга таандык бөлүктөрдү шарттуу белгилер менен белгилегенден кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чаап, ыраазычылык билдирип, ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Дептердин эки барагын тигинен жайгаштырасыңар; ыктыярчыдай дарактын сөңгөгүн тартып, баракты аялдарга жана эркектерге таандык экиге бөлүп, аларды шарттуу белгилер менен белгилеп коюсуңар.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

8-сүрөт. “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасынын 1-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучулар менен талкуу:

- Кызыл тегерекчеге (күнгө) эмнени тартчу элек?
- Кара тегерекчинин ичинечи?

Фасилитатор алынган жооптордун негизинде, катышуучуларга төмөнкүдөй маалымат берет:

Сөңгөктүн өйдө жагындагы кызыл тегерекчеге **кыялыбыздагы үй-бүлө мүчөлөрүнүн мамилелерин чагылдырабыз.**

Ал эми ылдый жагындагы кара тегерекчеге **үй-бүлө мүчөлөрүнүн учурдагы мамилелерин тартабыз.**

Үй-бүлө мүчөлөрү дегенде бир үйдө жашап, бир үй тиричилигин жүргүзгөн адамдарды тартасыңар.

Өзүнчө жашаган бир туугандарыңардын же балдарыңардын үй-бүлөлөрүн кошпойсуңар.

Тапшырма: 15 мүнөт

Кызыл тегерекчеге: үй-бүлө мүчөлөрүмдүн мамилелери кандай болгондо менин үй-бүлөм бактылуу болот деген кыялыңызды сүрөттөйсүңөр.

Кара тегерекчеге: үй-бүлө мүчөлөрүнүн учурдагы мамилелерин көрсөтөсүңөр.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл.

Багыттоочу суроолор:

- **Үй-бүлөңөрдөгү адамдардын баарын тартышыңар керек.**
- **Эч кимисин унуткан жоксузбу?**
- **Өзүнчө жашаган бир туугандарыңарды/балдарыңарды кошкон жоксузбу?**
- **Бүгүнкү күндөгү мамилелериңерди туура сүрөттөп көрсөттүңөрбү?**
- **Кыялыңардагы бактылуу мамилелерди тагыраак сүрөттөп жатасызбы? ж.б.у.с. суроолор**

БҮД ыкмасынын 1-кадамы бүткөндө, кийинки байламтаны эске алып ыкманын 2-кадамына өтөсүңөр.

БҮД ыкмасынын 1-кадамынан 2-кадамына өтүү байламтасы

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, дарактын сөңгөгүнүн өйдөңкү жана ылдыйкы тегерекчелерине үй-бүлө мүчөлөрүңүздүн учурдагы жана кыялыңыздагы мамилелерин тартып, талдап чыктык. Эми жогоруда айтылгандай, дарактын тамырлары менен бутактарын тартабыз. Кийинки кадамда дарактын эмнесин талдайбыз деп ойлойсуңар?
- Үй-бүлөнүн бактылуу болушуна үй тиричилигинде жасалып жаткан иштер маанилүүбү?
- Үй ичиндеги иштерди ким жана кантип жасап жаткандыгы маанилүүбү?
- Маанилүү болсо, канчалык?

Фасилитатор алынган жоптордун негизинде, 1-кадамды жыйынтыктайт:

БҮД ыкмасында, жогоруда айтылгандай, үй-бүлө мүчөлөрүнүн үй ичиндеги иштерди жасаганы аябай маанилүү. Ошентип БҮД ыкмасынын 2-кадамында үй-бүлөдө ким кандай жумуштарды аткара турганын дарактын тамырларында аныктайбыз.

2-КАДАМ. “БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫНЫН” ТАМЫРЛАРЫ

5 мүнөт

“БҮД” ыкмасынын талабы боюнча 2-кадамды кагазга түшүрүү:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара түстөгү калем менен учурдагы абалды чагылдырган кара тегерекчеден ылдыйды карай 6 сызык тартасыз, б.а. 5 бөлүктөн турган дарактын тамырын тартасыз. Сызыктардын ортолорунда бош жерлер калышы керек (5 жеринде);
- Сызыктардын (тамырлардын) ортосундагы бош жерлер кенен болушу керек;
- Тамырларды тартып бүткөндөн кийин, аялдар менен эркектердин тараптарында экиден бош жер жана так ортосунда бир жалпы бош жер түзүлөт.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

Мындан ары, эки негизги тамыр бөлүгү болуп, анын бирөөсү **аялдарга, экинчиси эркектерге** тийиштүү болот.

- ▶ Эркектердин да, аялдардын да тышкы тамыр бөлүктөрүн – «акча/киреше алып келген иш-аракеттер» деп, аны атайын шарттуу белги менен белгилеп коесуңар;
- ▶ Эркектердин да, аялдардын да ички тамыр бөлүктөрүн – «акча алып келбеген иш-аракеттер» деп, аны атайын шарттуу белги менен белгилеп коесуңар;
- ▶ Ал эми ортодогу эркектерге да, аялдарга да таандык жалпы тамыр бөлүгүн – «бирге аткарган иш-аракеттер» деп, ал бөлүктү да атайын шарттуу белги менен белгилейсиңер.

Жогоруда айтылган тамырларды кандай шарттуу белгилер менен белгилейли?

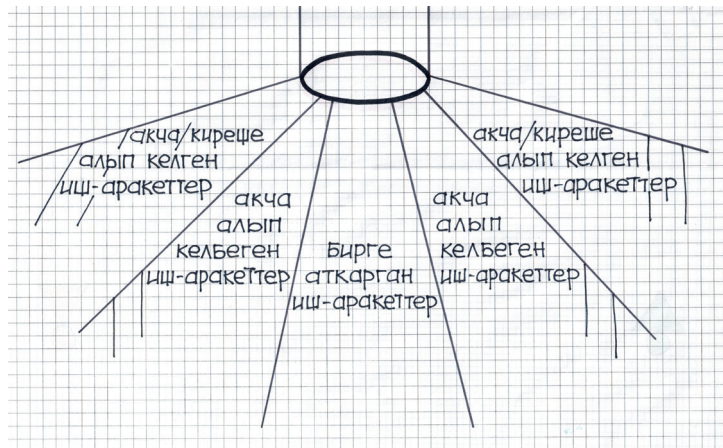
Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу: - Катышуучулар менен болгон талкуунун негизинде ар бир тамырга атайын шарттуу белги тандап, ички бетине тартыңыз.

Фасилитатор ыктыярчыга дарактын тамырларын жана шарттуу белгилерин туура тартканга жардам берет.

Фасилитатор: Ыктыярчы тартып бүткөндө, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу: - дарактын тамырлары менен шарттуу белгилерди ыктыярчы көрсөткөндөй тарткыла

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

9-сүрөт. "Бактылуу үй-бүлө даракы" ыкмасынын 2-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучуларга бериле турган маалымат:
5 мүнөт

Эң негизгиси, аялдар - аялдар тарапка, эркектер - эркектер тарапка сүрөт тартышат.
Демек:

Эркектер өзүлөрүнө тийиштүү "акча/киреше алып келген иш-аракеттер" бөлүгүнө **үй-бүлөгө киреше алып келүүчү жумуштарын (иш аракеттерин) же айлык төлөнүүчү жумуштарын көрсөтүшөт.**

Ошондой эле "акча алып келбеген иш-аракеттер" бөлүгүнө **эркектердин үй-бүлөдө жасаган турмуш-тиричилик иш аракеттерин көрсөтүшөт.**

Аялдар болсо, өзүлөрүнө тийиштүү "акча/киреше алып келген иш-аракеттер" бөлүгүнө **үй-бүлөгө киреше**

алып келүүчү жумуштарын (иш аракеттерин) же айлык төлөнүүчү жумуштарын көрсөтүшөт.

Ошондой эле "акча алып келбеген иш-аракеттер" бөлүгүнө **аялдардын үй-бүлөдө жасаган турмуш-тиричилик иш аракеттерин көрсөтүшөт.**

Ал эми ортодогу "эркектер менен аялдар биргелешип аткарган иш-аракеттер" бөлүгүнө алардын үй тиричилигинде **бирге аткарган иш-аракеттери көрсөтүлөт.**

Аялдар менен эркектер **үй-бүлөдө бирге аткарган турмуш-тиричилик иштерин** тартышып, ар бир иштин жанына аны көп жасаган адамдын жынысы көрсөтүлөт (аялдын же эркектин жынысын билдирген шарттуу белгиси колдонсо болот).

Буга чейинки ыкмадагыдай, **көбүрөөк жасалган ишти чоңураак, азыраак жасалганын кичирээк кылып** тартыш керек.

Үйдө жашаган башка эркектер менен аялдардын да жасаган иштерин кошо көрсөтүү керек (мисалы, кызы, баласы, кайнатасы, кайненеси ж.б.). Демек, үйдөгү башка эркектерди кошуу үчүн эркектерге таандык бөлүктүн ичине үйдө канча эркек жашаса, ошончо кошумча тамырча (бөлүктөрдү) тартабыз. Ар бир тамырчанын түбүнө анын кимге таандык экенин атайын шарттуу белги менен белгилейбиз (баласына таандык тамырчаны өзүнчө белги менен, кайнатасына таандык тамырчаны өзүнчө).

Дал ушундай нерсени **аялдарга таандык тарапта** да жасайбыз.

Эң негизгиси, аялдар – **аялдар тарабында, эркектер – эркектер тарабында сүрөт тартышат.** Эч качан **аялы күйөөсүнүн ордуна же тескеринче күйөөсү аялынын ордуна сүрөт тартканга болбойт.** Мындай талап **үй-бүлөнүн башка мүчөлөрүнө да тиешелүү.**

Тапшырма: 30 мүнөт

Ар ким үйдө өзү аткарган иш аракеттерин өзүнө таандык тамырга тартып чыгат.

Тартып жатканда **иштин көптүгүн же аздыгын сүрөттүн көлөмү** менен берсеңер болот. Мисалы, көп жасалган же маанилүү ишти чоңураак кылып, ал эми азыраак жасалган же анча маанилүү эмес ишти кичирээк кылып тартсаңар болот.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл.

Багыттоочу суроолор:

- Үй-бүлөңүздө канча адам бар? Дарактын тамырында баары көрсөтүлдүбү?
- Кандай иштерди кичирээк же чоңураак кылып тартасыңар?
- Айлык төлөөнүчүү жумуш менен үйдөгү иштердин айырмасы эмнеде?
- Үй-бүлө мүчөлөрүнүн баары үйдө жумуш жасашабы?
- Үйдө ким кандай жумуш жасаарын билесизби? Өзүңүз үйдө эмне иш жасайсыз?
- Үйдө аялдар менен эркектер кандай иштерди чогуу жасашат?
- Эгер уулуңар малга суу берсе, ал кайсы тамыр бөлүгүндө көрсөтүлөт?
- Малды сатуу үчүн бордоп багасыңарбы же жөн гана үйгө кышкыга эт катары багасыңарбы?
- Уйдун сүтүн өзүңөр ичиш үчүн саайсыңарбы же саткангабы?
- Гүлмира үй-бүлөсүнүн тамактанышына күнүгө 10 нан бышырат. 10 нандын 5 жешет, ал эми 5 сатат. Мындай учурлар дарактын кайсы тамырында көрсөтүлөт?

*Фасилитатор 2-кадамды төмөнкү суроолор менен жыйынтыктайт:
5 мүнөт*

- Тапшырма аткарылып бүттү. Эми айткылачы, дарактын тамырында тең салмактуулук барбы?
- Тең салмактуулук кандай учурда болушу мүмкүн?
- Эмне үчүн тең салмактуулук керек?
- Тең салмактуулуктун биздин жашоого тийгизген таасири кандай?
- Эгер үйдө эркек же аял көп жумуш жасап, калган үй-бүлө мүчөлөрү эч нерсе кылышпаса же жар-

дам беришпесе, алар бактылуу боло алышабы?
ж.б.у.с. суроолордун негизинде дарактын тамырларынын тең салмактуулугуна көңүл буруп, кийинки байламта аркылуу ыкманын 3-кадамына өтөсүңөр.

БҮД ыкмасынын 2-кадамдан 3-кадамга өтүү байламтасы

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, дарактын тамырлары менен иштеп, ар кимиңер өзүңөргө таандык бөлүктө үйдө жасаган иштериңерди көрсөттүңөр. Эми дарактын калган бөлүктөрүн качан жана ким менен бүтүрөсүз?
- Дарактын тамырлары менен иштеп бүткөндөн кийин, эми үй-бүлө мүчөлөрү үйгө таап келген же таап жаткан акча каражаттары каякка, кантип жана канча көлөмдө сарпталып жаткандыгын аныктайбыз.
- Үй-бүлөнүн бактылуу болушуна акча каражаттарынын сарпталышы таасирин тийгизе алабы?
- Үй-бүлө мүчөлөрү таап келген акча каражаттары жана алардын сарпталышы бул ыкмада кайсы жерде көрсөтүлүшү керек деп ойлойсуңар?

БҮД ыкмасында үй-бүлө мүчөлөрүнүн тапкан акча каражаттары кандайча жана кандай көлөмдө сарпталып жаткандыгын БҮД ыкмасынын 3-кадамы болгон дарактын бутактарында талдайбыз.

3-КАДАМ. ДАРАКТЫН БУТАКТАРЫ

10 мүнөт

“БҮД” ыкмасынын талабы боюнча 3-кадамды кагазга түшүрүү:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара түстөгү калем менен кызыл тегерекчеден өйдө карай 6 сызык б.а. 5 бөлүктөн турган дарактын бутактарын тартасыз;
- Дарактын тамырындай эле, сызыктардын ортосундагы бош жерлер кенен болушу керек;
- Бутактарды тартып бүткөндөн кийин, аялдар менен эркектердин тараптарында экиден бош жер жана так ортосунда бир жалпы бош жер түзүлөт.

Катышуучуларга төмөнкү маалыматты берет:

Мындан ары, эки негизги бутак бөлүгү болуп, анын бирөөсү **аялдарга, экинчиси эркектерге** тийиштүү болот.

- ▶ Эркектердин да, аялдардын да тышкы бутак бөлүктөрүн – «жеке өзүнө сарптаган чыгымдары» деп, аны атайын шарттуу белги менен белгилеп коесуңар;
- ▶ Эркектердин да, аялдардын да ички бутак бөлүктөрүн – «үй-бүлөсүнө сарптаган чыгымдары» деп, аны атайын шарттуу белги менен белгилеп коесуңар;
- ▶ Ал эми ортодогу эркектерге да, аялдарга да таандык жалпы бутак бөлүгүн – «эркек менен аял үй-бүлөсүнө бирге сарптаган чыгымдары» деп, ал бөлүктү да атайын шарттуу белги менен белгилейсиңер.

Демек, кандай шарттуу белгилер менен бутак бөлүктөрүн маанисине жараша белгилейбиз?

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Катышуучулар менен болгон талкуунун негизинде ар бир бутакка атайын шарттуу белги тандап, ички бетине тартыңыз.

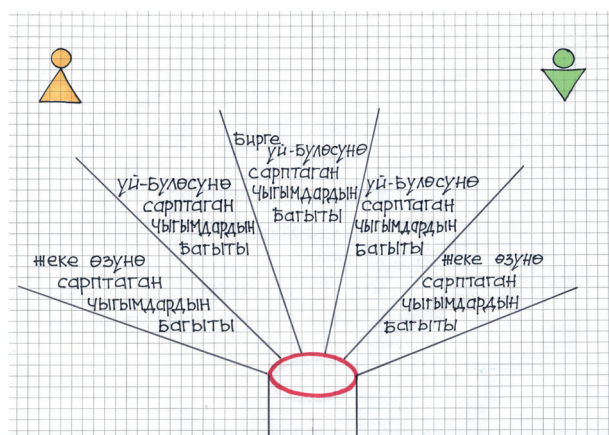
Фасилитатор:

Ыктыярчыга дарактын бутактарын жана шарттуу белгилерин туура тартканга жардам берет. Ыктыярчы тартып бүткөндө, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- дарактын бутактары менен шарттуу белгилерди ыктыярчы көрсөткөндөй тарткыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

10-сүрөт. "Бактылуу үй-бүлө даракы" ыкмасынын 3-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

10 мүнөт

Эң негизгиси, аялдар - аялдар тарапка, эркектер эркектер тарапка сүрөт тартышат.

Демек:

Эркектер өзүлөрүнө тийиштүү "жеке өзүнө сарптаган чыгымдары" бөлүгүнө **өзүлөрүнүн муктаждыктарын канааттандыруу үчүн 1 айда сарптаган чыгымдарын жана канча акча сарптаганын көрсөтүшөт. Эң негизгиси, ӨЗҮНӨ керектүү нерселерди ӨЗҮ сатып алган гана чыгымдар көрсөтүлүшү керек.**

Эркектер тараптагы "үй-бүлөсүнө сарптаган чыгымдары" бөлүгүнө **үй-бүлөсүнүн муктаждыктарын канааттандыруу үчүн 1 айда сарптаган чыгымдарын жана канча акча сарптаганын көрсөтүшөт. Эң негизгиси, ҮЙ-БҮЛӨСҮНӨ керектүү нерселерди ӨЗҮ сатып алган гана чыгымдар көрсөтүлүшү керек.**

Аялдар өзүлөрүнө тийиштүү "жеке өзүнө сарптаган чыгымдары" бөлүгүнө **өзүлөрүнүн муктаждыктарын канааттандыруу үчүн 1 айда сарптаган чыгымдарын жана канча акча сарптаганын көрсөтүшөт. Эң негизгиси, ӨЗҮНӨ керектүү нерселерди ӨЗҮ сатып алган гана чыгымдар көрсөтүлүшү керек.**

Аялдар тараптагы "үй-бүлөсүнө сарптаган чыгымдары" бөлүгүнө **үй-бүлөсүнүн муктаждыктарын канааттандыруу үчүн 1 айда сарптаган чыгымдарын жана канча акча сарптаганын көрсөтүшөт. Эң негизгиси, ҮЙ-БҮЛӨСҮНӨ керектүү нерселерди ӨЗҮ сатып алган гана чыгымдар көрсөтүлүшү керек.**

Ал эми ортодогу «үй-бүлөсүнө биргелешип сарптаган чыгымдары» бөлүгүнө үй-бүлөсүнүн муктаждыктарын канааттандыруу үчүн 1 айда биргелешип сарптаган чыгымдары жана канча акча сарптаганын көрсөтүлөт.

Сарпталган чыгымдардын баарын жашырбастан, ачык-айкын көрсөтүү керек. Антпесе, чыгымдардын сарпталышын талдоо кыйын болуп калат.

Эң негизгиси, аялдар – **аялдар тарабында, эркектер – эркектер тарабында сүрөт тартышат. Эч качан аялы күйөөсүнүн ордуна же тескеринче күйөөсү аялынын ордуна сүрөт тартканга болбойт. Мындай талап үй-бүлөнүн башка мүчөлөрүнө да тиешелүү.**

Тапшырма: 30 мүнөт

Ар ким өзүнүн чыгымдарын өзүнө таандык бутакка тартып чыгат.

Тартып жатканда **сарпталган чыгымдардын көптүгүн же аздыгын сүрөттүн көлөмү** менен берип (чоңураак/кичирээк), сүрөттүн үстүнө чыгымдын суммасын көрсөтүп койсоңуз болот.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл

Багыттоочу суроолор:

- Үй-бүлөңүздө кандай чыгымдар болуп турат?
- Ал чыгымдарды ким сарптайт?
- Кандай нерселерге сарпталат?
- Балдарга кийимди ким алып берет?
- Өзүңөрдүн кийим-кечеңерди ким алат?
- Катыштарды (ыражаларды) ким төлөйт?
- Жеке өзүңүзгө эмнелерди аласыз?
- Күйөөңүзчү/аялыңызчы?
- Акчаңарды экөөңөр чогуу сарптаган учурлар болубу? Болсо, кандай? Мындай чыгымдарды ортодогу бутакка тарттыңарбы? ж.б.у.с. суроолор.

3-кадамды жыйынтыктоочу суроолор:

Тапшырма аткарылып бүттү. Эми айткылачы, дарактын бутактарында тең салмактуулук барбы:

- Тең салмактуулук кандай учурда болушу мүмкүн?
- Эмне үчүн тең салмактуулук керек?
- Тең салмактуулуктун биздин жашоого тийгизген таасири кандай?
- Даракты жалпы-жонунан карасаңар, тамырлары менен бутактарынын ортосунда тең салмактуулук барбы?
- Негизи, дарак кандай өсүшү керек?
- Дарак бир жагына жыгылып өсө алабы?

- **Эмне үчүн өсө албайт?**
- **Эгер үйдө эркек же аял өзүлөрүнүн жеке керек-төөлөрүнө көбүрөөк акча сарпташса, алар бактылуу боло алышабы? ж.б.у.с.** суроолордун негизинде дарактын бутактарынын тең салмактуулугуна көңүл буруп, кийинки байламта аркылуу ыкманын 4-кадамына өтөсүңөр.

БҮД ыкмасынын 3-кадамдан 4-кадамга өтүү байламтасы

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, дарактын бутактары менен иштеп, ар кимиңер өзүңөргө таандык бөлүктө чыгымдарды кандай максатта жана көлөмдө сарптай турганыңарды көрсөттүңөр. Эми дарактын калган бөлүктөрүн качан жана ким менен бүтүрөсүз?
- Дарактын бутактары менен иштеп, ким канча чыгымды кандай нерселерге сарптай турганын талдап чыккандан кийин, эми канча акчаны кандай нерселерге сарптоону ким чече турганын аныктайбыз.
- Үйдө көпчүлүк чечимдерди ким кабыл алат?
- Кандай чечимдер кабыл алынат?
- Кандай чечимдерди чогуу кабыл аласыңар?
- Мисалы, машинаны сатууну ким чечет? Эмне үчүн?
- Чечимди чогуу кабыл алсаңар, аны ким ишке ашырат?
- Эмне үчүн ХХХ ишке ашырат?
- Демек, ал нерсе мыйзам боюнча ХХХ атына катталган экен да э?

Эми, үй-бүлөдө чечим кабыл алуу жана менчик укугуна байланыштуу маселелерди БҮД ыкмасынын 4-кадамында талдайбыз.

4-КАДАМ. ҮЙ-БҮЛӨДӨ ЧЕЧИМ КАБЫЛ АЛУУ ЖАНА ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ КЫЙМЫЛДУУ/КЫЙМЫЛСЫЗ МҮЛККӨ БОЛГОН МЕНЧИК УКУГУ

10 мүнөт

“БҮД” ыкмасынын талабы боюнча 4-кадамды кагазга түшүрүү:

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Даракты үзүндү сызык менен туурасынан тең экиге бөлөсүңөр (үзүндү сызык кагаздын бир четинен

экинчи четине чейин сызылат);

- Үзүндү сызыктын өйдө жагына 4А деп, ылдый жагына 4Б деп жазасыңар.

Катышуучуларга төмөнкү маалыматты берип, жалпы талкуунун негизинде суроолорго жооп алат:

- ▶ **4А** бөлүгүнө үй-бүлөгө таандык **МЕНЧИК**ти талдап, жазып чыккыла. Демек бул жерге МЕНЧИКТИ билдире турган шарттуу белги койгула.
- ▶ **4Б** бөлүгүнө үй-бүлөдө **КАБЫЛ АЛЫНГАН ЧЕЧИМДЕРДИ** талдап, жазып чыккыла. Бул жерге да ЧЕЧИМ КАБЫЛ АЛУУНУ билдире турган шарттуу белги коюшуңар керек.

Кандай шарттуу белгилерди сунуштайсыңар?

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Жалпы талкуунун негизинде тандалган шарттуу белгилер менен 4А жана 4Б бөлүктөрүнүн тийиштүү жерлерин белгилеп койгула.

Фасилитатор:

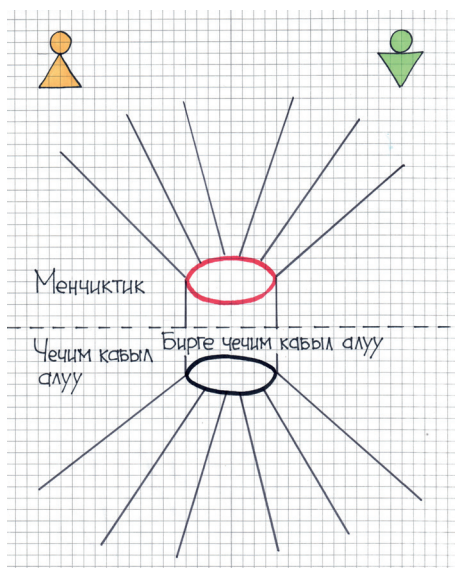
Ыктыярчыга даракты үзүндү сызык менен туурасынан тең экиге бөлгөнгө жана эки бөлүктү шарттуу белгилер менен туура белгилегенге жардам берет.

Ыктыярчы тартып бүткөндө, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Ыктыярчы көрсөткөндөй, даракты үзүндү сызык менен туурасынан тең экиге бөлүп, эки бөлүктү шарттуу белгилер менен белгилегиле.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

11-сүрөт. “Бактылуу үй-бүлө даракы” ыкмасынын 4-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

4А – МЕНЧИК БӨЛҮГҮ. Кыймылдуу жана кыймылсыз мүлккө болгон менчик укугу КРнын мыйзамдарында бекитилген. КРнын мыйзамдарындагы менчик укугу тууралуу кыскача түшүнүк:

Менчик укугу – КРнын мыйзам актыларында таанылган жана коргоого алынган, менчик ээсинин өзүнө тиешелүү мүлккө каалагандай ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугу. Менчик укугу жарандык укуктун негизги институттарынын бири болуп саналат жана өзүнүн мазмуну боюнча бардык буюм укуктарынан кеңири болуп эсептелет: менчик ээсине өз мүлкүнө ээлик кылуу, пайдалануу жана башкаруу укугу берилет.

Менчик ээси өзүнө таандык мүлккө карата мыйзамдарга каршы келбеген жана башка жактардын укуктарын жана мыйзам тарабынан корголгон таламдарын бузбаган ар кандай аракеттерди жасоого укуктуу. КР мыйзамдары жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка менчик түрлөрүн тааныйт. Мыйзамда мүлктөрдүн мамлекеттик жана муниципалдык менчикте гана болуучу түрлөрү аныкталат. **Бардык менчик ээлеринин укуктары бирдей корголот.**

Үй-бүлөнүзгө таандык канча кыймылдуу жана кыймылсыз мүлк бар экенин талдап чыккыла. Тизмелеп чыккандан кийин, ал кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктөрдүн кимге таандык (кимдин наамына жазылганын) эстеги-ле. Кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктөргө жер, үй, сарай, унаа, ишкерлик (бизнес) ж.б.у.с. нерселер кирет.

Тапшырма: 15 мүнөт

4А деген бөлүктүн ар ким өзүнө тийиштүү тарабына өзүнө таандык мүлктү тартып чыгат.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл

Багыттоочу суроолор:

- **Кандай чечимдерди кабыл аласыңар?**
- **Силер, аялдар, кандай чечимдерди кабыл аласыңар?**
- **Жолдошуңарчы?**
- **Бир нерсени акылдашып, чогуу чечкен учурлар болобу? Алар кандай чечимдер?**
- **Биргелешип кабыл алынган чечимдер үй-бүлөнүздүн өнүгүшүнө таасир береби? Берсе, кандай таасир? ж.б.у.с. суроолор**

БҮД ыкмасынын 4-кадамынан 5-кадамына байламта

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, ар кимиңер өзүңөргө таандык бөлүктө ким кандай мүлккө ээ болуп, кандай чечимдерди кабыл ала турганыңарды талдап чыктыңар. Кимиңердин мүлкүңөр көбүрөөк экен? Олуттуу чечимдерди кимиңер кабыл алат экен-сиңер?
- Бир үй-бүлө болуп, бирге түтүн булатып жашап жаткандарга жогоркудай көрүнүштүн болгону жакшыбы?
- Дарагыңар тең салмактуу тартылдыбы же бир тарабы ийилип калдыбы? Кандай учурда ийилип калат?
- Кандай болгондо үй-бүлөңүз менен бактылуу жашайт элеңиз?
- Кандай жагдайларды өзгөртүш керек экен? Эмне үчүн?
- Акылдашып, биргелешип чечим кабыл алуу менен, бири-бирин сыйлап, колдогон жана бири-бирин түшүнгөн бактылуу мамилелерди түзүүгө болобу?

Урматтуу катышуучулар, ошентип БҮД ыкмасынын кийинки, 5-кадамында кандай жагдайларды өзгөртүү керектигин аныктайбыз.

5-КАДАМ. БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ ДАРАГЫНДАГЫ АЙРЫМ ЖАГДАЙЛАРДЫ ӨЗГӨРТҮҮ

10 мүнөт

Катышуучуларга бериле турган маалымат:

«Бактылуу үй-бүлө дарагы» ыкмасынын 5-кадамында айрым жагдайларды **ӨЗГӨРТҮҮ**

ӨЗГӨРТҮҮ. Үй-бүлө дарагы тең салмактуу болгондо гана, үй-бүлө бактылуу боло алат. Эгер тең салмактуулук бузулса, кандайдыр бир жагдайларды өзгөртүп, тең салмактуулукту калыбына келтирүү **керек**. «Бактылуу үй-бүлө дарагы» ыкмасынын максаты үй-бүлөнү бактылуу кылуу.

Эгер дарак бир жагына ийилип калса, ошол тараптагы жагдайларды өзгөртүп, дарактын тең салмактуулугун калыбына келтирип, түздөө керек.

«Жогорудагы жыйынтыктын негизинде, өз тарабымдагы кайсы нерселерди өзгөртсөм үй-бүлөм менен бакубат жашай алам?» - деген суроого жооп издеп, кырдаалды талдап чыккыла.

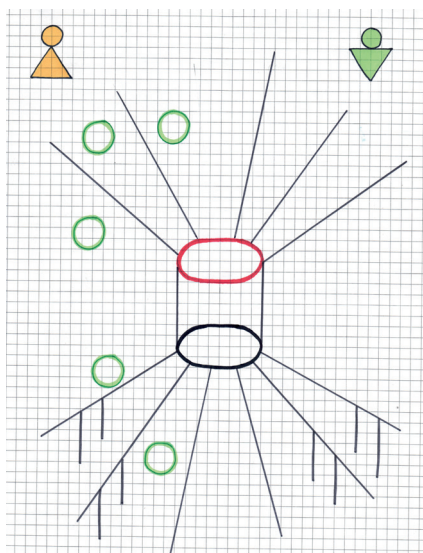
Ар ким дарактын өзүнө тийиштүү тарабындагы тамырларын, бутактарын, сөңгөгүн карап, талдап туруп, **тамырларындагы, бутактарындагы, сөңгөгүндөгү өзгөрүлө турган нерселерди жашыл түс менен тегеректеп чыккыла.**

Ошентип, ар ким өз тарабында 5 нерсени өзгөртөт (тамырдан, бутактан жана сөңгөктөн).

Белгиленген ар бир тегерекчинин сыртына өзгөртүүнүн мөөнөтүн көрсөткүлө.

“Эмне үчүн жашыл түс менен белгилеп жатабыз?” деп сурашыңар мүмкүн.

Жашыл түс – өзгөрүүнү/өнүгүүнү билдирет.

12-сүрөт. “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасынын 5-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 20 мүнөт

“Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасынын шарты боюнча **өзгөрткүңөр келген нерселерди жашыл калем менен тегеректеп, сыртына мөөнөтүн көрсөткүлө.**

Багыттоочу суроолор:

- **Ыкманын кайсы кадамындагы кайсы нерселерди өзгөртмөк болдуңар?**
- **Кайсы кыймылдуу/кыймылсыз мүлктү кимге жаздырмак болдуңар?**

- Кайсы чечимдерди акылдашып бирге чечмей болдуңар?
- Кайсы чыгымдарды кыскартсаңар болот экен? Ким чечти?
- Үйдөгү кайсы иштерди жасаганга жардам берсеңер болот экен?
- Жашыл түс менен белгиленген ар бир тегерекченин сыртына мөөнөтүн койдуңарбы? ж.б.у.с. суроолор

БҮД ыкмасынын 5-кадамын бүтүргөндөн кийин, төмөнкү байламтаны эске алып 6-кадамга өтөсүңөр.

БҮД ыкмасынын 5-кадамынан 6-кадамына байламта

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:

5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, жашыл түс менен белгиленген тегерекчелердин сыртына мөөнөтүн көрсөтүңөр, эми ошол мөөнөт аяктаганда өзгөрүүлөрдүн болгонун же болбогонун кантип билебиз?
- Өзгөрүү болгон учурда кандай аракеттерди көрүшүбүз керек деп ойлойсуз?
- Өзгөрүүлөр үй-бүлөнүн бактылуу болушуна таасир эте алдыбы?

Урматтуу катышуучулар, ошентип БҮД ыкмасынын кийинки, 6-кадамында өзгөрүүлөр болгонун же болбогонун аныктагандан кийин кандай аракеттер көрүлө турганын билебиз.

6-КАДАМ. ӨЗГӨРҮҮЛӨРГӨ КӨЗ САЛЫП, ӨЗГӨРҮҮНҮ ТАЛАП КЫЛГАН ЖАҢЫ НЕРСЕЛЕРДИ БЕЛГИЛӨӨ (КЫЗЫЛ ТЕГЕРЕКЧЕЛЕР)

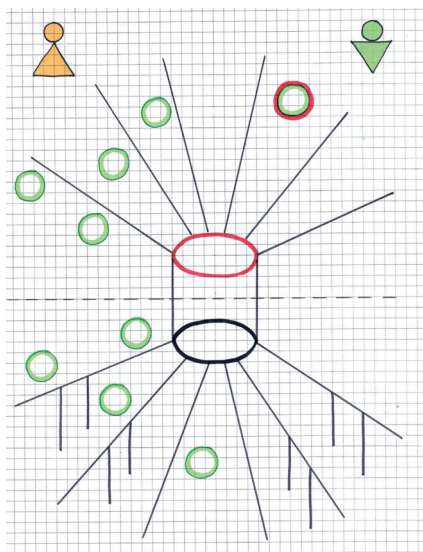
Катышуучуларга бериле турган маалымат:

10 мүнөт

Жашыл түс менен тегеректелген нерселер өз мөөнөтүндө ишке ашырылгандан кийин, аларды **КЫЗЫЛ ТҮС МЕНЕН ТЕГЕРЕКТЕП КОЕБУЗ** (жашыл тегерекчелердин үстүнөн). Кызыл тегерекчелер – чийки мөмөлөр (жашыл тегерекчелер) бышып жетилди дегенди билдирет.

Ошентип, канча мөмө бышса, ошончону белгилеп, дагы өзгөрүүнү талап кылган башка нерселерди аныктай бересиңер. Бул процесс үзгүлтүксүз улана берет.

13-сүрөт. “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасынын 6-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Фасилитатор:

Жогорудагы маалыматты берип, БҮД ыкмасын жыйынтыктоого өтөсүңөр.

Фасилитаторго эскертме:

Төмөнкү тапшырманы белгилүү бир убакыт өткөндөн кийин, катышуучулар менен бирге аткарасыңар. Катышуучуларга багыттоочу суроолорду берип, орундалган нерселерди кызыл түс менен тегеректеп, канча кызыл тегерекче болсо, ошончо жаңы нерсени жашыл тегерекчелерге алып, мөөнөтүн белгилейсиңер.

Тапшырма: 15 мүнөт

“Бактылуу үй-бүлө дарагында” ишке ашкан өзгөрүүлөрдү **кызыл түс менен тегеректеп, кайра** канча кызыл тегерекче болсо, ошончо жаңы жашыл тегерекчелерди белгилеп, аткаруу мөөнөтүн коюп чыккыла.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, ыкманын кадамы туура чагылдырылышына көз салып, жардам берип турат.

Багыттоочу суроолор:

- **Жашыл тегерекчеге алынган жагдайлар өзгөрүптүрбү?**
- **Орундалган өзгөрүүлөрдү аныктадыңызбы?**
- **Ишке ашкан өзгөрүүлөрдү кызыл түс менен тегеректеп койдунузбу?**

- **Канча кызыл тегерекче болсо, ошончо жашыл тегерекче пайда болдубу?**
- **Эмне үчүн канча мөмө бышса, так ошончо чийки мөмөнү белгилешибиз керек?** ж.б.у.с. суроолордун жардамы менен кадамды жыйынтайбыз.

БҮД ыкмасын жыйынтыктоо

Фасилитатор: 10 мүнөт ыкма ишке ашырылып жатканда келип чыккан ой-пикирлерди, маселелерди жалпылап, иш-чарага баа берип жыйынтыктайт.

БҮД ыкмасынын ар бир кадамынын суроолорун эске салып, катышуучуларга кайталап, алынган жооптордун үй-бүлөнүн бактылуу болушуна кандай таасир бере тургандыгын талкуулап, төмөнкү маалыматты берет:

БҮД ыкмасы үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда бири-бирин түшүнүү, сыйлоо, урматтоо, кам көрүү сыяктуу сезимдерди күчөтүү менен, алардын бактылуу болушуна түрткү берет.

БҮД ыкмасы боюнча үйдөгү иштердин үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда бөлүштүрүлүшүн талдоо менен, **алар үйдө ким кандай иштерди жасаарын көрүп, ошону менен гендердик теңсиздикти же теңчиликти байкай алышат.** Көпчүлүк үй чарбаларында аялдар иштин көбүн жасашып, алардын эмгеги баркталбайт. Аялдардын айлык алып иштеген жумушу да, үй чарбасындагы киреше алып келген иштери да көп учурда бааланбай калат.

Ал эми эркектердин көпчүлүгү үйдөгү жумуштардан оолак болуп, үйгө киреше алып келген иш менен гана алек болгонго аракет кылышып, тапкан акчасын өзүлөрү көзөмөлдөп, сарпташат.

Аялдардын үй жумуштарынын көбүн жасап, өзүлөрү тапкан акча каражаттарын башкара албагандыгы – аялдардын экономикалык абалын жакшыртууга, акча каражаттарын кандайдыр бир ишке салып, майнаптуу пайдаланууга, өзүнүн же үй-бүлөсүнүн жашоо шартын жакшыртууга жолтоо болот.

Ушундай көрүнүштөрдөн улам, үй-бүлөдө аял менен эркектин ортосунда таарыныч, түшүнбөстүктөр келип чыгып, чыр-чатактарга алып келет. Мындан тышкары,

аялдар менен эркектердин жүрүм-турумдарындагы гендердик ченемдер бузулуп, бири-бирин басмырлоо көрүнүштөрү күч ала баштайт. Ушундай шарттарда акча каражаттарын үнөмдүү пайдалануу мүмкүн болбойт.

БҮД ыкмасын аткарган эркектер аялдардын үйдө канча жумуш жасай турганын, ал эми өзүлөрү үй жумушун дээрлик жасабай, бирок канчалык көп акча сарптай турганын көрүшкөндө аябай таң калышкан.

Аялдар эркектерге караганда акчаны үнөмдөп, үй-бүлөсүнүн муктаждыктарына колдонгонго аракет кылышмак же болбосо эркектер көрө билген болсо да өз ою менен өздөрүнүн үй-бүлөлөрүнө жардам бере алышмак.

Жогоруда айтылган көрүнүштөрдүн баары уруш-талаштарга, бактысыздыкка, ошондой эле үй-бүлөдөгү физикалык, экономикалык, моралдык жана психологиялык зомбулукка алып келет.

БҮД ыкмасы менен үй-бүлөдөгү ар кандай жагдайларды талдап, үй-бүлөдө болуп жаткан же боло турчу физикалык, экономикалык, моралдык жана психологиялык зомбулуктардын алдын ала алабыз. **Ошону менен катар, аялдын да, эркектин да үйдө жасаган иштери бааланып, бири-бирин сыйлоо, урматтоо, бири-бирине жардам берип, кам көрүү сезимдери күч алып, бактылуу, тең укуктуу өмүр сүргөнгө шарт түзүлөт.**

Жогоруда айтылгандардын негизинде, ыкманы үй-бүлө мүчөлөрү менен чогуу ишке ашырып, үй-бүлөдөгү жагдайларды кылдаттык менен талдап, белгиленген өзгөрүүлөрдү (жашыл тегерекчелердеги) ишке ашырганга аракет кылышыбыз керек. Эң негизгиси, өзүбүздүн гана үй-бүлөбүздү ойлобостон, башка үй-бүлөлөрдүн да бактылуу болушуна жардам берип, ушул ыкманы кеңири жайылтышыбыз керек.

БҮД ыкмасына ыр чыгаруу

Ыр чыгаруунун максаты:

3 мүнөт

ГАЛСтын ар бир ыкмасынын кадамдарын эстеп, унутпай жүрүү, ошондой эле ыкманы жайылтууда эстен чыгарбоо.

Ыр ырдоо менен, кездешүүлөр көңүлдүү жана шаңдуу өтүп, катышуучулардын маанайы көтөрүлүп, бири-бирине жакындашат.

Тапшырма: 10 мүнөт

Ар бир катышуучу өз алдынча же топтун ичинде “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасынын бардык кадамдары камтылган шаңдуу ыр чыгарат.

Фасилитатор тапшырмага берилген убакыт аягына чыкканда, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 10 мүнөт

Топтун ичинде ар бир катышуучу өзүнүн ыр саптарын сунуштайт. Калган катышуучулар аларды угуп же өзүлөрүнүн ыр саптарын кошуп, **ТОПТУН ШАҢДУУ ЫРЫН** ойлоп таап, обонго салышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Ар бир топ “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасына чыгарган ырын башка катышуучулардын алдына чыгып ырдап берет.

Фасилитаторго эскертме: Топ ырдап жатканда, башка катышуучулар ырга баа беришет. Тактап айтканда, ырда ыкманын кадамдары туура берилгенине, ырдын маанисине көңүл буруп, кошумча-алымчаларын белгилеп турушат.

Фасилитатор: 5 мүнөт Бардык топтор ырлары менен тааныштырып бүткөндөн кийин, катышуучулар эң мыкты ырды тандашат (ыкманын кадамдары туура берилген, шаңдуу ырды).

Фасилитаторго эскертме: Жолуккан сайын топтун динамикасы ар кандай болушу мүмкүн. Эгер катышуучулар ушул көнүгүү учурунда ыр чыгара албай жатышса, фасилитатор аны үй тапшырмасы катары берип, кийинки сабакка эртерээк келгиле деп сунушташы мүмкүн.

Катышуучулар ырды жолуккан сайын ырдап турушат (сабактын башында же аягында же эки учурда тең).

ҮЙ ТАПШЫРМА

Фасилитатор: 5 мүнөт

Катышуучулар үйлөрүнө барганда “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасын улантып, сүрөтүн оңдоп, толуктап тартып келишет.

- Мындан тышкары, үй-бүлө мүчөлөрү менен бул ыкманын үстүнөн иштеп, үй-бүлөдөгү жагдайларды талдап, өзгөрүүнү талап калган нерселерди белгилегиле.
- Мурунку ГАЛС ыкмаларын канча адамга түшүндүрүп, канча адам менен аткарасыңыз, бул ыкманы да ошончо адамга жеткиргенге аракет кылгыла.

Катышуучулар каалаган өзгөрүүлөрүнө жетүүдөгү ийгиликтерин белгилеп турушу керек:

- орун алган өзгөрүүлөр кызыл түс менен тегеректелет.
- оңунан чыкпай калган өзгөрүүлөр көк түс менен тегеректелет.
- орундай элек, бирок аткарылып жаткан өзгөрүүлөр жашыл түс менен тегеректелет.

Ийгиликтериңерге такай көз салып турбасаңар, каалаган өзгөрүүлөр ишке ашпай, жөн гана ой боюнча калып калат.

КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫ

72.

КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫ

Канча убакыт кетет:
4-5 саат

Катышуучулардын иштеген темпине жараша убакыт азыраак же көбүрөөк кетиши мүмкүн.

«Кирешени көбөйтүү дарагы» ыкмасы төмөнкүдөй интерактивдүү жолдор менен ишке ашырылат:

- Жупташып иштөө;
- Мээге чабуул;
- Сүрөт тартуу;
- Талдоо;
- Ыкманын негизинде ыр жазып, калган катышуучулар менен бирге ырдоо;
- Шыктандыруу үчүн шаңдуу кол чабуу ыргагын колдонуу.

Саламдашуу: **5 мүнөт**

Фасилитатор катышуучулар менен саламдашып, жаңы келгендер болсо, жалпы катышуучулар менен тааныштырат.

Тааныштырып/саламдашып бүткөн соң, жуптарда иштөөгө өтөт.

Жупташып иштөө:

Жупташып иштөөдө катышуучулар бири-бирине кездешүүдө үйрөнгөн нерселерин айтып беришип, үй тапшырмалары, ошондой эле ГАЛС ыкмаларынан алган тажрыйбалары менен жетишкендиктерин бөлүшүшөт.

Мындай жол менен, катышуучулар өз алдынча

маалымат алмашып, өтпөй калган ыкмаларды түшүнүп билип алышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Катышуучуларды эки-экиден бөлүштүрүп, төмөнкүдөй тапшырма берет:

- Бири-бириңерге “Кыялдануу”, “Кыялга саякат” жана “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмаларында үйрөнгөн нерселериңерди жана жетишкендиктериңерди айтып бергиле;
- Эгер араңарда “Кыялдануу”, “Кыялга саякат” жана “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмалары боюнча кездешүүлөргө катышпай калгандар болсо, алар боюнча жалпы түшүнүк берип, кагазга жазып көрсөтүп, үй тапшырма бергиле.

Фасилитатор жаңы ыкмага өтүүгө байламта катары катышуучуларга төмөнкү маалыматты берет:
5 мүнөт

- ▶ Өткөн жолугушуубузда “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасын улантып, сүрөтүн оңдоп, толуктап, башка үй-бүлө мүчөлөрү менен чогуу арткаруу үчүн үйгө тапшырма алгансыңар;
- ▶ “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасын үй-бүлө мүчөлөрү менен чогуу аткарып, өзгөрүүнү талап кылган жагдайларды белгилеп чыктыңар;
- ▶ “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасы боюнча суроолоруңар барбы? (Фасилитатор суроолорго жооп берет);
- ▶ Бүгүн кыялданган нерселериңерге жетүүгө жардам бере турган “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасы менен иштейбиз. Бул ГАЛСтын 4-ыкмасы.

Фасилитаторго эскертме: Колдонмонун 18-бетиндеги №2 эскертмени карагыла
Учурдагы ишкердигинердин же жөн гана киреше алып

«КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫ» (МЫНДАН АРЫ “КҚД”) ЫКМАСЫН ИШКЕ АШЫРУУ КАДАМДАРЫ:

«КҚД» ыкмасынын максаты: 5 мүнөт келүүчү иш-аракеттердин кирешелүүлүгүн көбөйтүү үчүн, аларды талдап, көйгөйлөрдү жана аларды чечүү жолдорун аныктап, кирешени көбөйтүүгө шарт түзүү менен, ишкерлердин үй-бүлөсүндөгү мамилелерди жана каржылык жактан сабаттуулугун арттыруу.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:
3-5 мүнөт

“КҚД” ыкмасы ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш-аракеттердин **өндүрүш, адамзат ресурстары жана маркетинг** багыттарындагы **көйгөйлөрүн** аныктап, ар бир багытты өзүнчө талдап чыгат. Андан соң, көйгөйлөрдү **чечүү жолдорун** иштеп чыгуу менен, кирешени көбөйтөт.

Көйгөйлөрдү жана аларды чечүү жолдорун аныктоодон мурун, ар бир ишкер, “БҮД” ыкмасындагыдай, ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш-аракеттердин учурдагы **абалын талдап**, келечекте ишкердигинерге же киреше алып келүүчү иш-аракеттеринерге түшкөн пайда канча эсе жана кандай жолдор менен көбөйө турганын **кыялданат**.

1-КАДАМ. “КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫНЫН” СӨҢГӨГҮ

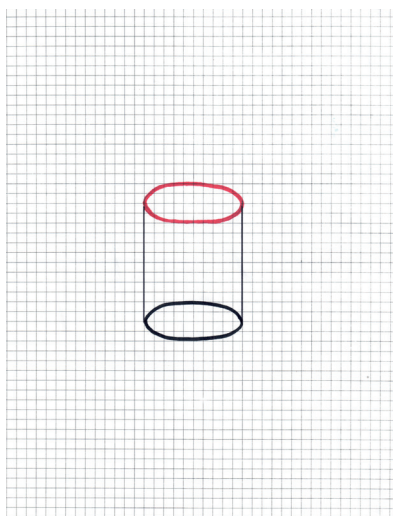
Фасилитатор: 5 мүнөт **“ККД” ыкмасынын талабы боюнча 1-кадамды кагазга түшүрүү:**

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

Дарак тигинен өсүп, бутактары менен тамырлары болгондуктан, Фасилитатор ыктыярчыга кагазды тигинен жайгаштырууну сунуштап, төмөнкүдөй көрсөтмөлөрдү берет:

- кара түстөгү калем менен барактын так ортосуна тигинен эки параллель сызык - дарактын сөңгөгүн тартабыз;
- кызыл түстөгү калем менен сөңгөктүн өйдө жагына, эки сызыкты бириктирген кызыл тегерекче (күндү) тартабыз;
- кара түстөгү калем менен сөңгөктүн ылдый жагына, эки сызыкты бириктирген кара тегерекче тартабыз.

14-сүрөт. “ККД” ыкмасынын 1-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Катышуучулар менен талкулоо жүргүзүү:

15 мүнөт

- Кызыл тегерекчеге (күнгө) эмнени тартчу элек?
- Кара тегерекчинин ичинечи?
- Фасилитатор катышуучулардын жоопторун угуп, алар менен төмөнкүдөй суроолор аркылуу ишкердиктин же киреше алып келүүчү иштерди талкуулашат
- **Үйүңөрдө кандай иштер киреше алып келет?**
- **Үйүңөрдө киреше алып келген кандай иштер менен алектенесиңер: бодо мал же майда жандык багасыңарбы, жер иштетесиңерби, сүт сатасыңарбы, кол өнөрчүлүк менен алектенесиңерби ж.б.?**
- **Ишкердик менен алектенесиңерби? Алектенсеңиз, кандай багытта? Кимдер иштетет: үй-бүлө мүчөлөрүбү же башка адамдарбы?**

Катышуучулар жеке дарак же үй чарбасынын/үй-бүлөнүн дарагын же өнөктөштүк/топтук даракты тарта турганын чечип алышы керек. Фасилитатор куралдарды тийиштүү түрдө түшүндүрүп, түздөтүп турат.

Эми ишкердигиңер же киреше алып келүүчү иш-аракеттериңер боюнча “Кирешени көбөйтүү дарагынын” сөңгөгүн тартабыз.

Дарактын сөңгөгүнүн ылдый жагындагы кара тегерекчеге ишкердигиңердин же киреше алып келген иш аракеттериңердин учурдагы абалын көрсөтөсүңөр. Тактап айтканда, кандай нерсе канча көлөмдө өндүрүлөт, канча акчаңар бар, күнүнө канча акча түшөт, бир айлык отчет чагылдырылат.

Ал эми сөңгөктүн өйдө жагындагы кызыл тегерекчеге келечекте ишкердигиңердин же киреше алып келүүчү иш аракеттериңердин кирешелүүлүгүн **канча эсе көбөйткүңөр келгенин** көрсөтөсүңөр. Кирешенин көбөйүшүн кыялданганда төмөнкү нерселерди эске алышыңар керек:

- Кирешени кантип көбөйткөнү жатасыңар?
- Канча килограммга, литрге, көлөмгө көбөйткүңөр келет?
- Кирешенин канча эсеге көбөйүшүн каалайсыңар?

Фасилитатор катышуучулар менен бирге ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш-аракеттердин багытын аныктап, төмөнкүдөй тапшырма берет.

Тапшырма: 15 мүнөт

Кара тегерекчеге ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттериңердин учурдагы абалын, ал эми кызыл тегерекчеге келечекте ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттериңердин кирешелүүлүгүн канча эсе көбөйткүңөр келгенин көрсөткүлө.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, акырын багыт берип туруусу зарыл.

Учурдагы абалды сүрөттөөчү суроолор:

- **Ким канча жер иштетет?**
- **Жыйнаган түшүмүңөрдү/өндүргөн өндүрүмдөрүңөрдү канча сомдон сатасыңар?**
- **Канча түшүм жыйнайсыңар/өндүрүм өндүрөсүңөр?**
- **Учурдагы кирешеңер канча?**
- **Кирешени көбөйтүүдө учурдагы абал маанилүүбү?**
- **Үй-бүлө мүчөлөрү жардам береби?**

Кыялданган кирешени сүрөттөөчү суроолор:

- **Канча жер иштеткиңер келет?**
- **Түшүмдүн көлөмүн канчага көбөйткүңөр келет?**
- **Көбүрөөк нерсе өндүргүңөр келеби?**
- **Айына же сезонунан канча киреше алгыңар келет?**
- **Кайсы жерге же кандай жолдор менен саткыңар келет?** ж.б.у.с. суроолор

“ККД” ыкмасынын 1-кадамы бүткөндө, кийинки байламтаны эске алып ыкманын 2-кадамына өтөсүз.

"ККД" ыкмасынын 1-кадамынан 2-кадамына байламта

Багыттоочу суроолор:

- Урматтуу катышуучулар, дарактын сөңгөгүнүн өйдөңкү жана ылдыйкы тегерекчелерине ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттеринердин учурдагы абалын жана кыялыңардагы абалын тартып, талдап чыктыңар. Эми жогоруда айтылгандай, дарактын тамырлары менен бутактарын тартабыз. Кийинки кадамда дарактын эмнесин талдайбыз деп ойлойсуңар?
- Ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттеринердин учурдагы абалын сүрөттөп жатканда кандай ойлор пайда болду?
- Ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттеринердин учурдагы абалынан кыялыңыздагы абалына жетүүгө эмне тоскоол болуп жатат?

- Учурдагы абалды талдап жатканда көйгөйлөрдү да ойлондуңарбы?

“КДД” ыкмасында, жогоруда айтылгандай, учурдагы абалдан кыялданган нерсебизге жетүү үчүн көйгөйлөрдү аныктап, чечишибиз керек. Ошентип “ККД” ыкмасынын 2-кадамында көйгөйлөргө токтойбуз.

ШАГИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ИНСТРУМЕНТА “ДЕРЕВО УВЕЛИЧЕНИЯ ДОХОДОВ” (ДАЛЕЕ “ДУД”):

Фасилитатор: 5 мүнөт **“ККД” ыкмасынын талабы боюнча 2-кадамды кагазга түшүрүү:**

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара түстөгү калем менен учурдагы абалды чагылдырган кара тегерекчеден ылдыйды карай 4 сызык тартасыз. Сызыктардын ортолорунда бош жерлер калышы керек (3 жеринде);
- Сызыктардын (тамырлардын) ортосундагы бош жерлер кенен болушу керек;
- Тамырларды тартып бүткөндөн кийин, үч чоң бөлүк пайда болот. Аларды төмөнкүдөй атайсыңар:
 - ▶ Биринчи (сол жактагы) бөлүкчө – өндүрүш;
 - ▶ Экинчи (ортосундагы) бөлүкчө – адамзат ресурсу;
 - ▶ Үчүнчү (оң жактагы) бөлүкчө – маркетинг.

Фасилитатор:

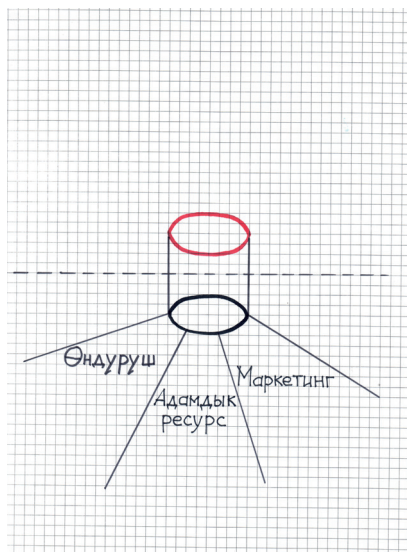
Ыктыярчы тартып бүткөндө, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- дарактын тамырларын ыктыярчы көрсөткөндөй тартып, аталыштарын жазып койгула.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, сүрөттүн туура тартылышына көз салып, жардам берип турат.

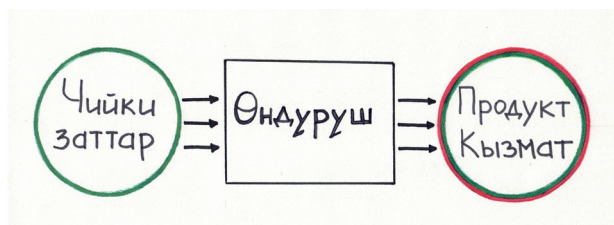
15-сүрөт. "ККД" ыкмасынын 2-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Фасилитатор талкуулай турган суроолор:

- **Өндүрүш, адамзат ресурстары жана маркетинг дегенди кандай түшүнөсүңөр?**
- **Жашооңордо ушундай түшүнүктөр кездешти беле?**
- **Аларды ишиңерде колдонгон учурлар болду беле?**

Катышуучуларга бериле турган маалымат: 5 мүнөт

Өндүрүш. Чийки заттан бир нерсе (өндүрүм/ продукт) өндүргөн (жасаган) процессти өндүрүш дейбиз.

Өндүрүштүн 3 түрү бар:

- Бирден өндүрүү. Буйрутманын негизинде же суроо талап боюнча өндүрүм/ продукт бир же бир нече санда гана өндүрүлөт;
- Серия менен өндүрүү. Товарлардын топтому (партиясы) белгилүү бир убакыт аралыгында өндүрүлүп турат.
- Массалык/жапырт. Бир түрдөгү өндүрүм/ продукт үзгүлтүксүз өндүрүлө берет.

Адамзат ресурсу. Ишкердикти жаңы баштап жатканда, силерге кандайдыр бир тажрыйба, билим же шык жетишпеши мүмкүн. Мындай учурларда, силерге өз

ишин жакшы билген тажрыйбалуу адистер керек болот. Керектүү адистерди жана жумушчуларды кылдаттык менен тандап алуу керек, себеби жумушка кандай адистерди алсаңар, ишиңер да ошого жараша жүрүшүп, өнүгөт. Кааласаңар, жөн гана жардамчыларды алсаңар болот. Бирок алар да ишкердиктин кандайдыр бир талаптарына жооп берүүгө тийиш.

Ошентип, ишкердикти ийгиликтүү жүргүзүү үчүн адистерди же жумушчуларды тандоодо төмөнкү критерийлерди кармансаңар болот:

1. Ишкердик кандай максаттарды көздөйт?
2. Кайсы максаттарды аткарууга убактыңар жана тажрыйбаңар жетпей жатат?
3. Адистер кандай талаптарга жооп берип, кандай тажрыйбага ээ болушу керек?
4. Ар бир максатты аткаруу үчүн канча адам талап кылынат?

Эгер ишкердигимди кошумча адистерсиз эле өзүм баштай алам деп ойлосоңор, анда силерге кандай тажрыйба талап кылынарын аныктап алыңыз.

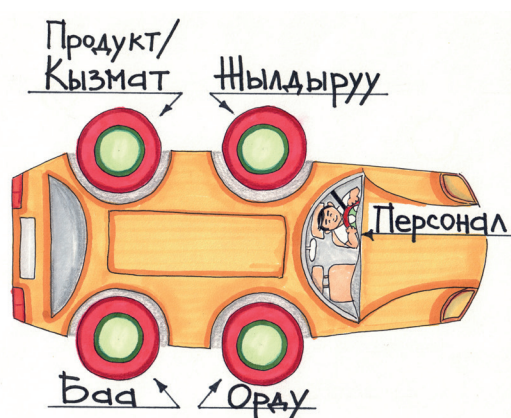
Маркетинг – болочок кардарларды таап, алардын керектөөлөрүнө жараша товар/кызмат өндүрүп, сунуштоо сыяктуу товарды/кызматты өткөрүү процесси.

Маркетинг 4 нерседен турат:

- ▶ Өндүрүм/продукт/кызмат
- ▶ Баасы
- ▶ Орун алышы (жайгашкан жери)
- ▶ Жылдыруу (илгерилетүү)

Маркетингдин ушул негизги 4 курамдык бөлүгүсүз ишкердигиңердин ийгилигин камсыз кылуу мүмкүн эмес.

Маркетингди 4 дөңгөлөктүү унаа деп элестетсек болот:

Унаанын бир дөңгөлөгү жарылып же бузулуп калса, унаабыз жүрөбү?

Туура, унаанын төрт дөңгөлөгү тең болмоюн ал жүрбөйт. Демек, ишкердикти жүргүзүүдө да сөзсүз түрдө өндүрүм/кызмат болуп, анын баасы жана жайгашкан жери аныкталып, жылдыруусу керек б.а. маркетингдин төрт курамдык бөлүгү тең болушу керек.

*Катышуучуларга
бериле турган маалымат:
10 мүнөт*

“Кирешени көбөйтүү дарагынын” тамырларындагы бөлүктөрдө өндүрүш, адамзат ресурстары, маркетинг жаатындагы көйгөйлөрдү аныктоо.

Ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттердеги көйгөйлөр төмөнкүдөй 3 жаатта аныкталат:

Өндүрүш жаатында – атайын техникалык билим, тажрыйба, жабдуулар, атайын техникалар сыяктуу өндүрүш процессине гана байланыштуу көйгөйлөр аныкталат.

Адамзат ресурстары жаатында – бизнес ишин жүргүзө турган, жалданып же биргелешип иштей турган адамдарга байланыштуу көйгөйлөр аныкталат. Мисалы, көйгөйлөрдү аныктап жатканда, адамдын кайсы жыныска таандык экенин эске алуу керек. Эгер иштеген адам **аял** болсо, маалымат ар тараптан талданат. Тактап айтканда, айыл жергесинде жашаган аялдын түйшүгү көп болоорун баарыбыз жакшы билебиз. Аял биринчиден эне болгондуктан, балдарын тарбиялоо, алардын курсагын тойгузуу, таза кармоо жана үй тапшырмаларын көзөмөлдөө сыяктуу милдеттерди өзүнө алат. Ошону менен катар, үйдө, коомдо аткарган милдеттеринен тышкары аялдар кандайдыр бир жумушка орношуп иштеп, үй-бүлөсүнө кошумча акча таап келгиси келет. Аялдар жалгыз бой болгон учурлар да кездешет. Мындай абалда анын жүгү канча эсеге оорлошо турганын элестетип көрүңүз.

Негизи, ишкердикте эмгектенген адамдын көйгөйлөрү жынысына карабастан аныкталат. Бирок аялдардар өзүлөрүнө көп милдетти артып алышкандыктан, аларга астейдил мамиле жасашыбыз керек.

Адамзат ресурстарын талдап жатканда, ишкердикте эмгектенип жаткан адамдардын ортосундагы же алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы мамилелерди жана тең укуктуулукту кошо чагылдырыш керек. Тактап

айтканда, күйөөлөрүнүн аялдарына ишкердикти жүргүзүүгө жардам бербегендигин, аялдардын убактысынын жетишпегендигин ж.б.у.с.

Маркетинг жаатында – ишкердикте же киреше алып келүүчү иш аракеттерде жакшы өтпөй же сатылбай жаткан товар/кызмат бар. Эмне себептен ойдогудай сатылбай жатат, эмне жетишпей жатат деген суроолорго жооп издеп көйгөйлөрдү аныктоо керек. Мисалы, сүттү тартып, каймак сатабыз. Бирок күнүнө 1 литр сатылбай калып, 200 сом пайда көрбөй калып жатабыз.

Каймактын эмне себептен сатылбай жатканын аныктайбыз:

- Жакшы сунушталбай жатабы?
- Баасы кымбат болуп жатабы?
- Сапаты начар болуп жатабы?
- Каймак алгысы келгендер бар, бирок акчасын дароо бере алышпайт жана эмгек акылары айдын аягында берилет экенби?
- Бөтөлкөгө же баштыкчага куюп саткан үчүн өтпөй жатабы?
- Туура эмес жерде сатылып жатабы?

Тапшырма: 30 мүнөт

Ишкердикте же киреше алып келүүчү иш аракеттердеги көйгөйлөрдү тийиштүү бөлүккө тартып чыккыла.

Тартып жатканда **көйгөйлөрдүн олуттуулугун сүрөттүн көлөмү** менен берсеңер болот. Мисалы, олуттуу көйгөйдү чоңураак кылып, ал эми жеңилерээк көйгөйдү кичирээк кылып тартсаңар болот.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, акырын багыт берип туруусу зарыл.

Багыттоочу суроолор:

Өндүрүш жаатында:

- **Жабдуулар жетиштүүбү жана өндүрүү кубатына туура келеби?**
- **Чийки заттар (сырье) сапаттуубу? Канча сомдон алынат? Каражат жетиштүүбү?**
- **Маалымат же билим жетиштүүбү?** сыяктуу өндүрүш жаатындагы көйгөйлөрдү аныктоочу суроолор.

Сандык көрсөткүчтөрдү да сүрөттүн үстүнө жазып коюу керек.

Адамзат ресурстары жаатында:

- Өндүрүштөгү же жалпы ишкердикте учурдагы абалга адамдардын кандай тиешеси бар?
- Ишкердикти сапаттуу жүргүзүү үчүн адамзат ресурсу жетиштүүбү? Адамзат ресурсу дегенде адамды билимин, тажрыйбасын, компетент-түүлүгүн түшүнүшүбүз керекпи?
- Үй-бүлө мүчөлөрү үй-бүлөлүк ишкердикке көмөктөшөбү?
- Эмне үчүн көмөктөшүүсү керек?
- Колдоо көрсөтпөгөнүн кантип баамдап биле алабыз?
- Ишкердикте аялдар жана эркектер бирдей иштешеби? сыяктуу адамзат ресурстары жаатындагы көйгөйлөрдү аныктоочу суроолор.

Сандык көрсөткүчтөрдү да сүрөттүн үстүнө жазып коюу керек.

Маркетинг жаатында:

- Өндүрүмдүн/кызматтын сатылышына кандай көйгөйлөр тоскоол болууда? Кандайча?
- Бир эле базарда же бир эле кардарларга сатылышынын себеби эмнеде?
- Учурдагы абалга өндүрүмдүн/кызматтын сатылышынын кандай тиешеси бар?
- Өндүрүмүңөрдү/кызматыңарды жылдыруунун кандай ыкмалары менен сунуштайсынар?
- Атаандаштарыңарды (конкуренттериңерди) тааныйсызбы? Алар кандай сапаттагы өндүрүмдөрү сатышат жана кандай жолдор менен сунуштап, жайылтышат? Кандай көлөмдө?

Сандык көрсөткүчтөрдү да сүрөттүн үстүнө жазып коюу керек.

ККД ыкмасынын 2-кадамы бүткөндө байламтаны эске алып, ыкманын 3-кадамына өтөсүз

КҚД ыкмасынын 2-кадамынан 3-кадамына байламта

Фасилитатор б айламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт: 5 мүнөт

Урматтуу катышуучулар, дарактын тамырлары менен иштеп, тийиштүү бөлүктө 3 чөйрөдөгү көйгөйлөрдү аныктап көрсөттүңөр.

Эми, кирешеңерди көбөйтүү үчүн аныкталган көйгөйлөр менен алардын себептери менен эмне кылабыз?

Алынган жооптордун негизинде, КҚД ыкмасынын көйгөйлөрдү чечүү жолун аныктаган 3-кадамына өтөсүңөр.

3-КАДАМ. “КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫНЫН” БУТАКТАРЫ

Фасилитатор: 5 мүнөт “КҚД” ыкмасынын талабы боюнча 3-кадамды кагазга түшүрүү:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

- Кара түстөгү калем менен кызыл тегерекчеден өйдө карай 4 сызык б.а. 3 бөлүктөн турган дарактын бутактарын тартасыз;
- Дарактын тамырындай эле, сызыктардын ортосундагы бош жерлер кенен болушу керек;
- Бутактарды тартып бүткөндөн кийин, бутактардан турган 3 чоң бөлүк пайда болот. Аларды төмөнкүдөй атайсыңар:
 - ▶ Биринчи (сол жактагы) бөлүкчө – өндүрүш;
 - ▶ Экинчи (ортосундагы) бөлүкчө – адамзат ресурсу;
 - ▶ Үчүнчү (оң жактагы) бөлүкчө – маркетинг.

Фасилитатор:

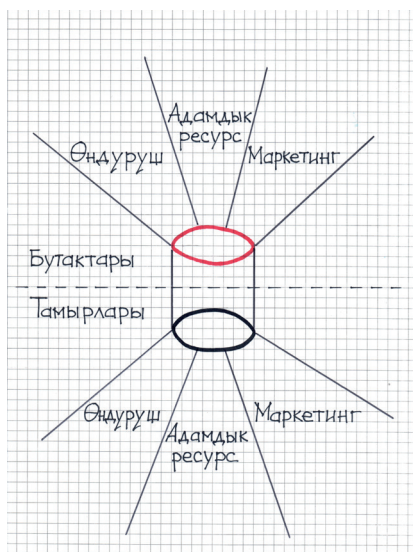
Ыктыярчы тартып бүткөндө, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

Катышуучуларга кагазга сүрөт тарттыруу:

- дарактын тамырларын ыктыярчы көрсөткөндөй тартып, аталыштарын жазып койгула.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, сүрөттүн туура тартылышына көз салып, жардам берип турат.

16-сүрөт. “КҚД” ыкмасынын 3-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

**Катышуучуларга
бериле турган эскертме:
5 мүнөт**

- ▶ **Өндүрүш чөйрөсү** – ишкердикте же киреше алып келүүчү иш аракеттердеги өндүрүш жаатына түздөн-түз тиешеси бар көйгөйлөрдү чечүү жолдорун тартасыңар. Канча көйгөй болсо, ошончо чечүү жолдору көрсөтүлүшү керек. Мисалы, уйга тоют аз берилип жаткандыктан, сүт аз чыгып жатат, ал эми тоютту жетиштүү көлөмдө камсыз кылуу үчүн каражат жетпей жатат дейли. Бул көйгөйдү кантип чечүүгө болот? Биринчи вариант – насыя алыш керек, экинчи вариант – карызга ХХХ акча табыш керек же сүт кабыл алган цехтен алдын-ала акча сураш керек.
- ▶ **Адамзат ресурсу чөйрөсү** – ишкердикте же киреше алып келүүчү иш аракеттерде эмгектенип жаткан адамдарга байланыштуу көйгөйлөрдү чечүү жолдору. КҚДнын тамырындагы көйгөйлөрдү талдап, чечүү жолдорун ойлонуштурасыңар.
- ▶ **Маркетинг чөйрөсү** – ишкердиктин же киреше алып келүүчү иш аракеттердин маркетинг жаатындагы көйгөйлөрдү чечүү жолдорун аныктайсыңар.

Ошентип, “Кирешени көбөйтүү дарагынын” тамырындагы өндүрүш, адамзат ресурстары жана маркетинг жаатында канча көйгөй табылса, ошончо чечүү жолун аныктоо керек.

Тапшырма: 30 мүнөт

Дарактын бутактарына **ишкердиктеги же киреше алып келүүчү иш аракеттердеги көйгөйлөрдүн чечүү жолдорун** тийиштүү бөлүккө тартып чыккыла.

Өндүрүш, адамзат ресурстары жана маркетинг бөлүмдөрүндө канча көйгөй табылса, ошончо чечүү жолдорун тартасыңар.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, акырын багыт берип туруусу зарыл.

Багыттоочу суроолор:

- Дарактын бутактарында канча бөлүк болсо, тамырында да ошончо бөлүк болдубу?
- Дарактын тамырларында канча көйгөй табылса, бутактарында ошончо чечүү жолдору көрсөтүлдүбү?
- Бир көйгөй үчүн канча чечүү жолу болушу керек?
- Кошумча билим алуу көйгөйлөрдү чечүү жолдоруна киреби? ж.б.у.с. суроолор

Эскертүү: эгер катышуучулар түшүнбөй жатышса, көйгөйлөрдү карап, аларды чечүү жолдору боюнча багыттоочу суроолорду берип турса болот.

“ККД” ыкмасынын 3-кадамы бүткөндөн кийин, төмөнкү байламта аркылуу ыкманын 4-кадамына өтөсүңөр.

“ККД” ыкмасынын 3-кадамынан 4-кадамына байламта

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:
5 мүнөт

Урматтуу катышуучулар, дарактын бутактары менен иштеп, көйгөйлөрдү чечүү жолдорун аныктадыңар.

- Кирешеңерди көбөйтүү үчүн көйгөйлөрдү чечүү жолдорун аныктап коюу жетиштүүбү?
- Көйгөйлөрдү ким чечет?
- Көйгөйлөрдү кантип чечесиңер?
- Көйгөйлөрдү кандайдыр бир мөөнөттүн ичинде чечүү керекпи?

4-КАДАМ. “КИРЕШЕНИ КӨБӨЙТҮҮ ДАРАГЫНДА” КӨЙГӨЙЛӨРДҮ ЧЕЧҮҮ ЖОЛДОРУН ПРИОРИТЕТТЕШТИРҮҮ (ЖАШЫЛ ТЕГЕРЕКЧЕЛЕР)

Катышуучуларга бериле турган маалымат:
10 мүнөт

Урматтуу катышуучулар, ыкманын 3-кадамындагы көйгөйлөрдү чечүү жолдорун дагы бир жолу карап чыгып, кайсылары биринчи чечиле турганын аныктап, маанилүүлүгүнө жараша тизмелеп чыгасыңар. Биринчи че-

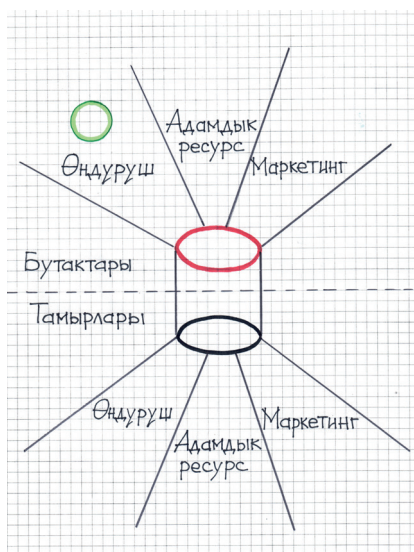

чиле турган көйгөйлөрдү жашыл түстөгү калем менен тегеректеп, тегерекченин сыртына аткаруу мөөнөтүн жазып коосуңар. **Көйгөйлөрдү чечүү жолдору – дарактын жалбырактары гана.** Жалбырактар – дарактын маанилүү бөлүгү. Бирок андан да маанилүүсү – **дарактын маңызы болгон мөмө-жемиштерди тартышыбыз керек б.а. көйгөйлөрдү чечүү жолдорун ишке ашырышыбыз керек.**

Көйгөйлөрдү чечүү жолдору SMART көрсөткүчтөрүнө ылайык ишке ашырылышы керек. Тактап айтканда, алар:

- так жана даана белгиленип,
- өлчөнүп,
- жетүүгө мүмкүн болгондой,
- чыныгы жашоодон алыстабай,
- убакыт жактан чектелиши керек.

Көйгөйлөрдү чечүү жолдорун ишке ашыруу мөөнөтүн SMART көрсөткүчтөрүнө ылайык белгилөөдө, кылдат ойлонуп, чынында ишке аша турган убакытты тагыраак эсептеп көрсөтүү керек. Кирешени көбөйтүү дарагы тамырлап, гүлдөп, мөмө байлап, бышканга чейинки процесс туура чагылдырылышы керек.

17-сүрөт. “КҚД” ыкмасынын 4-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Тапшырма: 15 мүнөт

“Кирешени көбөйтүү дарагындагы” көйгөйлөрдү чечүү жолдорун **приоритеттештирип, жашыл тегерекчелер менен белгилеп, сыртына аткаруу мөөнөтүн көрсөткүлө.**

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып, сүрөттүн туура тартылышына көз салып, SMART көрсөткүчтөрүн улам эскертип турат.

Багыттоочу суроолор:

- **Урматтуу катышуучулар, көйгөйлөрдү чечүү жолдорун кандай көрсөткүчтөр боюнча приоритеттештирдиңер (кайсы көйгөйлөрдү биринчи чечүү керектигин кантип аныктадыңар)?**
- **XXX чечүү жолун эмне үчүн биринчи ишке ашырмай болдуңар (XXX көйгөйүн эмне үчүн биринчи чечмей болдуңар)?**
- **Көйгөй кандай мөөнөттө чечиле турганын көрсөттүңөрбү?**
- **Мөөнөтүн белгилеп жатканда эмнелерге көңүл бурдуңар?**
- **Мөөнөттү туура эмес көрсөтүп койгон жоксуңарбу? ж.б.у.с. суроолор**

“ККД” ыкмасынын 4-кадамы бүткөндөн кийин, төмөнкү байламта аркылуу ыкманын 5-кадамына өтөсүңөр.

ККД ыкмасынын 4-кадамынан 5-кадамына байламта

*Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптун негизинде кийинки кадамга өтөт:
5 мүнөт*

Урматтуу катышуучулар, кирешеңерди көбөйтүү үчүн көйгөйлөрдү чечүү жолдорун аныктап, аларды приоритеттештирип, чечүү мөөнөтүн белгилеп коюу жетиштүүбү?

Бардык көйгөйлөр чечилгенде гана киреше көбөйө турганын айтып, ыкманын кийинки 5-кадамына өтөсүңөр.

5-КАДАМ. ЧЕЧИЛГЕН КӨЙГӨЙЛӨРДҮН ОРДУНА БАШКА КӨЙГӨЙЛӨРДҮ ЧЕЧҮҮ ЖОЛДОРУН АНЫКТОО (КЫЗЫЛ ТЕГЕРЕКЧЕЛЕР)

*Катышуучуларга бериле турган маалымат:
10 мүнөт*

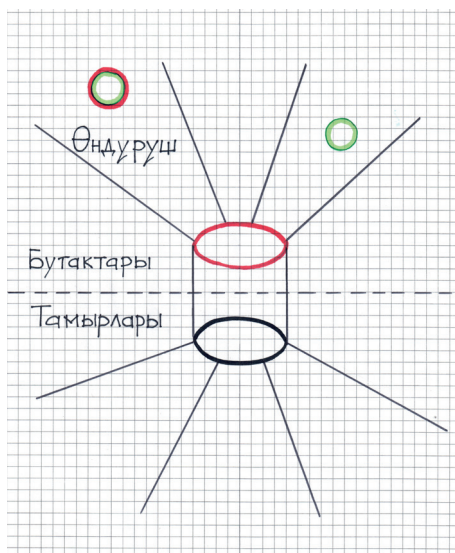
Белгилүү бир убакыттан кийин, дарагыбызга кайтып келип, көйгөйлөрдү **чечүү жолдорунун кайсылары ишке ашканын** аныктап, аларды кызыл тегерекче менен белгилейбиз (жашыл тегерекченин сыртынан). Кызыл тегерекчелер бышкан мөмөлөрдү билдирет.

“Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасындагыдай, канча мөмө бышса, ошончо жаңы чийки мөмө белгилешибиз керек. Башкача айтканда, көйгөйлөрдү чечүүнүн дагы

жаңы жолдорун аныктап, жашыл тегерекчеге алып, анын сыртына мөөнөтүн көрсөтөбүз.

Мезгил-мезгили менен, дарагыбызга кайтып келип, көйгөйлөрдү чечүү жолдорунун кайсылары ишке ашканын аныктап, аларды да кызыл калем менен тегеректеп турабыз. Дарагыбыздагы чийки мөмөлөрдүн баары бышкыча уланта беребиз.

18-сүрөт. “КҚД” ыкмасынын 5-кадамынын кагазга түшүрүлүшү:

Фасилитатор:

КҚД ыкмасын жыйынтыктоо

Фасилитаторго эскертме:

Төмөнкү тапшырма белгилүү бир убакыттан кийин катышуучулар менен чогуу аткарылат. Бир катышуучу менен иштесеңер да, багыттоочу суроолорду берип, ишке ашкан чечүү жолдорун кызыл тегерекче менен белгилеп, жаңы чечүү жолдорун жашыл тегерекчеге алып, убакытын коюсуңар.

Тапшырма:

15 мүнөт

“Кирешени көбөйтүү дарагындагы” **ишке ашкан чечүү жолдорун кызыл калем менен тегеректеп** чыгасыңар. Канча кызыл тегерекче болсо, так ошончо көйгөйлөрдү чечүүнүн жаңы жолдорун жашыл калем менен тегеректеп, сыртына аткаруу мөөнөтүн жазып коюсуңар.

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, акырын багыт берип туруусу зарыл.

Багыттоочу суроолор:

- Көйгөйдү чечүү жолунун ишке ашканын биле аласыңарбы? Кантип?
- Көйгөйдү чечүү жолдорунун канчасы ишке ашканын билдиңерби?
- Белгиленген мөөнөттө ишке аштыбы?
- Ишке ашкан чечүү жолдорун кызыл калем менен тегеректеп чыктыңарбы?
- Канча кызыл тегерекче болсо, так ошончо жашыл тегерекче пайда болдубу?
- Эмне үчүн канча мөмө бышса, кайра так ошончо чийки мөмө белгилешибиз керек? ж.б.у.с. суроолор

ККД ыкмасын жыйынтыктоо

Фасилитатор: *10 мүнөт*

Ыкма ишке ашырылып жатканда келип чыккан ой-пикирлерди, маселелерди жалпылап, иш-чарага баа берип жыйынтыктайт.

“ККД” ыкмасынын ар бир кадамынын суроолорун эске салып, катышуучуларга кайталап, алынган жооптордун, ошондой эле үй-бүлө мүчөлөрүнүн кирешенин көбөйүшүнө кандай таасир бере тургандыгын талкуулап, төмөнкү маалыматты берет:

“ККД” ыкмасы боюнча ишкердикте же киреше алып келүүчү иш аракеттеги көйгөйлөрдү, ошондой эле аларды чечүү жолдорун канчалык так аныкталып, ишке ашыруу мөөнөтү канчалык так белгиленсе, көйгөйлөрдү ошончолук майнаптуу чечип, кирешибизди көбөйтө алабыз.

Эгер кирешени чындап көбөйткүбүз келсе, жогоруда айтылгандарды божомолдоп эмес, мүмкүн болушунча так аныкташыбыз керек. Кандайдыр бир нерсеге аябай кызыгып, бүткүл дитибиз менен берилип жасасак гана ийгиликке жетише алабыз.

Кирешибизди көбөйтүү менен, биринчиден, тажрыйба топтоп, өз күчүбүзгө көбүрөөк ишене баштайбыз. Экинчиден, кирешибизди көбөйтүү менен, жеке өзүбүздүн жана үй-бүлөбүздүн кыялданган нерселерин орундата алабыз. Кантсе да, кыялданган нерсебизге жетүүдө акча да чоң роль ойнобой койбойт.

Кыялданган нерсебизге жетсек, жеке өзүбүздүн, ошондой эле бүтүндөй үй-бүлөбүздүн канчалык бактылуу болорун жөн гана элестетип көрөлүчү?!

Үй-бүлө мүчөлөрүнүн көбүрөөк колдоосуна ээ болуу үчүн, “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасын алар менен да аткарсаңар болот. Үй-бүлөнүн муктаждыктары канааттандырылса, үй-бүлө бактылуу болбой койбойт.

ГАЛС ыкмаларынын эң башкы максаты – ар бир үй-бүлөнү бактылуу кылуу.

“ККД” ыкмасына ыр чыгаруу

Ыр чыгаруунун максаты:
3 мүнөт

ГАЛСтын ар бир ыкмасынын кадамдарын эстеп, унутпай жүрүү, ошондой эле ыкманы жайылтууда эстен чыгарбоо.

Ыр ырдоо менен, кездешүүлөр көңүлдүү жана шаңдуу өтүп, катышуучулардын маанайы көтөрүлүп, бири-бирине жакындашат.

Тапшырма: **10 мүнөт**

Ар бир катышуучу өз алдынча же топтун ичинде “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасынын бардык кадамдары камтылган шаңдуу ыр чыгарат.

Фасилитатор тапшырмага берилген убакыт аягына чыкканда, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: **10 мүнөт**

Топтун ичинде ар бир катышуучу өзүнүн ыр саптарын сунуштайт. Калган катышуучулар аларды угуп же өзүлөрүнүн ыр саптарын кошуп, ТОПТУН ШАҢДУУ ЫРЫН ойлоп таап, обонго салышат.

Фасилитатор: **10 мүнөт** Ар бир топ “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасына чыгарган ырын башка катышуучулардын алдына чыгып ырдап берет.

Фасилитаторго эскертме: Топ ырдап жатканда, башка катышуучулар ырга баа беришет. Тактап айтканда, ырда ыкманын кадамдары туура берилгенине, ырдын маанисине көңүл буруп, кошумча-алымчаларын белгилеп турушат.

Фасилитатор: 5 мүнөт Бардык топтор ырлары менен тааныштырып бүткөндөн кийин, катышуучулар эң мыкты ырды тандашат (ыкманын кадамдары туура берилген, шаңдуу ырды).

Фасилитаторго эскертме: Жолуккан сайын топтун динамикасы ар кандай болушу мүмкүн. Эгер катышуучулар ушул көнүгүү учурунда ыр чыгара албай жатышса, фасилитатор аны үй тапшырмасы катары берип, кийинки сабакка эртерээк келгиле деп сунушташы мүмкүн.

Катышуучулар ырды жолуккан сайын ырдап турушат (сабактын башында же аягында же эки учурда тең).

ҮЙ ТАПШЫРМА

Фасилитатор 5 мүнөт Катышуучулар үйлөрүнө барганда “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасын улантып, сүрөтүн оңдоп, толуктап тартып келишет.

- Мындан тышкары, үй-бүлө мүчөлөрү менен бул ыкманын үстүнөн иштеп, алардын да ой-пикирлерин уккула. Үй-бүлө мүчөлөрү ГАЛСтын ыкмаларында канчалык жигердүү катышса, алардын ошончолук көп колдоосуна ээ болосуңар.
- Мурунку ГАЛС ыкмаларын канча адамга түшүндүрүп, канча адам менен аткарасыңар, бул ыкманы да ошончо адамга жеткиргенге аракет кылгыла.

Катышуучулар каалаган өзгөрүүлөрүнө нерсесине жетүүдөгү ийгиликтерин белгилеп турушу керек:

- орун алган өзгөрүүлөр кызыл түс менен тегеректелет.
- оңунан чыкпай калган өзгөрүүлөр көк түс менен тегеректелет.
- орундай элек, бирок аткарылып жаткан өзгөрүүлөр жашыл түс менен тегеректелет.

Ийгиликтериңерге такай көз салып турбасаңар, каалаган өзгөрүүлөр ишке ашпай, жөн гана ой боюнча калып калат.

БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨНҮН БРИЛЛИАНТЫ

93.

БАКТЫЛУУ ҮЙ-БҮЛӨНҮН БРИЛЛИАНТЫ

Канча убакыт кетет:

Катышуучулардын иштеген темпине жараша убакыт азыраак же көбүрөөк кетиши мүмкүн.

“Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты» ыкмасы төмөнкүдөй интерактивдүү жолдор менен ишке ашырылат:

- Жуптарда иштөө;
- Мээге чабуул;
- Сүрөт тартуу;
- Талдоо;
- Ыкманын негизинде ыр жазып, калган катышуучулар менен бир-ге ырдоо;
- Шыктандыруу үчүн шаңдуу кол чабуу ыргагын колдонуу.

Саламдашуу:

5 мүнөт

Фасилитатор катышуучулар менен саламдашкандан кийин,

Жуптарда иштөө:

Жуптарда иштөө менен, катышуучулар бири-бирине кездешүүлөрдө үйрөнгөн нерселерин айтып беришип, үй-тапшырмалары, ошондой эле ГАЛС ыкмаларында алган тажрыйбалары менен жетишкендик-терин бөлүшүшөт.

Мындай жол менен, катышуучулар өз алдынча маалымат алмашып, өтпөй калган ыкмаларды түшүнүп билип алышат.

Фасилитатор: 10 мүнөт Катышуучуларды эки-экиден бөлүштүрүп, төмөнкүдөй тапшырма берет:

- Бири-бириңерге “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасында үйрөнгөн нерселериңерди жана жетишкендиктериңерди айтып бергиле;
- Эгер араңарда ГАЛСтын башка ыкмалары боюнча тренингдерде катышпай калгандар болсо, “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасы боюнча жалпы түшүнүк берип, кагазга жазып көрсөтүп, үй тапшырма бергиле.
- Буга чейин сүйлөшпөгөн адам менен жуп түзүп иштешиңер керек. Зомбулук көйгөйлөрү гендердик тең салмактуу топтордо гана чечиле тургандыктан, бир жупта эркек менен аялдын иштегени жакшы. Мындан тышкары, аялдар менен эркектер бири-бири менен экономикалык маалыматты да бөлүшсө жакшы.

Фасилитаторго эскертме: Колдонмонун 18-бетиндеги №2 эскертмени карагыла

Фасилитатор жаңы ыкмага өтүүгө байламта катары катышуучуларга төмөнкү суроолорду/маалыматты берет:
5 мүнөт

- ▶ Өткөн жолугушуубузда “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасын өздөштүрүп, сүрөтүн оңдоп, толуктап, башка үй-бүлө мүчөлөрү менен чогуу арткаруу үчүн үйгө тапшырма алгансыңар;
- ▶ “Кирешени көбөйтүү дарагы” ыкмасы боюнча суроолоруңар барбы? (Фасилитатор суроолорго жооп берет)
- ▶ Урматтуу катышуучулар, кыялданган нерселериңерге жетүү үчүн үй-бүлөңүздүн колдоосуна жана жардамына ээ болуу үчүн “Бактылуу үй-бүлө дарагы” ыкмасын өздөштүрүп, учурда өзгөрүүлөрдүн үстүндө иштеп жатасыңар. Ошону менен бирге, кирешеңерди кантип көбөйтүүнү кыялданып, кирешени көбөйтүүгө тоскоол боло турган көйгөйлөрдү жана аларды чечүү жолдорун “Кирешени көбөйтүү дарагында” белгилеп чыктыңар.
- ▶ Эми ошол кыялданган нерселериңерге жетүү үчүн, үй-бүлөдөгү бактылуу мамилелерди орнотууга багытталган ГАЛСтын “Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” деп аталган 5-ыкмасы менен иштейбиз.

«Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты» ыкмасын ишке ашыруу кадамдары:

Ыкманын максаты:

Бактылуу үй-бүлөнүн ар кандай аспекттерин жана үй-бүлөнүн бактылуу болушуна тоскоол болгон зордук-зомбулук жана катаал мамиленин түрлөрүн аныктоо.

Катышуучуларга бериле турган маалымат:
5 мүнөт

“Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасы менен бактылуу үй-бүлөнүн ар кандай аспектерин жана үй-бүлөнүн бактылуу болушуна тоскоол болгон зордук-зомбулук жана катаал мамиленин түрлөрүн аныктайбыз.

- Эмне үчүн бриллиант деп аталат?
Бриллиант тунук, таза, көп кырдуу жаркыраган асыл таш. Ага көп адам жеткиси келет. Демек, бриллиантка кандай жеткибиз келсе, кыялданган нерсебизге да ошондой жеткибиз келет. Бриллиант да, күн сымал көздү уялтып, чагылышып турат. Бриллиантка умтулгандай эле, ар бир адам зордук-зомбулуксуз бактылуу үй-бүлөдө жашагысы келип, ошол тилегине умтулат.

- Бриллианттын түзүлүшү кандай болот?
Силер айткандай, көп бурчтуу ромб түрүндө болот. Демек, бриллиантты геометриялык ромб түрүндө чагылдырабыз.

«Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты» ыкмасын ишке ашырууга даярдык көрүү
10 мүнөт

Фасилитатор катышуучуларды төмөнкүдөй 4 топко бөлөт:

- Күйөөлөр;
- Аялдар;
- Кайненелер;
- Келиндер.

Эгер катышуучулардын арасында жогорудагы топторго статусу ылайык келбегендер болсо, шартка жараша статустарына жакыныраак топко бөлүштүрүп койсоңор болот.

Фасилитатор:

Катышуучулардын арасынан бир ыктыярчыны (адамды) чыгарып, ага калган катышуучулардын маңдайындагы дубалда илинип турган кагазга ыкманын кадамдарын тарттырат (багыт берип).

Ыктыярчыга кагазга сүрөт тарттыруу:

“Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасын ишке ашырууда кагазга чоң көлөмдө ромб геометриялык фигурасын тартасыңар.

5 мүнөт

Ромб түрүндөгү бриллиантты тартып бүткөндөн кийин, аны туурасынан тептең төрт бөлүккө бөлөсүңөр:

1. Алгач, бриллиантты тең ортосунан, туурасынан эки бөлүккө бөлөбүз. Натыйжада, өйдөңкү жана ылдыйкы бөлүк пайда болот.
2. Андан соң, өйдөңкү бөлүктү туурасынан үзүндү сызык менен тең ортосунан бөлөбүз, ылдыйкы сызык да ушинтип бөлүнөт.

Натыйжада, туурасынан бөлүнгөн тептең төрт бөлүк пайда болот. Аларды төмөнкүдөй белгилеп чыгасыңар:

1. Эң өйдөңкү бөлүктү “Эң жаккан” деп белгилеп, үч күлүп турган быйтыкча тартасыңар.
2. Анын астындагы бөлүктү “Жаккан” деп белгилеп, бир күлүп турган быйтыкча тартасыңар;
3. Үчүнчү бөлүктү “Жакпаган” деп белгилеп, бир капаланган быйтыкча тартасыңар.
4. Эң ылдыйкы төртүнчү бөлүктү “Эң Жакпаган” деп белгилеп, үч капаланган быйтыкча тартасыңар.

ГАЛСтын башка ыкмаларындагы дарактай бриллианттын да эки тарабы болот. Ромбду туурасынан төрт бөлүккө бөлгөндөн кийин, тигинен тең ортосунан экиге бөлөсүңөр.

Катышуучуларга кайрылуу:

Жогоруда силер “Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер”, “Келиндер” сыяктуу төрт топко бөлүндүңөр. “Күйөөлөр” менен “Аялдардын” ортосундагы мамилелерди бир бриллиантта, ал эми “кайненелер” менен “келиндердин” мамилелерин башка бриллиантта карап чыгасыңар. Ошентип, эки бриллиант тартылып, 1-бриллианттын эки тарабына “күйөөлөр” менен “аялдарды”, ал эми 2-бриллианттын эки тарабына “кайненелер” менен “келиндерди” белгилейсиңер (шарттуу белгилер менен).

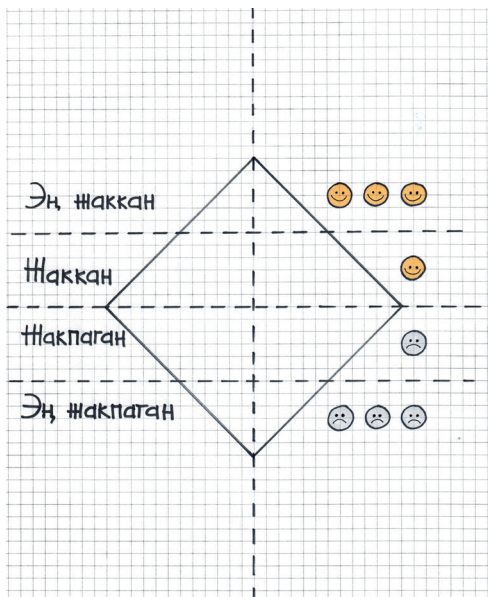
- “Күйөөлөр” менен “Аялдарды” кандай белгилер менен белгилейбиз?
- “Кайненелер” менен “Келиндердичи”?

Ыктыярчыга кайрылуу:

Катышуучулар сунуштаган белгилерди бриллианттардын эки тарабына тартып койгула.

Ыктыярчы бриллиантты тартып, бөлүктөргө бөлүп, шарттуу белгилер менен белгилеп чыккандан кийин, жалпы катышуучулар менен бирге кол чабуу менен ыраазычылык билдирип, өз ордуна узатат.

19-сүрөт. “Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасынын кагазга түшүрүлүшү:

1-КАДАМ. МАГА ҮЙ-БҮЛӨ МҮЧӨЛӨРҮНҮН ОРТОСУНДА КАНДАЙ МАМИЛЕ ЖАГАТ?

Катышуучуларга бериле турган маа-лымат:
5 мүнөт

Мага үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда кандай МАМИЛЕ ЖАГАТ:

Урматтуу катышуучулар, өзүңөр билгендей, бир үйдө жашаган адамдардын ортосунда ар кандай мамиле болот, жагымдуусу да, жагымсызы да.

Алгач, “Мага үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы кандай мамиле жагат?” деген суроого жооп берүүдө, “күйөөлөр” менен “аялдардын”, “кайненелер менен келиндердин” ортосундагы мамилелерге көңүл бурабыз, себеби алардын ортосундагы мамилелер коомдо көп кездешкен жана өзгөчө көңүл бурууну талап кылган маселелердин бири.

Ошону менен бирге, үй-бүлөдөгү башка мүчөлөрдүн ортосундагы мамилелерди да унутпаш керек. Үй-бүлөдөгү ар бир адамдын бири-бирине кылган мамилеси зор мааниге ээ. Төмөндө үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда боло турган болжолдуу мамилелер келтирилген:

<ul style="list-style-type: none"> • Аялы менен күйөөсүнүн ортосундагы мамиле • Апасы менен кыздарынын ортосундагы мамиле; • Апасы менен уулдарынын ортосундагы мамиле; • Балдардын ортосундагы мамиле; • Келин менен кайнененин ортосундагы мамиле. 	<ul style="list-style-type: none"> • Күйөөсү менен аялынын ортосундагы мамиле; • Атасы менен кыздарынын ортосундагы мамиле; • Атасы менен уулдарынын ортосундагы мамиле; • Балдардын ортосундагы мамиле; • Кайната менен күйөө баланын ортосундагы мамиле; • Кайната менен келиндин ортосундагы мамиле.
---	---

Ар бир катышуучуга кагаздан кесилип даярдалган 4 карточка тара-тып берип, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 20 мүнөт

- “Күйөөлөр” тобу “аялдардын күйөөсүнө жасаган кандай мамилеси жага турганын”;
- “Аялдар” тобу «күйөөлөрдүн аялына жасаган кандай мамилеси жага турганын”;
- “Кайненелер” тобу «келиндердин кайненесине жасаган кандай мамилеси жага турганын”;
- “Келиндер” тобу «кайненелердин келинине жасаган кандай мамилеси жага турганын” карточкаларга сүрөт кылып тартышат.

Бир карточкага бир жаккан мамиле тартасыңар. Ошондо 4 карточкага 4 жаккан мамиле тартылат.

Фасилитатор:

Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл. Ар бир катышуучу өз үй-бүлөсүндөгү мамилелерди тартышы керек, андыктан бири-биринен көчүрүүгө болбойт.

Багыттоочу суроо:

- Мындай мамиле эмнеси менен жагат? Жаккан маанисин так, түшүнүктүү кылып чагылдыруу керек.

1.1. ТОПТУН ИЧИНДЕГИ АР БИР МҮЧӨ БАШКАЛАРГА КАРТОЧКАГА ТАРТКАН ЖАККАН МАМИЛЕСИН КӨРСӨТҮП, КАРТОЧКАЛАР ТОПТОРГО БӨЛҮШТҮРҮЛӨТ

Фасилитатор топторго төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 20 мүнөт

Топтун ичиндеги ар бир катышуучу башкаларга карточкада тартылган өзүнө жаккан мамилени көрсөтөт:

1. Сүрөттүн ээси сүрөттүн түшүндүрүп айтып бербейт. Топтун башка мүчөлөрү ал сүрөттүн маани маңызын өзүлөрү түшүнгөнгө аракет кылышы керек;
2. Топтун мүчөлөрү карточкада тартылган мамилени кандай түшүнсө, ошондой айтып беришет;
3. Карточкасын көрсөтүп жаткан адам туура же туура эмес деп турат. Эгер эч ким таба албаса, сүрөттүн өзү түшүндүрүп берет.

Жаккан мамилелер тартылган карточкалар маанисине жараша топтоштурулат.

Фасилитатордун айтуусу менен, мааниси жагынан окшош карточкалар бири-биринин үстүнө топтоштурулуп дубалга илинет.

1.2. АР БИР ТОПТУН ИЧИНДЕ ТОПТОШТУРУЛГАН КАРТОЧКАЛАРДЫ БААЛОО

Фасилитатор катышуучуларга баалоо процессин түшүндүрүп берет:

15 мүнөт

Ар бир топ топтолгон карточкалар баалайт.

1.2.1 Ар бир катышуучу 1 баштап 5 чейин баа берет. Демек, ар бир катышуучу карточкалардын ар бир тобун маанисине ылайык баалайт. Бааланып жаткан карточкалар тобунун саны бештен ашып кетсе, айрым катышуучулар баа коё албай калышы мүмкүн, себеби бир адам 5 карточкалар топтомун гана баалайт алат.

Ошентип, аябай жаккан мамилени 5 деп баалап, андан кийинкилерин азайтып кете бересиңер:

- аябай жаккан мамиле – 5,
- жаккан мамиле – 4,
- орточо жаккан мамиле – 3,
- аздыр көптүр жаккан мамиле – 2,
- бир аз жаккан мамиле – 1.

1.2.2. Ар бир топто баа коюлуп бүткөн соң, ошол топтон бир адам ар бир карточкалар топтомунун жалпы суммасын эсептеп чыгат.

1.2.3. Жалпы сумма эсептелгенден кийин, «күйөөлөр» жана «аялдар» топтору биринчи бриллианттын эки тарабына, «кайненелер» жана «келиндер» топтору экинчи бриллианттын эки тарабына карточка топторун жайгаштырышат.

Топтолгон карточкаларды суммаларына жараша бриллианттын деңгээлдерине бөлүштүрүп жайгаштырууда, төмөнкү суроолор чечилет:

- ▶ эң жакшы деген деңгээл кайсы суммадан кайсы суммага чейин боло тургандыгы,
- ▶ жакшы деген деңгээл кайсы суммадан кайсы суммага чейин боло тургандыгы.

Карточкалар суммасына жараша эң жакшы жана жакшы деңгээлдерине жайгаштырылат.

1.3. ПРЕЗЕНТАЦИЯ

Фасилитатор катышуучуларга баалоо процессин түшүндүрүп берет:

15 мүнөт

“Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер”, “Келиндер” карточкалары менен төмөнкү суроолорго жооп берип таныштырышат:

- Бриллианттын эң өйдөңкү бөлүгүнө кандай мамилелер жайгашты?
- Эмне үчүн алар бриллианттын эң өйдөңкү бөлүгүндө жайгашкан?
- Мындай (эң жакшы) мамилелер жашоодо көп кездешеби?
- Бриллианттын “Жакшы” деген деңгээлинде кандай мамилелер жайгашты?
- Мындай (жакшы) мамилелер жашоодо көп кездешеби?

«Бактылуу үй-бүлөнүн бриллиант» ыкмасынын 1-кадамынан 2-кадамына байламта

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптордун негизинде кийинки кадамга өтөт:
5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, үй-бүлөңөрдөгү аял менен күйөөнүн, кайнене менен келиндин ортосундагы силерге жаккан жакшы мамилелерди талдап чыктыңар. Эми айткылачы, жакпаган мамилелер да барбы?
-

Эмесе, кийинки кадамда үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы жакпаган мамилелер тууралуу сүйлөшөбүз.

2-кадам. Мага үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда кандай МАМИЛЕ ЖАКПАЙТ?

Фасилитатор: 25 мүнөт Мага үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда кандай МАМИЛЕ ЖАКПАЙТ:

Ар бир катышуучуга кагаздан кесилип даярдалган 4 карточка таратып берип, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Фасилитатор катышуучуларга кайрылат: Урматтуу катышуучулар, жогорудагыдай эле, ар бириңер “Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер”, “Келиндер” топторунда иштеп, үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосунда кандай мамилелер жакпай турганын белгилейсиңер.

Тапшырма: 20 мүнөт

- “Күйөөлөр” тобу “аялдардын күйөөсүнө жасаган кандай мамилеси жакпай турганын”;
- “Аялдар” тобу «күйөөлөрдүн аялына жасаган кандай мамилеси жакпай турганын»;
- “Кайненелер” тобу «келиндердин кайненесине жасаган кандай мамилеси жакпай турганын»;
- “Келиндер” тобу «кайненелердин келинине жасаган кандай мамилеси жакпай турганын» карточкаларга сүрөт кылып тартышат.

Бир карточкага бир жакпаган мамиле тартасыңар. Ошондо 4 карточкага 4 жакпаган мамиле тартылат.

Фасилитатор: Фасилитатор катышуучулардын жанына барып байкоо жүргүзүп, багыт берип туруусу зарыл. Ар бир катышуучу өз үй-бүлөсүндөгү мамилелерди тартышы керек, андыктан бири-биринен көчүрүүгө болбойт.

Багыттоочу суроо:

- Мындай мамиле эмнеси менен жакпайт? Маанисин так, түшүнүктүү кылып чагылдыруу керек.

2.1. ТОПТУН ИЧИНДЕГИ АР БИР МҮЧӨ БАШКАЛАРГА КАРТОЧКАГА ТАРТКАН ЖАКПАГАН МАМИЛЕСИН КӨРСӨТҮП, КАРТОЧКАЛАР ТОПТОРГО БӨЛҮШТҮРҮЛӨТ

Фасилитатор топторго төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 20 мүнөт

Топтун ичиндеги ар бир катышуучу башкаларга карточкада тартылган өзүнө жакпаган мамилени көрсөтөт:

1. Сүрөттүн ээси сүрөттүн түшүндүрүп айтып бербейт. Топтун башка мүчөлөрү ал сүрөттүн маани маңызын өзүлөрү түшүнгөнгө аракет кылышы керек;
2. Топтун мүчөлөрү карточкада тартылган мамилени кандай түшүнсө, ошондой айтып беришет;
3. Карточкасын көрсөтүп жаткан адам туура же туура эмес деп турат. Эгер эч ким таба албаса, сүрөттүн өзү түшүндүрүп берет.

Жакпаган мамилелер тартылган карточкалар маанисине жараша топтоштурулат.

Чемпиондун/ фасилитатордун айтуусу менен, мааниси жагынан окшош карточкалар бири-биринин үстүнө топтоштурулуп дубалга илинет

2.2. АР БИР ТОПТУН ИЧИНДЕ ТОПТОШТУРУЛГАН КАРТОЧКАЛАРДЫ БААЛОО

Фасилитатор катышуучуларга баалоо процессин түшүндүрүп берет:
15 мүнөт

Ар бир топ топтолгон карточкалар баалайт.

- 2.2.1. Ар бир катышуучу 1 баштап 5 чейин баа берет. Демек, ар бир катышуучу карточкалардын ар бир тобун маанисине ылайык баалайт. Бааланып жаткан карточкалар тобунун саны бештен ашып кетсе, айрым катышуучулар баа коё албай калышы мүмкүн, себеби бир адам 5 карточкалар топтомун гана баалайт алат.

Ошентип, такыр жакпаган мамилени 5 деп баалап, андан кийинкилерин азайтып кете бересиңер:

- такыр жакпаган мамиле – 5,
- аябай жакпаган мамиле – 4,
- жакпаган мамиле – 3,
- аздыр көптүр жакпаган мамиле – 2,
- бир аз жакпаган мамиле – 1.

2.2.2. Ар бир топто баа коюлуп бүткөн соң, ошол топтон бир адам ар бир карточкалар топтомунун жалпы суммасын эсептеп чыгат.

2.2.3. Жалпы сумма эсептелгенден кийин, «күйөөлөр» жана «аялдар» топтору биринчи бриллианттын эки тарабына, «кайненелер» жана «келиндер» топтору экинчи бриллианттын эки тарабына карточка топторун жайгаштырышат

Топтолгон карточкаларды суммаларына жараша бриллианттын деңгээлдерине бөлүштүрүп жайгаштырууда, төмөнкү суроолор чечилет:

- ▶ таптакыр жакпайт деген дэңгээл кайсы суммадан кайсы суммага чейин боло тургандыгы,
- ▶ жакпайт деген деңгээл кайсы суммадан кайсы суммага чейин боло тургандыгы.

Карточкалар суммасына жараша таптакыр жакпайт жана жакпайт деңгээлдерине жайгаштырылат.

2.3. ПРЕЗЕНТАЦИЯ

“Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер” жана “Келиндер” карточкалар топтому менен тааныштырып чыгышат: 20 мүнөт

“Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер”, “Келиндер” карточкалары менен төмөнкү суроолорго жооп берип тааныштырышат:

- Бриллианттын эң ылдыйкы бөлүгүнө кандай мамилелер жайгашат?
- Эмне үчүн алар бриллианттын эң ылдыйкы бөлүгүндө жайгашкан?
- Мындай (эң жаман) мамилелер жашоодо көп кездешеби?
- Бриллианттын “Жаман” деген деңгээлинде кандай мамилелер жайгашат?
- Мындай (жаман) мамилелер жашоодо көп кездешеби?
- Үй-бүлөдө же коомдо жаман мамилелердин болгону туурабы?
- Кандай мамилелер коркунучтуу болот?
- Эгер коркунучтуу мамилелер улана берсе, кесепети кандай болушу мүмкүн?
- Ушул жерде каралып жаткан жакпаган мамилелерде зордук-зомбулук көрүнүштөрү кездешеби?

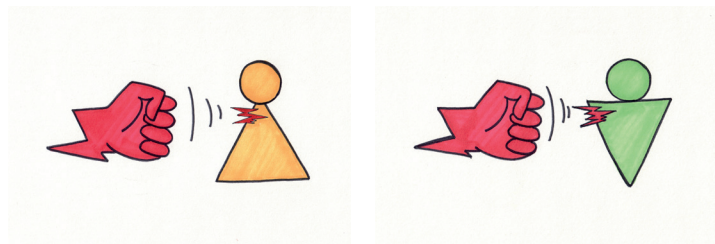
Фасилитаторго эскертме:

Ыкманын 2-кадамындагы жакпаган мамилелерди жыйынтыктоодо, фасилитатор зордук-зомбулук көрүнүштөрү тууралуу маалымат берет. Бул маалыматты эрте бергенге болбойт, себеби катышуучулар уялып, коркуп ачык иштөөдөн баш тартышы мүмкүн.

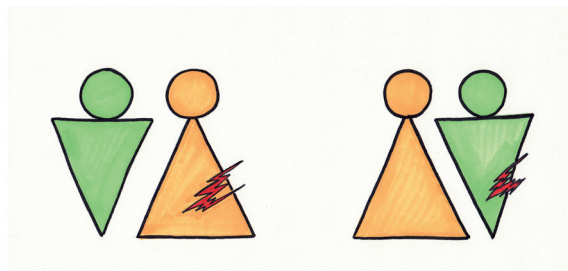
Катышуучуларга бериле турган маалымат:
15 мүнөт

Үй-бүлөдөгү зордук зомбулуктун түрлөрү:

Физикалык зомбулук – күч колдонуп адамга зыян келтирүү, дене-боюна жаракат келтирүү же бир жерин оорутуу, уруп-согуу, тепкилөө, башка чабуу, сабоо, түртүү, жолун тосуу, бир нерсе менен уруу, байлоо, эркиндигин чектөө, буюмун сындыруу же тартып алуу аракеттери менен коштолот.

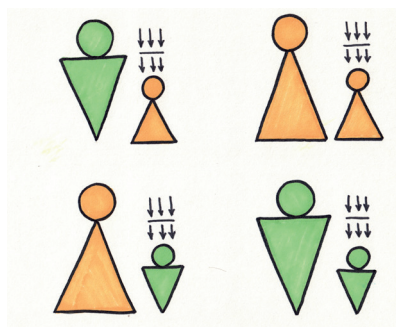

Сексуалдык зомбулук – күч колдонуп жыныстык катнашка мажбурлоо же адамдарды бузуку иштерге багыттоо, жыныстык катнашка тартуу, эркине каршы чечинтүү, жылаңачтантып сүрөткө тартуу, сексуалдык мүнөздөгү кыймыл-аракеттерди жасоо, жөнү жок бирөөнүн денесине кол тийгизүү же жыныстык катнашка зордоо.

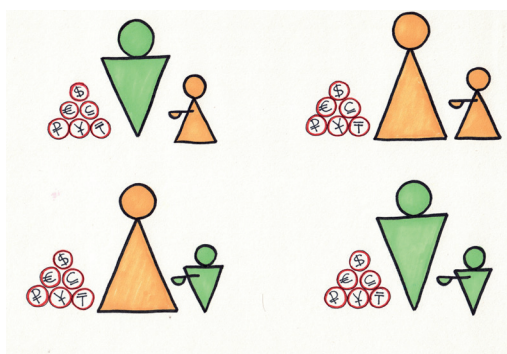

Эмоционалдык (психологиялык) зомбулук – физикалык күч колдонулбаган, бирок адамдын беделин түшүрүүгө багытталган мазактоо, кемсинтүү, намысына шек келтирүү, жаман сөздөр менен атоо, сөгүү, адилетсиз мамиле жасоо, шылдыңдоо, бир тараптуу мамиле жасоо, коркутуп-үркүтүү сыяктуу аракеттер.

Экономикалык зомбулук – үй-бүлө мүчөсүнүн/ага теңештирилген адамдын башка үй-бүлө мүчөсүн/ага теңештирилген адамды багуу боюнча милдеттерин атайылап аткарбоосу, ошондой эле адамды ага мыйзам боюнча таандык болгон мүлктү же кирешелерди алуу же тескөө укугунан атайылап ажыратуу же чектөө жана/же ишенимдүү адамдын мүлктү же кирешелерди ишеним көрсөтүүчүгө зыян келтирүү менен пайдалануусу.

Гендердик зомбулук күчтөрдүн теңсиздиги менен гендердик стереотиптерге негизделип, психологиялык, физикалык же сексуалдык мүнөздө болушу мүмкүн. Зомбулуктун мындай түрү гендердик айырмачылыктар менен шартталып, адамдын сексуалдык ориентациясын четке каккан басмырлап, кодулоочу аракеттер менен коштолот. Гендердик жана сексуалдык зомбулукка көп учурда кыз-келиндер дуушар болушат, себеби алар аялдар эркекке баш ийген салттуу коомдо жашашат. Мындан тышкары, гендердик зомбулукту эркектердин аялдарга караганда жогорураак статусу, орой, катаал табияты жана агрессивдүү мүнөзү шартташы мүмкүн. Эркектер жана боз уландар кыз-келиндерден аларга баш ийүүнү талап кылып, күч колдонушу мүмкүн.

- “Адатта, зордук-зомбулук дегенде, адамды уруп-сабоо же денесине жаракат келтирүү дегенди түшүнөбүз. Бирок сөгүп-сагуу, шылдыңдоо, мазактоо, кемсинтүү, коркутуп-үркүтүү жана намысына шек келтирүү дагы зомбулуктун түрлөрүнө кирерин билип коюшубуз керек.”

Кыргыз Республиканын «Үй-бүлөдөгү зомбулуктан социалдык укуктук коргоо жөнүндө» мыйзамында (2003-жылдын 25-марты № 62) зордук-зомбулуктун түрлөрүнө төмөнкүдөй аныктама берилген:

Үй-бүлөдөгү зомбулук (үй-бүлөлүк зомбулук) – үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн экинчисине жасаган, үй-бүлө мүчөсүнүн мыйзамдуу укуктары менен эркиндиктерин кысымга алган, денесинин же психикасынын жабыр тартуусуна алып келген жана үй-бүлөнүн жашы жете элек мүчөсүнүн денесинин, болбосо инсандык жетилишине атайлап зыян келтирген же коркунуч туудурган аракет;

Үй-бүлөдөгү физикалык зомбулук – үй-бүлөдөгү бир мүчөнүн экинчисин атайын кыйноосу, уруп-согуусу, ден-соолугуна зыян келтирүүсү, эркин жүрүүсүнөн, турак-жайынан, тамак-ашынан, кийим-кечесинен жана кадимки турмуш-тиричилик шарттарынан атайлап ажыратуусу, оор жумуштарды жасатышы, ошондой эле жашы жетелектердин ата-энесинин, камкорчуларынын, көзөмөлчүлөрүнүн жана асырап алгандардын аларды багуу, саламаттыгы менен жеке коопсуздугуна кам көрүү милдеттерин аткаруудан баш тартуусу, дене-боюна же психикасына же инсан катары жетилишине зыян келтирүүсү, ар-намысына жана кадыр-баркына шек келтирүүсү же үй-бүлө мүчөсүн өлүмгө алып келүүсү;

Үй-бүлөдөгү психикалык зомбулук – үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн экинчисинин ар-намысына жана кадыр-баркына атайылап шек келтирип, кордоосу же коркутуп-үркүтүүсү, мазакташы, өмүрү же ден-соолугуна коркунуч келтирүүсү, ошондой эле үй-бүлөнүн жашы жетелек мүчөсүнүн психикалык, дене-бой же инсандык жетилишине залакасын тийгизе турган мыйзамсыз аракеттерди жасоого мажбурлоо;

Үй-бүлөдөгү сексуалдык зомбулук – бир үй-бүлө мүчөсүнүн экинчисине жыныстык жактан кол тийгистик укугун жана жыныстык эркиндигин бузган жосун, ошондой эле үй-бүлө мүчөсүнүн жашы жетелек мүчөсүнө карата жасаган сексуалдык мүнөздөгү аракети.

“Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасынын 2-кадамынан 3-кадамына байламта

Фасилитатор байламта суроолорду берип, алынган жооптордун негизинде кийинки кадамга өтөт:
5 мүнөт

- Урматтуу катышуучулар, үй-бүлөңөрдөгү аял менен күйөөнүн, кайнене менен келиндин ортосундагы силерге жакпаган мамилелерди талдап чыктыңар. Эми айткылачы, силерге жакпаган начар мамилелер улана берсе, кесепети кандай болот?
- Мындай начар мамилелерге жол бербеш керекпи?

Эмесе, кийинки кадамда силерге жакпаган начар мамилелердин кесепеттери кандай болорун талдайбыз.

3-КАДАМ. ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ ЖАКПАГАН МАМИЛЕЛЕР КАНДАЙ КЕСЕПЕТТЕРГЕ АЛЫП КЕЛЕТ?

Катышуучулар менен талкуу:
5 мүнөт

Жакпаган мамилелерди кыскача талкуулоо:

Үй-бүлөбүздөгү же жашообуздун башка чөйрөлөрүндөгү мамилелерибиздин терс, начар жактарын чечкенге болгон аракетинибизди жумшайбыз, туурабы?

Ошондой эле, учурда болуп жаткан терс көрүнүштөрдүн кесепеттерин болтурбаганга аракет кылабыз.

Демек, биз кичинекей мамлекетибиз болгон үй-бүлөбүздөгү бизге жакпаган начар мамилелерди болтурбоо үчүн, алардын бизге тийгизе турган кесепеттери кандай болорун билип алышыбыз керек. Эгер билбесек, үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы начар мамилелер ырбап, зордук-зомбулук көрүнүштөрү күч алып, үй-бүлөдө начар мамилелер өнөкөт адат болуп калышы мүмкүн. Андыктан эң биринчи кезекте үй-бүлөбүздөгү начар мамилелердин кесепеттери кандай болорун аныктап, түшүнүшүбүз керек.

Фасилитатор:

Ар бир катышуучуга кагаздан кесилип даярдалган 4 карточка таратып берип, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 20 мүнөт

Ар бириңер өз тобуңардын ичинде «Мага жакпаган, начар мамилелер кандай кесепеттерге алып келиши мүмкүн?» деген суроого жооп берип, жообуңарды карточкаларга тартасыңар.

Бир карточкага бир кесепет тартасыңар. Ошондо 4 карточкага 4 кесепет тартылат.

Фасилитаторго эскертме:

Ар бир катышуучуга тартып жаткан сүрөтүнө жараша багыттоочу су-роолорду берип турасыңар. Мисалы, катышуучу күйөөсүнө акча бер-бей жаткан аялды тартып жатса, “Акчаны бербей койсо эмне болот?” деп сураш керек. Эң негизгиси, акча эмнеге жумшала турганын сурагыла. Эгер арак ичкенге жумшала турган болсо, акча бербей коюунун кесепети кандай болорун билүү керек. Мисалы: эркек аракты карызга алып ичет да, үй-бүлөнүн карызы көбөйөт (акчаны баары бир төлөгөнгө аргасыз болот) же арак көп ичсе ден-соолугу начарлайт да, бейтапканага жатууга туура келет (кайра эле дарыланууга акча кетет) ж.б.у.с. багыттоочу суроолорду берип турсаңар болот.

3.1. ТОПТУН ИЧИНДЕГИ АР БИР МҮЧӨ БАШКАЛАРГА КАРТОЧКАГА ТАРТКАН КЕСЕПЕТТИ КӨРСӨТҮП, КАРТОЧКАЛАР ТОПТОРГО БӨЛҮШТҮРҮЛӨТ

Фасилитатор топторго төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: 20 мүнөт

Топтун ичиндеги ар бир катышуучу башкаларга карточкада тартылган кесепеттерди көрсөтөт:

1. Сүрөттүн ээси сүрөтүн түшүндүрүп айтып бербейт. Топтун башка мүчөлөрү ал сүрөттүн маани маңызын өзүлөрү түшүнгөнгө аракет кылышы керек;
2. Топтун мүчөлөрү карточкада тартылган кесепетти кандай түшүнсө, ошондой айтып беришет;
3. Карточкасын көрсөтүп жаткан адам туура же туура эмес деп турат. Эгер эч ким таба албаса, сүрөтүн өзү түшүндүрүп берет.

Кесепеттер тартылган карточкалар маанисине жараша топтоштурулат.

Фасилитатордун айтуусу менен, мааниси жагынан окшош карточкалар бири-биринин үстүнө топтоштурулуп дубалга илинет.

3.2. ПРЕЗЕНТАЦИЯ

*“Күйөөлөр”, “Аялдар”,
“Кайненелер” жана
“Келиндер” карточкалар
топтому менен
тааныштырып чыгышат:
20 мүнөт*

“Күйөөлөр”, “Аялдар”, “Кайненелер”, “Келиндер” карточкалары менен төмөнкү суроолорго жооп берип тааныштырышат:

- Бизге жакпаган мамилелер кандай кесепеттерге алып келет?
- Аныкталган кесепеттер биздин жашообузда кез-дешеби?
- Кесепеттер эмнеси менен коркунучтуу?
- Бул кесепеттер бизге, үй-бүлө мүчөлөрүнө кандай таасир этет?
- Кесепеттерди болтурбоо үчүн, бизге жакпаган мамилелерди жоюп, жакшы мамилелерге айлантууга аракет кылышыбыз керекпи?

Демек, жогорудагыдай кесепеттерди болтурбоо үчүн, кандай аракеттерди көрүшүбүз керек?

*Катышуучулар менен
ыкманы жыйынтыктап,
талкуулоо:*

Урматтуу катышуучулар, баарыбыз үй-бүлөбүздөгү жаккан жакшы жана жакпаган начар мамилелерди, алардын кандай кесепеттерге алып келерин аныктап, талдап чыктык. Эми аныкталган кесепеттерди болтурбоо үчүн эмне кылышыбыз керек деп ойлойсуңар? Кийинки кадамыбыз кандай болот?

«Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты» ыкмасын жыйынтыктоо

*Катышуучуларга бериле
турган маалымат:
15 мүнөт*

Үй-бүлөдө бизге жакпаган мамилелерде зордук-зомбулук көрүнүштөрү бар экенин билдик. Жакпаган начар мамилелердин үй-бүлөбүзгө тийгизе турган кесепети оор болорун аныктагандан кийин, аны болтурбоо үчүн жигердүү аракеттерди көрүшүбүз керек.

Кесепеттердин алдын алуу үчүн үй-бүлөбүздөгү бизге жакпаган начар мамилелерди жакшы мамилелерге айлантуу үчүн «Кыялга саякат» ыкмасын колдонсоңор болот.

“Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасына ыр чыгаруу

Ыр чыгаруунун максаты:
3 мүнөт

ГАЛСтын ар бир ыкмасынын кадамдарын эстеп, унутпай жүрүү, ошондой эле ыкманы жайылтууда эстен чыгарбоо.

Ыр ырдоо менен, кездешүүлөр көңүлдүү жана шаңдуу өтүп, катышуучулардын маанайы көтөрүлүп, бири-бирине жакындашат.

Тапшырма: **10 мүнөт**

Ар бир катышуучу өз алдынча же топтун ичинде “Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасынын бардык кадамдары камтылган шаңдуу ыр чыгарат.

Фасилитатор тапшырмага берилген убакыт аягына чыкканда, төмөнкүдөй тапшырма берет:

Тапшырма: **10 мүнөт**

Топтун ичинде ар бир катышуучу өзүнүн ыр саптарын сунуштайт. Калган катышуучулар аларды угуп же өзүлөрүнүн ыр саптарын кошуп, **ТОПТУН ШАҢДУУ ЫРЫН** ойлоп таап, обонго салышат.

Бул топтук тапшырмага 10 мүнөт берилет.

Фасилитатор: **10 мүнөт** Ар бир топ “Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасына чыгарган ырын башка катышуучулардын алдына чыгып ырдап берет.

Фасилитаторго эскертме: Топ ырдап жатканда, башка катышуучулар ырга баа беришет. Тактап айтканда, ырда ыкманын кадамдары туура берилгенине, ырдын маанисине көңүл буруп, кошумча-алымчаларын белгилеп турушат.

Фасилитатор: **5 мүнөт** Бардык топтор ырлары менен тааныштырып бүткөндөн кийин, катышуучулар эң мыкты ырды тандашат (ыкманын кадамдары туура берилген, шаңдуу ырды).

Фасилитаторго эскертме: Жолуккан сайын топтун динамикасы ар кандай болушу мүмкүн. Эгер катышуучулар ушул көнүгүү учурунда ыр чыгара албай жатышса, фасилитатор аны үй тапшырмасы катары берсе болот.

Катышуучулар ырды жолуккан сайын ырдап турушат (сабактын башында же аягында же эки учурда тең).

ҮЙ ТАПШЫРМА

Фасилитатор

5 мүнөт

Катышуучулар үйлөрүнө барганда ортодогу мамилелерин “Бактылуу үй-бүлөнүн бриллианты” ыкмасы боюнча талдап, ыкманын кадамдарына ылайык иштешет.

- Мурунку ГАЛС ыкмаларын канча адамга түшүндүрүп, канча адам менен аткарсаңыз, бул ыкманы да ошончо адамга жеткиргенге аракет кылгыла.

